

DRAGO KLADNIK

POGLEDI NA
PODOMAČEVANJE
TUJIH
ZEMLJEPISNIH
IMEN

GEORITEM 2
POGLEDI NA PODOMAČEVANJE TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN
Drago Kladnik

GEORITEM 2

**POGLEDI NA PODOMAČEVANJE
TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN**

Drago Kladnik

LJUBLJANA 2007

GEORITEM 2

POGLEDI NA PODOMAČEVANJE TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN

Drago Kladnik

© 2007, Založba ZRC, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

Urednika: Drago Kladnik, Drago Perko

Recenzenta: Jurij Kunaver, Alenka Šivic-Dular

Prevajalec: Wayne J. D. Tuttle

Oblikovalec: Drago Perko

Izdajatelj: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

Za izdajatelja: Drago Perko

Založnik: Založba ZRC

Za založnika: Oto Luthar

Glavni urednik: Vojislav Likar

Računalniški prelom: SYNCOMP d. o. o.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

81'373.21(0.034.2)

006.72:81'373.21(0.034.2)

KLADNIK, Drago, 1955-

Pogledi na podomačevanje tujih zemljepisnih imen [Elektronski vir] / Drago Kladnik ; [prevajalec Wayne J. D. Tuttle]. - El. knjiga. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2013. - (Georitem ; 2)

ISBN 978-961-254-525-3 (pdf)

<https://doi.org/10.3986/9789612545253>

269367040

GEORITEM 2**POGLEDI NA PODOMAČEVANJE TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN****Drago Kladnik**

© 2007, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

AVTOR

Drago Kladnik

drago.kladnik@zrc-sazu.si

www.zrc-sazu.si/giam/kladnik.htm

Rodil se je leta 1955 v Ljubljani, kjer je leta 1973 maturiral. Leta 1979 je diplomiral na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, leta 1999 magistriral na Interdisciplinarnem podiplomskem študiju prostorskega in urbanističnega planiranja, organiziranem na Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo, leta 2007 pa doktoriral na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Od leta 1979 dela na Geografskem inštitutu Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Njegova glavna raziskovalna usmeritev je bila agrarna geografija, znotraj nje pa problematika rabe tal in mešana delavsko-kmečka gospodinjstva. V zadnjem času se temeljitej ukvarja z zemljepisnim imenoslovjem in izrazjem, regionalizacijami, kartografijo in pripravo temeljnih geografskih knjižnih del. Njegova bibliografija obsega približno 800 enot. Leta 1977 je prejel Kidričevo nagrado za dodiplomski študij, leta 1978 študentsko Prešernovo nagrado Univerze v Ljubljani, leta 1979 študentsko Prešernovo nagrado Filozofske fakultete in leta 2000 Srebrno plaketo Zveze geografskih društev Slovenije.

IZDAJATELJ

Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

gi@zrc-sazu.si

www.zrc-sazu.si/giam

Inštitut je leta 1946 ustanovila Slovenska akademija znanosti in umetnosti in ga leta 1976 poimenovala po akademiku dr. Antonu Meliku (1890–1966). Od leta 1981 je sestavni del Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Leta 2002 sta se inštitutu priključila Inštitut za geografijo, ki je bil ustanovljen leta 1962, in Zemljepisni muzej Slovenije, ki je bil ustanovljen leta 1946. Ima oddelke za fizično geografijo, socialno geografijo, regionalno geografijo, naravne nesreče, varstvo okolja, geografski informacijski sistem in tematsko kartografijo, zemljepisno knjižnico in zemljepisni muzej ter sedež Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije.

Ukvarja se predvsem z geografskimi raziskavami Slovenije in njenih pokrajin ter pripravljanjem temeljnih geografskih knjig o Sloveniji. Sodeluje pri številnih domačih in mednarodnih projektih, organizira znanstvena srečanja, izobražuje mlade raziskovalce, izmenjuje znanstvenike. Izdaja znanstveno revijo Acta geographica Slovenica/Geografski zbornik ter znanstveni knjižni zbirki Geografija Slovenije in Georitem. V sodih letih izdaja monografije Geografski informacijski sistemi v Sloveniji, v lihih letih pa monografije Regionalni razvoj v Sloveniji.

GEORITEM 2**POGLEDI NA PODOMAČEVANJE TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN****Drago Kladnik**

UDK: 912:801:311:UNGE GN(083.74)

COBISS: 2.01

IZVLEČEK**Pogledi na podomačevanje tujih zemljepisnih imen**

Zemljepisno ime ali toponim je lastno ime, ki je po definiciji ustaljeno in nedvoumno identificira ter individualizira določen geografski pojav ali topografski objekt. Celoto vseh zemljepisnih imen na svetu in v vseh jezikih delimo na endonime in eksonime.

Endonim je ime topografskega objekta, geografskega pojava v enem od jezikov na območju, kjer je ta objekt oziroma pojav, ne glede na pisavo, v kateri je zapisano. Eksonim je zemljepisno ime v določnem jeziku za topografski objekt, geografski pojav zunaj območja, kjer ima ta jezik status uradnega jezika, in se razlikuje od imena v uradnem jeziku ali uradnih jezikih območja, kjer je ta objekt oziroma pojav.

Raba zemljepisnih imen je lahko politično občutljiva. Zaradi tega je ta problematika že dolgo predmet mednarodne obravnave. Ob tem se krepi vloga mednarodnih strokovnih združenj, kakršno je leta 1959 v okviru Organizacije združenih narodov ustanovljeni UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names), ki usmerja mednarodno dejavnost na področju zemljepisnih imen.

UNGE GN si je dolgo prizadeval zmanjšati rabo eksonimov. Posameznim državam se je z resolucijami priporočalo, da sestavijo sezname eksonimov, iz katerih naj bi se postopoma črtali tisti eksonimi, ki niso več v rabi, nikakor pa naj se ne bi dodajali novi. S tem se je poseglo v avtonomijo jezikovnih politik.

Zlasti na udaru so bili evropski jeziki s številnimi eksonimi, ki so nastali kot plod stoletnih gospodarskih, kulturnih in drugih stikov med narodi. Zato so se v devetdesetih let prejšnjega stoletja pojavile pobude za sistematiziranje rabe eksonimov. V ta namen je bila v okviru UNGEGN-a leta 2002 ustanovljena Delovna skupina za eksonime.

Zaradi lažje komunikacije si strokovnjaki UNGEGN-a prizadevajo za standardizacijo zemljepisnih imen na vsej Zemlji. Vsak kraj ali drug topografski objekt naj bi imel le eno uradno ime, ki bi bilo transkribirano v latinico zapisano na vseh zemljevidih. V prid prevladujoči rabi endonimov govori trenutno stanje v svetu, ko so se zaradi globalizacije razdalje neverjetno zmanjšale.

Za delovanje na področju nacionalne standardizacije so zadolžena nacionalna standardizacijska telesa. V Sloveniji od leta 1986 s prekinitvami deluje Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije. Ko je bila Slovenija leta 1992 sprejeta v OZN, se je obvezala, da bo spoštovala tudi resolucije o zemljepisnih imenih.

KLJUČNE BESEDE

geografija, kartografija, toponimika, zemljepisno ime, podomačeno tuje zemljepisno ime, eksonim, endonim, UNGEGN, slovenski jezik

GEORITEM 2**POGLEDI NA PODOMAČEVANJE TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN****Drago Kladnik**

UDC: 912:801:311:UNGEGN(083.74)

COBISS: 2.01

ABSTRACT**A Review of the Slovenization of Foreign Geographical Names**

A geographical name or toponym is a proper name that by definition firmly and unquestionably identifies and individualizes a specific geographical phenomenon or topographical object. All geographical names in the world and in every language are divided into endonyms and exonyms.

An »endonym« is the name of a geographical feature in one of the languages occurring in the area where the feature is situated. An »exonym« is a name used in a specific language for a geographical feature situated outside the area where that language has official status and differs in form from the name used in the official language or languages of the area where the geographical feature is situated.

The use of geographical names can be politically sensitive, and for this reason this issue has long been the subject of international discussion. To strengthen the role of international professional associations in this field, in 1959 the United Nations established the United Nations Group of Experts on Geographical Names (UNGEGN), which directs international activities in the field of geographical names.

UNGEGN has long endeavoured to reduce the use of exonyms. Through resolutions it recommends that individual countries compose lists of exonyms that should be gradually withdrawn from use and that they not add any new ones. With these efforts, UNGEGN has encroached on the autonomy of national language policies.

European languages with numerous exonyms that developed as the fruit of long-term economic, cultural, and other contacts between nations were particularly affected. Therefore, in the 1990's initiatives appeared for systematizing the use of exonyms. For this purpose, the Working Group on Exonyms was established in 2002 in the framework of UNGEGN.

For easier communication, the experts of UNGEGN are striving for the standardization of geographical names throughout the world. Every place or other topographical object should have only one official name that in transliterated form would appear in the Latin alphabet on all maps. The current state of the world when globalization is reducing distances incredibly speaks in favour of the predominant use of endonyms.

For work in the field of national standardization, national standardization bodies are essential. In Slovenia, the Commission for the Standardization of Geographical Names of the Government of the Republic of Slovenia has functioned intermittently since 1986, and when Slovenia joined the United Nations in 1992 it obliged itself to respect the resolutions on geographical names.

KEY WORDS

geography, cartography, toponymy, geographical name, foreign geographical name, exonym, endonym, UNGEGN, Slovene language

Vsebina

1	Uvod	11
2	Terminološki slovarček	14
3	Podomačevanje zemljepisnih imen	24
3.1	Temeljna načela onomizacije	24
3.2	Podomačena tuja zemljepisna imena in eksonimi	25
3.3	Terminološke in vsebinske zagate	32
3.4	Življenjski cikli podomačenih tujih zemljepisnih imen	43
3.5	Dejavniki rabe podomačenih tujih zemljepisnih imen	51
3.6	Mednarodna priporočila za ustrezno rabo podomačenih tujih zemljepisnih imen	61
3.7	Načini zapisovanja tujih zemljepisnih imen na zemljevidih	67
3.8	Pravopisna pravila o rabi tujih zemljepisnih imen	76
4	Načini preobrazbe tujih zemljepisnih imen	80
4.1	Eksonimizacija in pomensko prevajanje tujih zemljepisnih imen	81
4.2	Transkripcija in transliteracija	84
5	Standardizacijska telesa OZN	91
5.1	Konference Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen (UNCSSGN)	92
5.2	Skupina izvedencev Združenih narodov za zemljepisna imena (UNGEGN)	94
5.3	Delovne skupine	100
5.4	Regionalne jezikovno-zemljepisne delovne skupine	103
5.5	Nacionalne komisije za standardizacijo zemljepisnih imen	106
5.6	Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije	109
6	Sklep	114
7	Seznam virov in literature	116
8	Seznam slik	122
9	Seznam preglednic	123

1 Uvod

Pokrajinska, vodna, reliefna, ledinska, upravna in krajevna zemljepisna imena, iz katerih izhajajo imena prebivalcev, so svojevrsten duhovni, kulturni, socialni, zgodovinski in politični pokazatelj. Iz njih je mogoče razbrati marsikatero potezo naravne, družbene in značajske preteklosti, a tudi sedanjosti posameznega naseljenega in nenaseljenega območja na našem planetu. Ena njihovih bistvenih značilnosti je jezikovna raznolikost, ki se pogosto ne omejuje le na raznovrstno sporočilnost, ampak je tudi zapisana z različnimi pisavami. Tako se tiha in nema pokrajina v marsičem bolje odpira tistemu, ki zna razbrati ne le govorico naravnih značilnosti, ampak je sposoben prodreti tudi v globino izvirnega imenoslovja. Problematika tujih zemljepisnih imen kaže na odnos določenega naroda do svetovnih dogajanj in na različne, tudi jezikovne razvojne vidike.

Vsako zemljepisno ime je vezano na strogo določen zemljepisni objekt. Nastane na določeni točki časovne osi in na natanko določenem jezikovnem ozemlju (Šivic-Dular 1988, 55). Temeljna členitev razlikuje med naselbinskimi imeni (tudi krajevna imena ali toponimi v ožjem pomenu) in nenaselbinskimi imeni (Slovenski pravopis 2001). Naselbinska so imena naselij, zaselkov in delov naselij, nenaselbinska pa vsa druga, ki jih lahko združimo v naslednje glavne skupine: pokrajinska zemljepisna imena ali horonimi, vodna zemljepisna imena ali hidronimi, zemljepisna imena oblik zemljiskega površja ali oronimi in druga zemljepisna imena (deli mest, mestne četrti, ulice, trgi, poti, ceste, gozdne poti, kolovozi, domačije, cerkve, drugi pomembni objekti, ...). Členitev zemljepisnih imen je pomembna zaradi različnih pravopisnih pravil, ki se navezujejo nanjo.

Celoto vseh zemljepisnih imen na svetu in v vseh jezikih delimo na endonime in eksonime. Endonim (iz grškega *éndon* v pomenu 'znotraj') je zemljepisno ime določenega topografskega objekta v enem od jezikov, ki se govorijo na ozemlju tega pojava, eksonim (iz grškega *éksō* v pomenu 'zunaj') pa je zemljepisno ime določenega topografskega objekta v enem od jezikov, ki se ne govorijo na ozemlju tega pojava, če se razlikuje od endonima tega pojava. Poenostavljeno rečeno je endonim domače, izvirno ime zemljepisnega pojava, eksonim pa tuje ime istega pojava. Slovenski endonimi so slovenska zemljepisna imena znotraj slovenskega etničnega ozemlja, slovenski eksonimi pa slovenska zemljepisna imena z vseh ostalih ozemelj, če se razlikujejo od tamkajšnjih endonimov (Veliki atlas sveta 2005, 199).

Šest in pol milijard ljudi na Zemlji uporablja približno milijardo zemljepisnih imen (Kadmon 2000, 28). V Sloveniji jih je približno 200.000 in se pojavljajo v najrazličnejših virih (Pogorelnik 1999, 107). K tej številki je treba dodati še nekaj tisoč podomačenih tujih zemljepisnih imen. Nestandardizirana zemljepisna imena, razpršena po različnih virih in (tudi zato) neuskaljena, povzročajo precej težav, komunikacijskih problemov in napak na različnih zemljevidih ter v podatkovnih bazah.

Zato smo v naši državi vzpostavili Register zemljepisnih imen, katerega glavni namen je zagotoviti enotnost na področju njihove rabe.

Problematika zemljepisnih imen je zaradi občutljivosti vse bolj pomembna na mednarodnem prizorišču. Ob tem se krepi vloga mednarodnih strokovnih združenj, kakršno je leta 1959 v okviru Organizacije združenih narodov ustanovljeni UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names, slovensko Skupina izvedencev Združenih narodov za zemljepisna imena), ki usmerja mednarodno dejavnost na področju zemljepisnih imen.

Z neslutanim razraščanjem informacijske tehnologije in računalništva postaja raba podomačenih tujih zemljepisnih imen oziroma eksonimov na eni strani vse bolj vsakdanja, na drugi pa se zaradi globalizacije krepijo težnje po doslednem zapisovanju imen v izvorni, v primeru nelatiničnih pisav pa v transliterirani obliki. Njihovo dosledno upoštevanje bi pri nas lahko imelo vsaj dve pomembni posledici. Na eni strani bi se zanemarilo dolgoletno izročilo slovenskega jezika, ki ima pri rabi številnih imen bogato tradicijo, na drugi pa uporabnika sili dosledno uporabljati številna diakritična črkovna znamenja, kar ni preprosto opravilo; na starejših pisalnih strojih ga je povsem nemogoče izvesti. Ob tem je treba reči, da je raba diakritičnih znamenj smiselna le, če je uporabnik usposobljen razbrati njihove glasovne značilnosti.

Sicer je raba podomačenih tujih zemljepisnih imen v slovenskih atlasih oprta na vsaj stoletje in pol trajajočo tradicijo (Kladnik 2005b). Največ težav pri zapisovanju zemljepisnih imen na zemljevidih nam še vedno povzročajo nekdanje kolonialne in sovjetske države, saj pogosto poznamo le približne zapise njihovih izvirnih zemljepisnih imen prek enega od kolonialnih jezikov oziroma ruščine. Prav tako še ni povsem dorečeno, kako v latinici zapisati zemljepisna imena, ki so v izvirniku zapisana z drugimi abecednimi, zlogovnimi in slikovnimi pisavami. Zapisovanje zemljepisnih imen pa je povezano še s celo vrsto jezikovnih, kartografskih, geografskih in celo političnih težav (Perko 2002, 355).

Za uporabnika bi bil sicer načeloma najboljši atlas, v katerem bi bilo vsako ime zapisano v izvorni obliki (kot endonim), ob tej pa bi bila za posamezna imena zapisana podomačena oblika, torej eksonim. Takšne zapise je v kartografski praksi nemogoče zagotoviti zaradi prostorske stiske na zemljevidih, zapletenih jezikovnih pravil in različnih tradicij posameznih narodov, zato je imenje v atlasih običajno kompromis med priporočili konferenc Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen, pravopisnimi, kartografskimi in geografskimi pravili ter načeli in razpoložljivim prostorom na zemljevidih. Delež eksonimov se praviloma zmanjšuje z manjšanjem merila zemljevidov. V slovenskih atlasih je običajno na splošnih zemljevidih sveta in celin več eksonimov, na podrobnejših, regionalnih zemljevidih pa prevladujejo endonimi.

Ob opazovanju podomačenih tujih zemljepisnih imen v slovenskih atlasih se neizogibno porodi vtis, da lahko vsak postavlja lastna pravila igre ali jih prilagaja trenutnim hotenjem, saj se marsikod pojavljajo nenavadne oblike zapisov imen. Sem in tja je

to gotovo posledica strokovne nedorečenosti, žal pa je vse prevečkrat zaznati tudi pretirano samovoljo.

Kljub prizadevanjem po javnosti dela Komisije za standardizacijo zemljepisnih Vlade Republike Slovenije ter objavljanju njenih izsledkov v tiskanih publikacijah in na medmrežju, se v laični in strokovni javnosti še vedno pojavljajo številni primeri, ki kažejo na skoraj popolno nepoznavanje tematike podomačevanja tujih zemljepisnih imen.

Raba zemljepisnih imen je lahko izjemno občutljiva in politično kočljiva. Kot Slovincem nam je dobro znana dolgoletna nesrečna zgodba o dvojezičnih krajevnih napisih na avstrijskem Koroškem, znan nam je tudi primer za zdaj še nedorečenega poimenovanja nove države Republike Makedonije, ki je lahko zaradi grškega odklanjanja tega imena vstopila v svet svetovne diplomacije le pod imenom Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija (angleško Former Yugoslav Republic of Macedonia s kratico FYROM). Za dosledno uporabo imena Moldova si ognjevitvo prizadeva tudi Republika Moldavija, ki želi na ta način pretrgati popkovino z naslednicami nekdanje skupne domovine Sovjetske zveze, s svojo vztrajnostjo pa hote ali nehote posega v jezikovno avtonomijo uporabnikov v ciljnih jezikih.

V skrajnih primerih so lahko zemljepisna imena tudi eksplozivna. To dokazuje primer otočja vzhodno od Argentine, ki ga Britanci imenujejo Falklandski otoki (Falkland Islands), Argentinci pa želijo tudi v mednarodni rabi uveljaviti ime Malvinski otoki (Islas Malvinas).

V zadnjem času se je razplamtel pravcati boj za »pravilno« oziroma »ustrezno« poimenovanje morja med Japonsko in Korejo. V novejšem času ga za zdaj večina sveta pozna kot Japonsko morje, Korejci pa zelo zagnano in sistematično dokazujejo, da bi se moralo imenovati Vzhodno morje, če že ne Korejsko morje. Leta 2004 je bila o tem v Parizu organizirana tudi mednarodna konferenca, v okviru katere je izšla bogato dokumentirana in privlačno opremljena publikacija (K. S. Lee, Kim, Soh, S. T. Lee 2004), ki bralca z reprodukcijami mnogih starih zemljevidov in s statističnimi analizami prepričuje o neustreznosti zdajšnjega poimenovanja. Japonci seveda ne držijo križem rok in v raznih člankih vztrajno dokazujejo neupravičenost korejskih zahtev (na primer Hishiyama, Nagaoka 2003).

Vse te akcije budno spremlja strokovna organizacija UNGEGN, ki je s svojim večdesetletnim delovanjem ogromno prispevala k poenoteni rabi zemljepisnih imen po svetu. Ker je njena vloga nenadomestljiva, njene napotke o ustrezni rabi pa velja upoštevati kot najbolj domišljene in strokovno podkrepjene, je v pričujoči publikaciji podrobneje predstavljena. Ob tem ne gre prezreti, da v UNGEGN-u dejavno sodelujejo ne le geografi, ampak tudi geodeti, jezikoslovci, zgodovinarji, pravniki in strokovnjaki drugih profilov, zato njegovih priporočil ne velja razumeti kot enostranski proizvod določene stroke, ampak kot najboljši možni kompromis med pogledi različnih strok in, morda še bolj, zapletenih političnih razmerij v sodobnem svetu. Prav znanstvena širina je gotovo osrednji razlog, da se v njem čedalje bolj uveljavljajo

načela medsebojnega spoštovanja. Ob tem se znova uveljavljajo zaradi kolonializma (pre)dolgo prezrta domačinska imena, imena iz najrazličnejših jezikov in pisav pa se zapisujejo čedalje bolj usklajeno, enotno in glasovno dosledno.

2 Terminološki slovarček

V terminološkem slovarčku je na kratko razloženih 154 temeljnih izrazov o problematiki zemljepisnih imen, od tega jih je 33 vključenih le zaradi sopomenskosti. Nastali slovarček je precej krajši od angleškega izvornika (Kadmon 2000, 299–326) s skupaj 375 izrazi in njegove malo novejšje nemške priredbe (Deutsche Glossar ... 2002) s skupno 392 izrazi, od česar je 338 glavnih gesel in 54 večbesednih iztočnic v obratni oziroma seznamni stavi. Angleški izvornik se ob dejavni UNGEGN-ovi Delovni skupini za toponimsko terminologijo neprestano dopolnjuje in je že za več kot dvakrat obsežnejši kot prvi toponimski slovar (Technical terminology ... 1984) z vsega 175 iztočnicami. Spomladi 2006 je Naftali Kadmon kot sklicatelj delovne skupine predlagal vključitev in spremembe vsebin za šest izrazov (Kadmon 2006b), med katerimi so nekateri (na primer oronim, horonim) delovno že vključeni v toponimske slovarje, tudi slovenskega.

Izhodišče za pripravo slovarčka je bil slovenski Slovar toponimske terminologije (GURS 1995) s kar 529 iztočnicami. Presežek nad angleškim originalom je nastal zaradi pogostejšega dvojnega, seznamnega navajanja večbesednih iztočnic, pa tudi zaradi večjega števila sopomenk kot v originalu in navajanja nekaterih kratic (na primer GIS za geografski informacijski sistem). Dodani so še izbrani izrazi iz Slovarčka jezikovnih izrazov v Slovenskem pravopisu (Založba ZRC SAZU 2001, 197–208), ki so prilagojeni jezikovnim posebnostim slovenščine. Nekaj izrazov je vzetih tudi iz Slovarja jezikovnih izrazov iz Enciklopedije slovenskega jezika (Toporišič 1992), Atlasa jezikov (Comrie, Matthews, Polinsky 1999), ki je bil obenem tudi kontrolnik, tako kot Geografski terminološki slovar (Založba ZRC SAZU 2005). Nekateri izrazi v slovarčku so povsem na novo uvedeni.

Za razliko od Slovarja toponimske terminologije je v primerih, ko izraz ni izrazito mednarodno uveljavljen, dana prednost iztočnicam v slovenskem jeziku; tuje, ki so pomensko načeloma bližje angleškemu izvorniku, pa so navedene kot sopomenke. Izrazi, ki imajo eksperimentalni značaj in še niso splošno uveljavljeni, v slovarček niso vključeni. Prav tako niso vključeni splošni izrazi, kot so geografija, kartografija, relief, legenda zemljevida, geografski informacijski sistem, saj so njihove razlage na razpolago v bolj splošnih leksikonih in strokovni literaturi.

Iztočnice:

- **abecedno zaporedje** vrstni red, v katerem so črke abecede navedene v običajnem zaporedju, na primer *A, B, C, Č, D, E, ...*, *Ž* v slovenski abecedi, *A, B, C, D, E, ...*, *Z* v angleški abecedi in *A, B, C, Č, Ć, D, Dž, Đ, E, ...*, *Ž* v hrvaški abecedi;

- **alonim** vsako od dveh ali več zemljepisnih imen, ki se nanašajo na isti topografski objekt, na primer *Pirenejski polotok* in *Iberski polotok*, *Vesterhavet* in *Nordsee* za *Severno morje*, *Swansea* in *Abertawe*, *Johannesburg* in *eGoli*, *Prisojnik* in *Pri-sank S*: alternativno ime, sopomensko ime;
- **alternativno ime** → alonim;
- **antroponim** osebno ime, na primer *Vincenc*, *Helena*, *Crozet*, *Lenin*;
- **atlas** zbirka zemljevidov, ki po namenu in vsebini predstavljajo zaključeno celoto, navadno vezana v knjigo;
- **avtohtono ime** opisno ime v lokalnem jeziku, na primer ar *Rub' al Khālī* (v pomenu 'prazna stran' v Saudovi Arabiji), *Dasht-e Kavīr* (v pomenu 'velika puščava' v Iranu), *Ukanc* (v pomenu 'v koncu' v Bohinju), *Kacencpoh* (v pomenu 'mačji potok' v Baški grapi);
- **bilingvizem** → dvojezičnost;
- **ciljna pisava** pisava, v katero lahko prepisemo določeno zemljepisno ime iz njegove izvorne pisave;
- **ciljni jezik** jezik, v katerega lahko prevedemo/prilagodimo določeno zemljepisno ime iz njegovega izvornega jezika;
- **citatno ime** zemljepisno ime, ki izvorno ni del določenega jezika in se pojavlja v besedilih tega jezika v izvorni obliki, na primer *zajezitev reke Colorado*, *vzpon na goro Adam's Peak*;
- **čezmejno ime** zemljepisno ime geografskega pojava, ki se razteza prek dveh ali več držav, na primer *Tjansan*, *Andi*, *Kaspijsko jezero*, *Severnoevropsko nižavje*;
- **črkopis** fonetična pisava, sestavljena iz simbolov (črk), ki zaznamujejo posamezne soglasnike in samoglasnike;
- **desni prilastek** določilo odnosnice na desni strani, na primer *Rt Dežnjova*, *polotok Jukatan*;
- **diakritično znamenje** znamenje, zapisano nad črko, pod njo ali prek nje, da se označijo njena spremenjena glasovna vrednost, naglas ali ton, na primer nemški *ä*, *ö*, *ü*, *š* in *č* pri latinizaciji ruščine, *ā* ali *â* pri latinizaciji arabščine, poljski *ł*, romunski *ț* *S*: ločevalno znamenje;
- **domače ime** zemljepisno ime v domačinskem jeziku ali ime, tvorjeno iz sestavin domačinskega jezika, na primer aboridžinsko ime *Coolabah* v Avstraliji, zulujsko ime *E'Makozini* v Južni Afriki, irsko ime *Béal Feirste* (za *Belfast*) v Severni Irski;
- **domačinski jezik** jezik, ki je na določenem območju prvobiten;
- **državni jezik** jezik, ki je v splošni rabi v določeni državi in ima status uradnega jezika, na primer *nemščina* v Avstriji, *arabščina* v Alžiriji, *španščina* v Ekvadorju **S**: nacionalni jezik;
- **dvojezičnost** vsakdanja raba dveh jezikov v določeni skupnosti ali pri določeni osebi, na primer *slovenščine* in *madžarsčine* v Prekmurju, *angleščine* in *kitajščine* v Hongkongu **S**: bilingvizem;

- **dvojno ime** zemljepisno ime dveh krajev, pokrajin, ki sestavljata funkcijsko, upravno, gospodarsko enoto, pri čemer se oba dela pregibata in pišeta z nestičnim vezajem, na primer *Šmarje - Sap, Baden - Württemberg*;
- **eksofon** govorno podomačeno tuje zemljepisno ime, zapisano tako kot endonim, vendar je njegova izgovorjava opazno drugačna, kot da bi bilo del besedišča ciljnega jezika, na primer *Argentina, London, Madrid, Moskva*;
- **eksograf** pisno podomačeno tuje zemljepisno ime, zapisano tako, da zapis v ciljnim jeziku kar najbolj zvesto napeljuje na izgovor v originalnem jeziku na primer *Varšava* za *Warszawa*, *Satledž* za *Sutlej*, *Dekan* za *Deccan*;
- **eksonim** zemljepisno ime v določenem jeziku za topografski objekt, geografski pojav zunaj območja, kjer ima ta jezik status uradnega jezika, in se razlikuje od imena v uradnem jeziku ali uradnih jezikih območja, kjer je ta objekt oziroma pojav, na primer angleško ime *Warsaw* za poljsko ime *Warszawa*; francosko *Londres* za angleško *London*; nemško *Mailand* za italijansko *Milano*, slovensko *Dunaj* za nemško *Wien*, slovenska *Burgundija* za francosko *Bourgogne*, *Skalno gorovje* za angleško *Rocky Mountains*, *Kitajska* za kitajsko *Zhongguo*; **sopomenka** oziroma **blizupomenka** je podomačeno zemljepisno ime;
- **eksonimizacija** → podomačevanje zemljepisnih imen;
- **enakozvočnica** → homonim;
- **endonim** ime topografskega objekta, geografskega pojava v enem od jezikov na območju, kjer je ta objekt oziroma pojav, ne glede na pisavo, v kateri je zapisano, na primer *Vārānasi* (ne *Benares*), *Aachen* (ne *Aix-la-Chapelle*), *Krung Thep* (ne *Bangkok*), *Yerushalayim* (ne *Jerusalem*), *Ljubljana* (ne *Laibach*). **S:** uveljavljeno domače zemljepisno ime;
- **endonimizacija** nadomeščanje kolonialnih zemljepisnih imen z imeni v domačinskih jezikih, na primer *Mumbai* namesto *Bombay*, *Chennai* za *Madras*, *Kisangani* za *Stanleyville*, *Harare* za *Salisbury*;
- **enobesedno ime** zemljepisno ime enega samega geografskega pojava, topografskega objekta, ki ga sestavlja samo ena beseda, običajno ne občnoimenska, na primer *Kijev*, *Brasil*, *Apalači*, tudi *Al-Qāhīrah* (originalno ime za *Kairo*), kjer je v originalni arabski pisavi člen *al-* vezani morfem, to je sestavna, z vezajem nevezana predpona;
- **enodelno ime** zemljepisno ime iz ene ali več besed, na primer *Elbrus*, *Rumena reka*, *Otok svetega Lovrenca*, v nasprotju z dvojnimi imenom;
- **eponim** zemljepisno ime, v katerem sestavlja jedro ali njegov del osebno ime, na primer *Mount Everest*, *Rt svetega Luke*, *Šentrupert*;
- **epotoponim** zemljepisno ime, iz katerega nastane občnoimenski samostalnik, na primer španski *Jerez* za vino *šeri*, grška *Olimpija* za *olimpiado*, grški *Maraton* za istoimenski tek, angleški *Jersey* za tkanino *džersi*;
- **fonem** glas, ki v določenem jeziku ločuje pomene besed ali morfemov, v strokovni literaturi običajno zapisan med poševnima oklepajema, na primer */b/*, */p/*, */s/*

- angleški *sh* oziroma slovenski *š*, *t* in *d* v besedah *ta* – *da*, *c* in *k* v besedah *mladica* – *mladika*, v nasprotju z *n* in *v* v primerih *Ana* – *Anka* in *siva* – *siv*, ki ne razločujeta pomenov;
- **fonemska pisava** pisava, ki pripada abecednemu sistemu pisave in v njej posamezna črka načeloma označuje en sam fonem, na primer *latinica*, *grška pisava*, *cirilica*, *arabska pisava*, *tajska pisava*, *hebrejska pisava* (zadnje tri so soglasniške in zato nepopolne črkovne pisave);
 - **geografsko ime** → zemljepisno ime;
 - **geonim** → zemljepisno ime;
 - **glavni jezik** tisti jezik v določeni skupnosti, v kateri je v rabi več jezikov, ki ga uporabljajo največ govorcev, na primer *nemščina* v Južni Tirolski, *angleščina* v Walesu, *slovenščina* v Prekmurju;
 - **gorsko zemljepisno ime** → oronim;
 - **grafem** grafična upodobitev fonema v določenem jeziku, na primer 25 slovenskih grafemov predstavlja 29 slovenskih fonemov;
 - **hidronim** zemljepisno ime za vodni objekt, vodno telo, na primer *Soča*, *Bodensko jezero*, *Angelov slap*, *Ardenski prekop*, *Timorsko morje*, *Atlantik*, *Filchnerjeva ledena polica S*: vodno zemljepisno ime;
 - **hodonim** lastno ime za prometno pot ali komunikacijo, na primer *Via Appia* (zgodovinska cesta), *Airway Amber* (zračna pot), *M4* (avtocesta), *Fleet Street* (ulica), *Picadilly Circus* (trg), *Darb al-Hajj* (romarska pot), *Slovenska planinska transverzala* (planinska pot), *Pot prijateljstva* (spominska pot) S: odonim;
 - **homonim** vsako od dveh ali več enakih zemljepisnih imen, ki označujejo različne topografske objekte, na primer (*Principauté de*) *Monaco* za kneževino in italijanski eksonim *Monaco* za *München*, indijsko mesto *Madras* in ameriško mesto *Madras* v Oregonu, nemško mesto *Marburg* in nemški eksonim *Marburg* za *Maribor*, mesto *Idrija* na Idrijskem in mejna rečica *Idrija* na Goriškem S: enakovoznica;
 - **horonim** zemljepisno ime za pokrajino, večji del Zemljinega površja, na primer *Pomorjanska*, *Mato Grosso*, *Gobi*, *Kras* S: pokrajinsko zemljepisno ime;
 - **ideografska pisava** → slikovna pisava;
 - **ideogram** slika ali simbol, ki se v določeni pisavi uporablja za ponazoritev predmeta ali pojma, ne pa besede ali njene glasovne podobe;
 - **imenje** celota zemljepisnih imen na določenem območju, v določenem imeniku, viru, publikaciji;
 - **imenošlovje** → onomastika;
 - **imenošlovni organ** komisija, uprava ali oseba z močjo odločanja o toponimskih zadevah, v Sloveniji *Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije*;
 - **imenovalni prilastek** nepregibni prilastek desno od odnosnice, na primer *puščava Namib* (*puščave Namib*);

- **imenski korpus** → zbirka zemljepisnih imen;
- **iztočnica** prva (edina), navadno (pol)krepko tiskana sestavina kakšnega poimenovanja na začetku slovarskega sestavka, na primer ***ciljni jezik, oronim, zemljepisno ime***;
- **izvorna pisava** pisava, s katero je zapisano določeno originalno zemljepisno ime, iz nje pa je lahko prepisan za rabo v drugi, to je ciljni pisavi; na primer pri prepisu iz cirilice v latinico je izvorni jezik cirilica;
- **izvorni jezik** jezik, iz katerega je določeno originalno zemljepisno ime prešlo v drug, to je ciljni jezik; na primer pri prevedbi iz ruščine v kitajščino je izvorni jezik ruščina;
- **jezersko ime** zemljepisno ime za jezero ali notranje morje, na primer ***Viktorijino jezero, Atatürkovo zaježitveno jezero, Mrtvo morje***;
- **jezikovna skupnost** skupina ljudi, ki se sorazmerno z lahkoto sporazumeva v določenem skupnem jeziku ali narečju;
- **jezikovno območje** območje, na katerem ima določen jezik status uradnega ali glavnega jezika, na primer ***flamsko*** in ***valonsko jezikovno območje*** v Belgiji;
- **karta** → zemljevid;
- **knjižni jezik** pisna oblika določenega jezika kot standard v literarnih delih, lahko tudi osnova zbornega govora, na primer arabski jezik ***Nahawi*** v primerjavi s pogovornimi narečji;
- **končaj** poljubni glasovni niz na koncu besedne oblike, ne glede na besedotvorje;
- **končnica** del pregibne besede, ki loči sklon (***Lab-a-e-i***), spolsko obliko (***velik-a-o***), število (***otok-a-i***);
- **konverzija** → prevedba;
- **koren** morfem, ki je nosilec osnovnega dela besede, na primer ***mor-je, mor-nik, mor-jeplovec, mor-narica, so-mor-nica***;
- **krajevno ime** → naselbinsko ime;
- **krajevno imenoslovje** → toponomastika (1, 2);
- **lastno ime** izraz, ki označuje posamezno bitje ali objekt, na primer ***Albert, Lomonosov, Peking, Skalno gorovje***;
- **latinizacija** prevedba iz nelatinične pisave v latinično, na primer iz ***Aθηναι*** v ***Athinai***, iz ***Москва*** v ***Moskva***;
- **latinizacijski ključ** tabelarični seznam, v katerem so navedena znamenja določene nelatinične pisave skupaj z ustreznimi črkami latinske abecede, vključno s potrebnimi diakritičnimi znamenji;
- **levi prilastek** določilo odnosnice na levi strani, na primer ***Južni otok, Veliki Hingan***;
- **ločevalno znamenje** → diakritično znamenje;
- **logografska pisava** → slikovna pisava;
- **logogram** grafični simbol ali kombinacija simbolov, ki predstavljajo celotno besedo, brez posebne predstavitve njenih sestavnih delov, na primer v japonščini ***kanji logogram*** za *yama* ali *san* v pomenu 'gora', ***kitajski logogram*** za *zhong* v pomenu 'srednji';

- **mareonim** zemljepisno ime hidrografskega pojava, povezanega z morji, na primer *Tihi ocean*, *Azovsko morje*, *Kanal*, *Jukatanski preliv*, *Beneški zaliv* **S**: morsko zemljepisno ime;
- **mednarodna standardizacija zemljepisnih imen** dejavnosti, ki se z namenom čim večjega poenotenja pri pisni ali govorni rabi vseh zemljepisnih imen na Zemlji, v širšem smislu tudi zemljepisnih imen na zunajzemeljskih telesih, izvajajo z nacionalno standardizacijo in/ali mednarodnim dogovarjanjem, vključno z usklajevanjem med različnimi jeziki in pisavami;
- **morfem** glas ali najmanjša skupina glasov, ki ima svoj pomen, na primer *Ribnica*, *Ribenca*, *Ribno*;
- **morfonologija** jezikoslovna veja, ki proučuje glasovne in naglasne značilnosti morfema oziroma morfemov besede **S**: oblikoglasje;
- **morsko zemljepisno ime** → mareonim;
- **nacionalna standardizacija zemljepisnih imen** standardizacija zemljepisnih imen znotraj določene države, ozemlja določenega naroda;
- **nacionalni jezik** → državni jezik, narodni jezik;
- **nadomestno zemljepisno ime** zemljepisno ime, ki se uporablja namesto navadno uradnega, bolj uveljavljenega imena, na primer *Otok* za *Velika Britanija*, *Kanal* za *Rokavski preliv*, *Streha sveta* za *Tibet*;
- **narodni jezik** jezik, ki je v splošni rabi v določeni državi ali na delu njenega ozemlja in ima lahko status uradnega jezika, na primer *retoromanščina* v Švici, *katalonščina* v Španiji, *kreolščina* na Mavriciju **S**: nacionalni jezik;
- **naselbinsko ime** zemljepisno ime naselbine, zaselka, vasi, trga, mesta, na primer *Pariz*, *Leipzig*, *Kinšasa*, *Lasselsdorf*, *Gornji Grad* **S**: krajevno ime;
- **neprava občnoimenska sestavina** občnoimenska sestavina, ki ne označuje vrste poimenovanega topografskega objekta, geografskega pojava, na primer *Mount Isa*, *Kranjska Gora*, *Ain as-Sultan*, *Vir* ter *Rio de Janeiro* in *Marija Reka* so naselja, ne pa gora, izvir ali reka;
- **neuradni jezik** jezik, ki kljub razmeroma široki rabi v določeni politični enoti nima statusa uradnega jezika, na primer *francoščina* v Libanonu, *angleščina* v Izraelu;
- **normiranje** → standardizacija;
- **občno ime** samostalnik, lahko kot del zemljepisnega imena, ki poimenuje topografski objekt po njegovih lastnostih in ni lastno ime, na primer *mountain*, *sierra*, *san*, *yama*, *dagh*, *hribovje*, *vrh*, *river*, *wādī*, *reka*, *potok*, *morje*;
- **občnoimenska sestavina** del večbesednega zemljepisnega imena, ki zaznamuje vrsto pojava, na primer *reka* v *Reka svetega Lovrenca*, *jezero* v *Bajkalsko jezero*, *gorovje* v *Skalno gorovje*;
- **občnoimenski izraz** beseda ali besedna zveza, ki zaznamuje vrsto stvari, pojavov, na primer *rt*, *jezero*, *podmorska gora*;

- **objektna skupina** zaradi lažje opredelitve, iskanja, poizvedovanja združeni topografski objekt, geografski pojav s podobnimi lastnostmi, na primer *vodni tok*, v katerega se uvrščajo *reka, potok, studenec, hudournik, vadi, vzpetina*, v katero se uvrščajo *gora, hrib, grič, greben, vrh*;
- **oblikoglasje** → morfonologija;
- **obrazilo** morfem (ali morfemska zveza), s katerim delamo novo besedo ali novo obliko, na primer *-ovje* v besedi *hribovje*, *pol-* v besedi *polotok*;
- **odonim** → hodonim;
- **onomastika** veda o lastnih imenih **S**: imenoslovje;
- **oronim** ime navpično razgibanega ozemlja (vključno z morskim dnem), kot je gora, hrib, planota, gorovje, podmorski hrbet, podmorska gora, na primer *Matterhorn, Vzhodna Sierra Madre, Srednjerusko višavje, Filipinski jarek, Hessova mizasta gora S*: gorsko zemljepisno ime, višinsko zemljepisno ime;
- **osnova** del pregibne besede pred končnico, na primer *Atlantik -a, velik -a, -i, -o*;
- **piktogram** risba ali hieroglif v pisavi, ki predstavlja določen predmet ali pojem;
- **pisava** celota grafičnih znamenj, ki se uporabljajo pri pisanju ali tiskanju v določenem jeziku in se od drugih celot ne razlikujejo samo po tipologiji ali obliki pisave, na primer *latinica, grška pisava, gruzijska pisava, amharska pisava, kitajska pisava*;
- **podomačeno zemljepisno ime** → eksonim;
- **podomačevanje zemljepisnih imen** zamenjava, nadomeščanje endonimov z eksonimi, na primer raba imen *Pulj* namesto *Pula*, *Peking* namesto *Beijing*, *Kanarski otoki* namesto *Islas Canarias*, *Misيسي* namesto *Mississippi S*: eksonimizacija;
- **pokrajinsko zemljepisno ime** → horonim;
- **polcitatno ime** zemljepisno ime, pisano po pravilih tuje pisave, vendar s slovenskimi končnicami, na primer *na Großglocknerju, iz Johannesburga*;
- **polprevzeta beseda** beseda, sestavljena iz prevzetega izvornega in iz domačega dela, na primer *Hudson-ov, Sandwich-evi*;
- **pomenoslovje** → semantika;
- **pomenski tip imena** skupina zemljepisnih imen glede na soroden pomen, ustvarjena zaradi sistematične obdelave zbirke imen, na primer *naselje, morski hidronim, otoška reliefna oblika, zgodovinska upravna enota*;
- **posebna črka** črka abecede določene pisave, značilna samo za določen jezik, zato ni v večini drugih abeced iste pisave, na primer danski *ø*, islandska *þ* in *ð*, nemški *ß*, poljski *ę*, slovenski *č, š* in *ž*;
- **povratna transkripcija** povratna prevedba transkribiranega zapisa v izvorni jezik;
- **povratna transliteracija** povratna prevedba rezultata transliteriranega zapisa v izvorno pisavo;
- **povratnost** značilnost transliteracije, da omogoča zapisano besedilo prepisati iz ene pisave v drugo ali iz enega sistema pisave v drugega, zatem pa ga povratno prepisati nazaj v izvorno pisavo ali sistem pisave tako, da je rezultat identičen z originalom;

- **prečrkovanje** → transliteracija (1);
- **predimek** besedica pred priimkom, na primer **Mc** v *Mckenzie*;
- **pregibanje** sklanjanje, izražanje določnosti, spola, tvorjenje pridevniških stopenj;
- **prevajanje** izražanje pomena izvornega jezika z besedami ciljnega jezika oziroma ubeseditvev besedila enega jezika v drug jezik, na primer francosko *Mer noire* za rusko *Černoje more*, angleško *Mount Fuji* za japonsko *Fuji San*, italijansko *Montenegro* za srbsko *Crna gora*, slovensko *Veliko Medvedje jezero* za angleško *Great Bear Lake*, nemško *Veldes See* za slovensko *Blejsko jezero*;
- **prevedba** prenos fonoloških in/ali morfoloških prvin enega jezika v drugega ali ene pisave v drugo, ki se izvaja s transkripcijo ali transliteracijo **S**: konverzija;
- **prevedbena tabela** → transliteracijski ključ;
- **semantika** veja jezikoslovja, ki se ukvarja s proučevanjem pomenov **S**: pomeno-slovje;
- **silabična pisava** → zlogovna pisava;
- **sinonim** → sopomenka;
- **sistem pisave** skupina sorodnih pisav, na primer latinica, grška, cirilična, arabska, tajska in hebrejska pisava spadajo v *abecedni sistem pisave*, amharska, kana in pisava inuktitut spadajo v *zlogovni sistem pisave*, kitajska pisava han in japonska kanji spadata v *ideografski sistem pisave*;
- **slikovna pisava** pisava, sestavljena iz ideogramov ali logogramov, na primer *kitajska pisava*, japonska pisava *kanji S*: ideografska pisava, logografska pisava;
- **slovar zemljepisnih izrazov** spisek zemljepisnih pojmov in/ali poimenovanj, običajno razvrščenih v abecednem zaporedju, skupaj z definicijami, pojasnjevalnimi informacijami, opisnimi podatki za vsako iztočnico;
- **soglasniška pisava** abecedna pisava, v kateri črke predstavljajo izključno ali prevladujoče soglasniške glasove, samoglasniki pa so predstavljeni izključno ali večinoma z nečrkovnimi ločevalnimi znamenji v obliki pik ali črtic nad soglasniškimi črkami, pod njimi ali znotraj njih, na primer *arabska pisava*, *hebrejska pisava* in *tajska pisava*;
- **sopomenka** beseda (ali besedna zveza), ki na občnoimenski ravni pomeni (približno) isto kakor katera druga, na primer *zemljevid* in *karta*, *podomačeno zemljepisno ime* in *eksonim*, *prevedba* in *konverzija S*: sinonim;
- **sopomensko ime** → alonim;
- **sporazumevalni jezik** jezik, ki služi za sporazumevanje med člani različnih jezikovnih skupnosti, na primer *angleščina* na Indijski podcelini, *svahili* v vzhodni Afriki, *ruščina* na območju nekdanje Sovjetske zveze;
- **standardizacija** v okviru določene ustanove sprejet spisek enotnih obveznih smeric, meril, zahtev, predpisov, na primer zaradi poenotene obravnave zemljepisnih imen **S**: normiranje;

- **standardizacija zemljepisnih imen** uradna določitev enega ali več zemljepisnih imen, priprava imenika jezikovno in drugače ustreznih zemljepisnih imen, ki jo opravi standardizacijski imenoslovni organ, skupaj z natančnimi navodili za njihovo rabo, pravilen zapis in tudi ustrezno rabo v tujih jezikih;
- **standardizacijski imenoslovni organ** strokovno telo, ki je zadolženo za uradno objavljanje standardiziranih zemljepisnih imen, v Sloveniji tako kot imenoslovni organ *Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije* S: standardizacijsko telo;
- **standardizacijsko telo** → standardizacijski imenoslovni organ;
- **standardizirano zemljepisno ime** zemljepisno ime, ki ga za označevanje topografskega objekta, geografskega pojava kot ustrezno oziroma prednostno potrdi imenoslovni organ in zanj natančno navede obliko zapisa in opredeli pogoje njegove rabe; v Sloveniji so za zdaj standardizirana le imena držav in slovenskih naselij;
- **stvarno ime** ime, ki zaznamuje na primer družbene in politične organizacije, gospodarska združenja, stranke, verske skupnosti (na primer *Rdeči križ Slovenije*, *Unesco*, *Zeleni Slovenije*), društva (na primer *Geografsko društvo Slovenije*), podjetja (na primer *Lek*, *Microsoft*), zavode in ustanove (na primer *Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti*, *Filozofska fakulteta*), upravne enote (na primer *Občina Domžale*, *Krajevna skupnost Šmarca*), meddržavnih zvez (na primer *Varšavski pakt*, *Evropska zveza*, *Organizacija združenih narodov*, *Arabska liga*);
- **terminološki slovar** spisek strokovnega izrazja določene stroke s krajšimi pomen-skimi razlagami (lahko tudi brez njih), na primer *geografski terminološki slovar*, *slovar toponimske terminologije*;
- **topografija** 1. oblikovanost Zemljinega površja, površja drugega planeta ali naravnega satelita 2. prikazovanje oblikovanosti Zemljinega površja, površja drugega planeta ali naravnega satelita, zlasti z zemljevidi, maketami, globusi 3. skupna oznaka za vse topografske objekte (gorovja, reke itd.);
- **topografski objekt** določen objekt, del Zemljinega površja z razpoznavno identiteto, na primer *cerkev*, *križišče*, *gorski vrh*, *jezero*;
- **toponim** 1. lastno ime topografskega objekta 2. → zemljepisno ime;
- **toponimija** 1. celota toponimov na določenem območju 2. → toponimika;
- **toponimika** veda, ki proučuje toponime in še zlasti zemljepisna imena S: toponimija (2);
- **toponimska navodila** zbirka pravil, ki ureja standardizacijo zemljepisnih imen določene države in njihovo predstavitev na zemljevidih, v imenikih;
- **toponomastika** 1. veda o izvoru in pomenu zemljepisnih imen S: krajevno imenoslovje 2. dejavnosti in postopki poimenovanja topografskih objektov, geografskih pojavov S: krajevno imenoslovje;
- **tradicionalno ime** eksonim s sorazmerno široko rabo v določeni jezikovni skupnosti, običajno del njene tradicije, kulture in literature, na primer francosko

- Alexandrie* in slovensko *Aleksandrija* za arabsko *Al Iskandarīyah*, špansko *Jerusalen* in angleško *Jerusalem* za hebrejsko *Yerushalayim* oziroma arabsko *al-Quds*, angleško, nemško in slovensko *Peking* za kitajsko *Beijing*;
- **transkripcija 1.** postopek prevedbe zemljepisnih imen iz enega jezika v drugega, pri čemer so glasovne prvine izvirnega jezika običajno brez uporabe dodatnih diakritičnih znamenj zapisane z grafemi ciljnega jezika, kateremu so lahko tudi glasovno prilagojene **2.** rezultat postopka transkripcije, na primer prevedba turškega zapisa *Ankara* v grški **Αγκαρα**, francoskega *Strasbourg* v nemški **Strassburg**, vietnamskega *Hô Chí Minh* v slovenski **Hošiminh**; povratna transkripcija ali retranskripcija običajno privede do oblike, drugačne od izvirnega originalnega zapisa;
 - **transkripcijska abeceda** abeceda, ki se uporablja pri transkripciji in običajno ne vključuje dodatnih diakritičnih znamenj;
 - **transliteracija 1.** postopek prevedbe zemljepisnih imen med jezikoma z različnima abecednima ali zlogovnim pisavama, pri katerem je vsako znamenje izvorne pisave v ciljni pisavi predstavljeno načeloma z enim samim znamenjem oziroma diakritičnim znamenjem, digrafom ali trigrafom, lahko tudi z njihovo kombinacijo; temelji na transliteracijskem ključu in v nasprotju s transkripcijo teži k popolni povratnosti **S**; prečrkovanje **2.** rezultat postopka transliteracije;
 - **transliteracijska abeceda** abeceda, ki se uporablja pri transliteraciji in običajno vključuje dodatna diakritična znamenja;
 - **transliteracijski ključ** tabelarični seznam, v katerem so navedena grafična znamenja, črke izbrane izvorne pisave skupaj z ustreznimi znamenji, črkami izbrane ciljne pisave **S**: prevedbena tabela;
 - **tuje zemljepisno ime** originalno ali podomačeno zemljepisno ime zunaj ozemlja določene države, v Sloveniji na primer *Afrika*, *Mjanmar*, *New York*, *Lop Nur*, *Montaž*, *Železna Kapla*;
 - **UNGEGN** akronim za *United Nations Group of Experts on Geographical Names* (slovensko Skupina izvedencev Združenih narodov za zemljepisna imena);
 - **uradni jezik** jezik, ki ima v določeni legalno obstoječi politični enoti, kot je država ali njen del, uradni status in se uporablja kot jezik (državne) uprave in vlade, lahko tudi kot sporazumevalni jezik, na primer *angleščina* in *francoščina* v Kanadi, *portugalsčina* v Angoli, *španščina* v Čilu, *italijanščina* in *nemščina* v Južni Tirolski, *slovenščina* v Sloveniji;
 - **uradno zemljepisno ime** zemljepisno ime, ki ga potrdi uradni (na primer državn) imenoslovni organ in se uporablja skladno z njegovimi pravnimi pristojnostmi;
 - **uveljavljeno domače zemljepisno ime** → endonim;
 - **večbesedno ime** zemljepisno ime iz več besed, na primer *Mount Cook*, *Veliko slano jezero*, *Turansko nižavje*, *Rt dobrega upanja*, *Kamniško-Savinjske Alpe*;
 - **višinsko zemljepisno ime** → oronim;
 - **vodno zemljepisno ime** → hidronim;

- **vrstni pridevnik** pridevnik, s katerim odgovarjamo na vprašanje kateri, na primer *Mali Hingan*, *Spodnja Tunguska*;
- **zbirka zemljepisnih imen** celota zemljepisnih imen kot rezultat sistematičnega zbiranja, namenjena za nadaljnjo standardizacijsko, statistično, jezikovno in/ali sorodno obdelavo **S**: imenski korpus;
- **zemljepisno ime** lastno ime naselbin, delov Zemljinega površja in objektov na njem, ki se piše z veliko začetnico **S**: geografsko ime, geonim, toponim (2);
- **zemljevid** navadno papir, platno z upodobitvijo Zemljinega površja, objektov na njem v pomanjšanem merilu **S**: karta;
- **zgodovinsko zemljepisno ime** staro zemljepisno ime, ki se uporablja samo v zgodovinskih virih, ali ga je pozneje nadomestilo drugo ime, na primer *Luwigana* za *Ljubljana*, *Monakovo* za *München*, *Oksus* za *Amu Darja*, *Helespont* za *Dardanele*;
- **zlogovna pisava** pisava, v kateri vsako znamenje ali večina znamenj predstavlja posamezen zlog, na primer etiopska *amharska pisava*, japonski pisavi *katakana* in *hiragana*, eskimska pisava *inuktitut* **S**: silabična pisava;
- **zunajzemeljsko zemljepisno ime** zemljepisno ime za poimenovanje zunajzemeljskega telesa, topografskega objekta na njem, na primer galaksija *Andromeda*, ozvezdje *Kasiopeja*, zvezda *Alfa Kentavri*, Jupitrova luna *Evropa*, planetoid *Ceres*, *Halleyjev komet*, gora *Olimp* na Marsu, krater *Vega* na Luni.

3 Podomačevanje zemljepisnih imen

V tem poglavju so obravnavana teoretska vprašanja podomačevanja tujih zemljepisnih imen in eksonimov, njihov življenjski cikel, pravila, bolje rečeno priporočila njihove rabe, dejavniki rabe, načini zapisovanja na zemljevidih in pravopisna pravila.

3.1 Temeljna načela onimizacije

Zemljepisna imena imajo v besedju vsakega jezika sorazmerno avtonomnost, ki se vidi tudi v tem, da sama oblika z vsemi svojimi slovničnimi lastnostmi postaja primarna in edino označujoča (Šivic-Dular 1989a, 95). So razmeroma samostojna besedna plast v jeziku, ki pa je z mnogoterimi vezmi povezana s splošnim (občnoimenskim) besedjem. Ker je prehod iz občnoimenske ravnine na lastnoimensko povezan s slabitvijo predmetnega pomena, se začenja krepiti funkcija imenovanja, dokler povsem ne prevlada. Ker imena težijo k »izgubi« pomena, postaja izrazna stran lastnega imena še pomembnejša (Šivic-Dular 1988, 56).

Zaradi posebnih okoliščin pri nastajanju je v fondu zemljepisnih lastnih imen razvidno, da se enako ime lahko uporablja za imenovanje več entitet v okviru iste vrste geografskega pojava, topografskega objekta na različnih koncih določenega jezikovnega

ozemlja. Takšna lastna imena so v procesu onomizacije ali polastnoimenjenja nastajala neodvisno drugo od drugega, na primer poimenovanja rek Blanco v Argentini, Boliviji in Ekvadorju, krajev Belmonte v Španiji, na Portugalskem in v Braziliji. Marsikje se enako lastno ime lahko uporablja tudi za identifikacijo več entitet, ki spadajo v različne pomenske skupine. Opravlja torej več funkcij, na primer reka Big Sandy in kraj Big Sandy v ameriški zvezni državi Tennessee, reka Vire in kraj Vire na severozahodu Francije, reka Anadir in mesto Anadir na skrajnem vzhodu Sibirije v Rusiji, reka, dolina in naselje Kamniška Bistrica.

Tovrstni topografski objekti so v določenem medsebojnem razmerju in se največkrat prostorsko stikajo. Iz tega je mogoče sklepati, da lastno ime po določenih pravilih lahko s topografskega objekta ene vrste prehaja na drugega, vendar pa je najprej poimenovalo tisti objekt, kjer je skladnost med vrsto topografskega objekta in občnoimenskim pomenom lastnega imena večja in lažje razumljiva ali starejša. Prvotno funkcijo lastnega imena skupaj s procesom njegovega prenašanja na poimenovanje stičnih entitet je mogoče dokazati tudi z jezikoslovno (etimološko, besedotvorno, tipološko) analizo lastnih imen, tudi takšnih brez žive občnoimenske ustreznice in celo pri izvornu tujih lastnih imenih (prirejeno po Furlan, Gložančev, Šivic-Dular 2000, 75–76).

V zapisih imen na zemljevidih se sicer pojavljajo tudi zapisi tipa Slapovi Kabalega, Rt Leeuwin, Otočje Chagos, Hribovje Siwalik, Planota Ozark, Zaliv Bone, vendar pa v teh primerih prva sestavina (to je slapovi, rt, otočje, hribovje, planota, zaliv) praviloma ni sestavni del lastnega imena, ampak samo občnoimensko jedro danega zemljepisnega imena, s katerim se poudari vrsta, to je pomenska skupina topografskega objekta, zemljepisnega pojava. Zato ga je treba pisati z malo začetnico, razen če se zaradi položaja v napisih piše z veliko začetnico.

Med besednima zvezama slap Savica in občina Ljubljana, ki obe vsebujeta zemljepisno ime, obstaja notranja razlika. Prva je opis topografskega objekta, v katerem občnoimenska sestavina slap samo poudarja ustrezno funkcijo lastnega imena Savica, nasprotno pa sestavina tipa občina v besedni zvezi občina Ljubljana ne služi več za opis zemljepisne danosti, ki je izražena z lastnim imenom Ljubljana, ampak povzroča pomenski premik celotne besedne zveze s področja zemljepisnih pojmov v pomensko skupino, ki ji pripada sama. Prav zato je občnoimenska sestavina tipa občina bistvena za vrstno identifikacijo celotnega pojma in se tudi z lahkoto polastnoimenu oziroma prodre v stvarno lastno ime (Furlan, Gložančev, Šivic-Dular 2000, 78). O tej tematiki podrobno piše Šivic-Dularjeva (Šivic-Dular 1998), ki svoja razmišljanja ponazarja s številnimi primeri, vzetimi tudi iz tujega zemljepisnega imenja.

3.2 Podomačena tuja zemljepisna imena in eksponimi

Razmerje med obema izrazoma razkriva, da se sicer lahko uporabljata kot popolni sopomenki, vendar je najbrž bolj primerno, da se obravnavata le kot blizupomenki,

pri čemer so opredeljitveni kriteriji za podomačena imena nekoliko širši, zato je njihovo število večje od števila eksonimov. Med podomačena tuja zemljepisna imena so namreč uvrščena tudi imena, ki se od izvirne oblike zapisa razlikujejo samo v opuščanju diakritičnih znamenj, posebnih črk, členov in vezajev, prevzeta imena iz ene od večjezičnih oblik določenega geografskega pojava ali topografskega objekta in večbesedna imena, ki imajo prevedeno samo občnoimensko sestavino na levi strani, lastno ime na desni pa ostaja zapisano v originalni, nepodomačeni obliki. Vsa ta imena namreč po večini (še ne povsem poenotenih) opredeljitvenih kriterijev ne spadajo med eksonime.

Takšna opredelitev izhaja tudi iz dozdajšnjih slovenskih pogledov na podomačevanje tujih imen, čeprav je ne moremo v celoti enačiti z mednarodno veljavno definicijo eksonima (Kadmon 2005, 2): »*Eksonim je zemljepisno ime v določenem jeziku za topografski objekt, geografski pojav zunaj območja, kjer ima ta jezik status uradnega jezika, in se razlikuje od imena v uradnem jeziku ali uradnih jezikih območja, kjer je ta objekt oziroma pojav zastopan.*«

Podrobnejša preučitev razkriva različne poglede na to problematiko. Najbolj eminentni svetovni strokovnjaki še vedno dorekli niti osnovne definicije pojma eksonim, ki ostaja ohlapna, niti še niso dokončno poenotili pogledov na njihovo rabo, vsekakor pa je neizpodbitno dejstvo, da bi bil svet brez eksonimov popolna iluzija. Dorečena ni niti strokovna terminologija, saj se na primer v angleškem govornem okolju namesto izraza eksonim uporablja izraz *conventional name*, torej *dogovorjeno ime* (Kadmon 2000, 143).

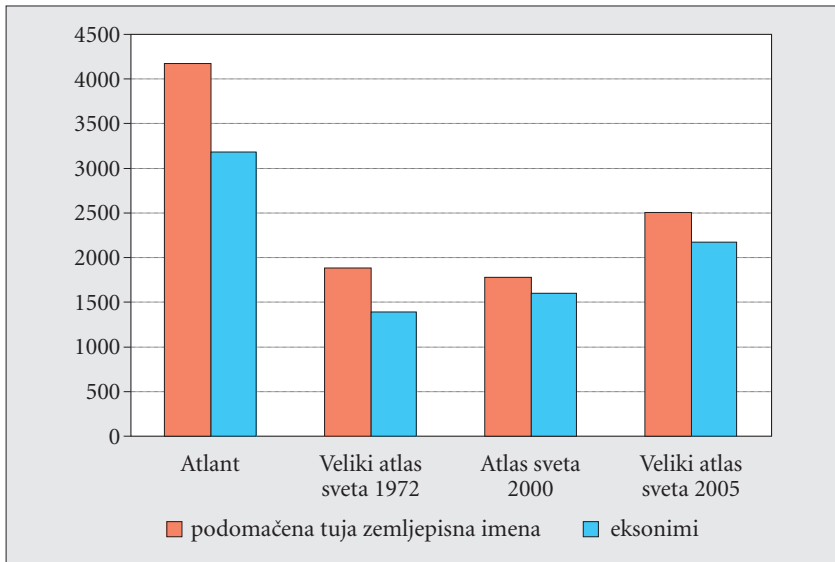
Da se določeno ime lahko opredeli kot eksonim, mora med njim in zapisom odgovarjajočega endonima obstajati vsaj majhna razlika. Zgolj razlike v izgovoru naj za razmejitev obeh še ne bi zadostovale. Kljub temu nekateri strokovnjaki, zlasti jezikoslovci, še vedno razpravljajo o razlikovanju med eksonimom in endonimom tudi z zornega kota izreke (na primer Harvalík 2003, Raukko 2005), saj naj zdaj prevladujoča opredelitev ne bi bila jezikovno sprejemljiva. Na določen način naj bi bilo namreč prav vsako tuje zemljepisno ime integrirano v ciljni jezik že s tem, ker se na različnih jezikovnih ravneh (glasovni, oblikoslovni, besedotvorni, pravopisni, skladenski) uporablja drugače kot v izvornem jeziku (Harvalík 1998).

V resoluciji številka 19 tretje konference Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen (III/19) je navedeno, da se med eksonime ne uvrščajo imena, ki se od uradne različice razlikujejo samo po opuščanju, dodajanju ali spreminjanju diakritičnih znamenj, vezajev in/ali členov (na primer Sao Paulo namesto São Paulo, Sevastopol namesto Sevastopol', Sankt Peterburg namesto Sankt-Peterburg, Negev namesto ha-Negev, Salvador namesto El Salvador), imena, ki se razlikujejo v sklonu, in imena, nastala s prevajanjem občnoimenskih sestavin (na primer Rt Barrow namesto Point Barrow, otočje Phoenix namesto Phoenix Islands). Zemljepisno ime je eksonim, če se od endonima ne razlikuje le v prevedbi, to je transliteraciji ali

transkripciji. Kljub temu so nekateri še vedno mnenja, da opuščanje diakritičnih znamenj pri črkah dveh enakih pisav ne rezultira v eksonimu le v primeru, če je do njega prišlo zaradi tipografskih razlogov, denimo zaradi tehničnih nezmožnosti zapisovanja ustreznih ločevalnih znamenj pri tipkanju ali tisku besedila. Treba pa je upoštevati tudi, da se v nekaterih črkopisih z ločevalnimi znamenji izrazijo razlike med imeni, ki bi bila sicer identična; v takšnih primerih pa njihovo opuščanje lahko prispeva k vzpostavljanju eksonimov (Kadmon 2000, 144).

Ob doslednem upoštevanju prevladujočih definicij je število slovenskih eksonimov v primerjavi s številom podomačenih tujih zemljepisnih imen precej manjše (slika 1). V imenikih štirih podrobneje preučenih atlasov (Atlant 1869–1877, Veliki atlas sveta 1972, Atlas sveta 2000 1997, Veliki atlas sveta 2005) je 8348 eksonimov in 10.337 podomačenih tujih zemljepisnih imen; število eksonimov je torej manjše za 19,2%. Zlasti zaradi natančnejšega zapisa imen v novejših atlasih, vzpostavitev pinjina na Kitajskem in redkejše rabe prevedenih občnoimenskih sestavin se je v novejših atlasih razmerje med obema kategorijama nekoliko popravilo v prid večje zastopnosti eksonimov.

Zapletene razmejitve med eksonimi in endonimi so lahko tudi politično kočljive. Slovenci to dobro poznamo in razumemo ob razpravah o zemljepisnih imenih

Slika 1: Razmerje med številoma podomačenih tujih zemljepisnih imen in eksonimov v izbranih atlasih.

v Avstriji in Italiji. Na mednarodni delavnici o eksonimih oktobra 2001 v nemškem Berchtesgadnu so udeleženci izpostavili problem neuniverzalnosti eksonimov in vprašanje, kdo naj postavi pravila njihovega ustreznega zapisovanja. Peter Jordan z dunajske univerze je udeležencem že pred srečanjem razposlal vprašalnik o rabi eksonimov. Dobljeni odgovori so bili precej subjektivni in so razkrili zelo različen obseg rabe eksonimov v posameznih državah (Orožen Adamič 2001). Na splošno velja, da je večina eksonimov dobro zakoreninjena, saj je bila v ciljne jezike vpeljana prek najrazličnejših vezi v preteklih stoletjih (Woodman 2003a, 1). Ker se eksonimi porajajo zaradi naravnih potreb, pogled nanje ne bi smel biti ne dogmatičen ne avtoritativen. Mnenju, da so eksonimi le izraz imperialističnih teženj, nasprotuje tudi Jordan, ki dodaja, da so takšne razmere morda res veljale v določenih zgodovinskih obdobjih oziroma v določenih političnih okoliščinah (Jordan 2003, 1).

Prizadevanja UNGEGN-a v zvezi z eksonimi je morda še najbolje ponazoril Woodman, ko je zapisal (Woodman 2003b, 1): »*Gotovo je pošteno reči, da eksonimi v UNGEGN-u dolgo niso bili najbolj zaželeni. Zlasti v sedemdesetih in osemdesetih letih je bilo do njih čutiti veliko antipatijo in negativen odnos. Teamsko delo strokovnjakov je bilo vselej naravnano k zmanjševanju rabe eksonimov, ker naj bi bili na splošno nezaželeni, morda celo produkt kolonializma, njihovo odstranjevanje pa naj bi pomenilo napredek. V osemdesetih letih, da navedem en sam primer, se je v enem od UNGEGN-ovih prispevkov čez eksonime udrihalo tudi takole: '... ovira v mednarodnem komuniciranju; ... neprijetna ovira pri prizadevanjih za standardizacijo zemljepisnih imen ...'.*«

Woodman se še dobro spominja enega od članov UNGEGN-a iz ene od srednjeevropskih držav, ki je na tretji konferenci Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen zmagovito vzkliknil: »*V moji državi smo eksonime ukinili!*«. V resnici so le odstranili eksonime iz njenih kartografskih izdelkov, seveda pa so eksonimi ostali del tamkajšnjega besednega zaklada.

K odklonilnemu stališču so pripomogle tudi resolucije konferenc OZN, ki naj bi izhajale iz podmene, da je redukcija eksonimov nekaj pozitivnega. To dokazujejo naslednji izvlečki:

- **II/29:** »*Konferenca, ki je spoznala željo po omejevanju rabe eksonimov ...*«;
- **IV/20:** »*Konferenca, ki je zaznala, da ... je bil storjen napredek pri zmanjševanju rabe eksonimov ...*«;
- **V/13:** »*Konferenca, ... ki je zaznala, da je bil dosežen napredek pri zmanjševanju eksonimov v kartografiji in na sorodnih področjih ... priporoča nadaljnjo redukcijo rabe eksonimov ...*«.

Pretirani rabi eksonimov naj bi se izogibali zlasti zaradi njihove zgodovinsko-politične občutljivosti, kakršno lahko na primer obudi raba nemških imen za poljska in češka naselja in druge topografske objekte, ki so bili v preteklosti narodnostno ali politično-upravno nemški. Pri tem je treba razlikovati med tradicionalnimi

imeni, ki so bila v rabi pred 2. svetovno vojno na ozemljih z avtohtonim nemškim prebivalstvom ter na ozemljih Vzhodne Prusije in Šlezije, ki sta takrat spadali k Nemčiji, in imeni, ki so dobila nemška imena samo med vojno, na primer Litzmannstadt za poljski Łódź. Zdaj nihče v Nemčiji, razen morda najbolj zagretilih neonacistov, niti ne pomisli, da bi uporabljal medvojna nemška zemljepisna imena na ozemlju Evrope. Zato pa ostajajo v vsakdanji rabi tradicionalna nemška zemljepisna imena in le malo ljudi zanje uporablja endonime. To je bilo še bolj očitno v obdobju pred dokončno pomiritvijo Nemčije in Poljske, torej pred padcem komunističnih režimov v državah vzhodne in srednje Evrope konec osemdesetih let 20. stoletja, kajti mejni problemi med državami teoretično še niso bili rešeni, zato se je na primer z rabo nemškega predvojnega imena Breslau za poljski Wrocław poudarjalo poljsko »aneksijo« nekdanjega nemškega ozemlja (medmrežje 1).

Zanimivo je, da se lahko kot redka uspeha v prizadevanjih za zmanjšano rabo eksonimov štejeta prevladujoča raba turškega endonima Ankara za turško glavno mesto v latinskoameriških državah, kjer je to ime izpodrinilo prej prevladujoč španski eksonim Angora (medmrežje 2), in ime afriške države Côte d'Ivoire, ki je v Organizaciji združenih narodov in Mednarodnem olimpijskem komiteju zamenjalo njegovo angleško alonimsko različico Ivory Coast (medmrežje 3).

Posameznim državam je v priporočalo, da sestavijo sezname eksonimov, iz katerih naj bi se postopoma črtala vsa imena, ki niso več v živi rabi, nikakor pa naj se ne bi dodajalo novih. Čeprav je več držav tovrstne sezname res pripravilo, so se šele na že omenjeni delavnici GeoNames v nemškem Berchtesgadnu zavzeli za vzpostavitev podatkovne baze z vsemi obstoječimi eksonimi.

Pritisk na omejevanje rabe eksonimov je pojenjal šele po letu 1987. Glavni razlog za to so verjetno politične spremembe, ki so v posameznih državah tako v vsakdanjem življenju kot v kartografski praksi omogočile rabo eksonimov, ki je bila po 2. svetovni vojni marsikje cenzurirana (Woodman 2003b, 2). V takšnem ozračju so pogledi na eksonime dobivali bolj konstruktivne obrise, ki so kulminirali v ustanovitvi Delovne skupine za eksonime UNGEGN-a leta 2002. Za njenega prvega sklicatelja je bil imenovan Milan Orožen Adamič, ki se mu je leta 2005 kot sosklicatelj pridružil Avstrijec Peter Jordan.

Z ustanovitvijo delovne skupine so odprte možnosti za povsem nove, sveže poglede na problematiko eksonimov. Nenazadnje so morda prav eksonimi v ljudski zavesti še najbolj prepoznavna prвина v široki paleti tematik, s katerimi se ukvarja UNGEGN. Množica uporabnikov se namreč z njimi srečuje na vsakem koraku ... Seveda pa je pri rabi eksonimov umestna precejšnja tenkočutnost, pri čemer je potrebna spoštljivost tako do območij, kjer se določeni eksonimi uporabljajo, kot do izvornih okolij, na katera se eksonimi nanašajo.

In res, v zadnjem času so vse bolj prodorni pogledi, ki govore v prid rabe eksonimov. Prednosti rabe nemških eksonimov je Jordan (Jordan, 2000, 88–89) povzel

v osmih točkah, ki jih brez težav lahko prilagodimo tudi slovenskim eksonimom oziroma podomačenim tujim zemljepisnim imenom:

- eksonimi se lahko izgovarjajo skladno z jezikovnimi pravili nemščine (slovenščine),
- iz eksonimov je mogoče izpeljati nemščini (slovenščini) prilagojene pridevniške in sklonske oblike,
- eksonimi so v primerjavi z endonimi praviloma bolj stabilni, saj se slednji hitreje spreminjajo zaradi sprememb – uradnih jezikov, uradne pisave, prevedbenih sistemov in uradnih preimenovanj,
- eksonimi so potrebni v zgodovinskem in etnografskem kontekstu,
- eksonimi nakazujejo pomen geografskih pojavov ter tradicionalnih trgovskih, političnih in kulturnih odnosov,
- eksonimi napeljujejo na geografske pojave in topografske objekte zunaj nemške (slovenske) jezikovne skupnosti, ki pa se v podomačeni obliki pogosto pojavljajo v njenem imenju in drugem besedju,
- eksonimi marsikje nadomeščajo manj znana in zapletena uradna imena, ki se v praksi le redko uporabljajo,
- eksonimi zagotavljajo boljši dostop do knjižničnih katalogov in podatkovnih baz.

Za nastanek, razvoj in obstoj eksonimov velja izpostaviti tri glavne razloge (Kadmon 2000, 145; Raukko 2005, 6). Prvi je zgodovinski oziroma kulturni. Tesne kulturne vezi so povzročile, da je bilo določeno ime bolj domače, zato se je v zapisu in izgovoru prilagajalo značilnostim ciljnega jezika. Mnogokrat so evropski raziskovalci, ne vedoč za že obstoječa krajevna imena, ali kolonisti oziroma vojaški zavojevalci, ne oziraje se nanje, v svojih jezikih poimenovali zemljepisne objekte, ki so že bili poimenovani v jeziku domačinov. Ta imena so lahko ostala v rabi tako v njihovih matičnih državah kot v drugih delih sveta. Eden od najbolj znanih primerov je najvišja gora na Zemlji Mount Everest, poimenovana po britanskem geodetu in generalu Georgeu Everestu (1790–1866). Ta himalajski orjak se je sicer imenoval in se v domačinskih jezikih še vedno imenuje Zhomo Langma oziroma Quomolangma (podomačeno Čomolungma) med Tibetanci in Sagarmatha (podomačeno Sagarmata) med Nepalci. Ker so kolonialna imena v mnogih primerih povsem izpodrinila prvotna domačinska, je brez natančnega poznavanja lokalnega imenja eksonime in endonime težko razlikovati. Lažje je v primerih, ko so bila prvotna imena znova vzpostavljena in uveljavljena.

Drugi razlog za nastanek eksonimov so težave pri izgovorjavi (Kadmon 2000, 145). Določene jezikovne skupnosti namreč niso zmožne izgovarjati nekaterih tujih imen, lahko celo niso sposobne zaznati nekaterih glasov, tako da sporočilnost imen napačno dojemajo. Pomislimo le na pravilno izgovorjavo arabskih imen, kar je povzročilo nastanek eksonimov tipa Bagdad za Baghdād, Gaza za Ghazzah in Bengazi za Banghāzi.

Tretji razlog je geografski, vezan na primere, ko se določeno zemljepisno ime zaradi razsežnosti razprostira čez dve ali več držav, pri čemer ima vsaka zanj lasten endonim.

V takšnih primerih ciljni jeziki v bolj oddaljenih državah navadno uporabljajo eksonime, ki so neredko endonimi iz jezika ene od pomembnih svetovnih držav. V slovenskem primeru to velja zlasti za angleška in ruska imena. Prav zaradi tega je pri obravnavi eksonimov pomembna navedba njihovega izvornega jezika (Kadmon 2000, 144).

Zemljepisno ime je bilo lahko v ciljni jezik vpeljeno prek tretjega jezika in ne neposredno. Če bi bilo prevzeto neposredno iz ciljnega jezika, za nastanek eksonima morda ne bi bilo potrebe (Raukko 2005, 6). Značilni primeri so evropska glavna mesta København, Bukarešta in Lizbona. Namesto, da bi eksonimi v mnogih evropskih jezikih upoštevali imena v izvornem jeziku, to je København, București in Lisboa, so se oprli na nemške eksonime Kopenhagen, Bukarest in Lissabon, ne da bi sploh skušali slediti izvornim oblikam zapisa imen in izvornim izgovorjavam.

Ko določena jezikovna skupnost eksonim sprejme in se njegova uporaba razširi v časnikarstvu in literaturi, se nanj začne gledati kot na tradicionalno ime. Tovrstna imena so še zlasti pogostna v zvezi z religiozno konotacijo. Za mesto z največ tradicionalnimi imeni velja izraelsko glavno mesto Jeruzalem, saj o njem poroča Biblija, najbolj razširjena knjiga na svetu (Kadmon 2000, 147). V ta sklop navadno spadajo tudi imena držav. Pogled na zemljevid razkriva, da se tako tradicionalna imena kot eksonimi navadno uporabljajo za večje in bolj pomembne geografske objekte in topografske objekte, zato se njihov delež med vsemi imeni z manjšanjem merila zemljevida povečuje, kajti z generalizacijo se imena manj pomembnih in manjših pojavov opuščajo.

Glede na definiciji eksonimov in tradicionalnih imen prevladuje stališče, da imena, s katerimi določena jezikovna skupnost poimenuje geografske pojave in topografske objekte na območjih, kjer je nekoč njen jezik imel zaradi drugačnih političnih razmer status uradnega jezika, zdaj pa ga je izgubil, ne spadajo med eksonime. Značilen primer so številna madžarska imena na območju Transilvanije v Romuniji ali na vzhodu Avstrije (na primer Temesvár za Timișoara, po naše Temišvar, in Kismarton za avstrijski Eisenstadt, pri nas smo prevzeli hrvaško ime Železno), tako pa je tudi z uradno nepriznanimi slovenskimi imeni na zamejskih območjih Koroške v Avstriji in Furlanije-Juljske krajine v sosednji Italiji. Možna rešitev tovrstne zagate se nakazuje v dveh smereh. Po prvi bi lahko dvojezična območja z razglasom matične države postala uradno dvojezična, s čimer bi eksonimi postali alonimi za imena v večinskem jeziku, kar pa je v praksi zaradi praviloma zapletenih političnih odnosov le težka izvedljivo. Morda bolj elegantna je pot s tako imenovanim načelom donacije, s katerim naj bi posamezna država izdelala priporočen seznam tradicionalnih imen na njenem ozemlju, ta pa bi lahko druge države uporabljale kot eksonime (Kadmon 2000, 149).

Eksonimov in endonimov se ne sme medsebojno mešati niti z rezultati uradnih preimenovanj zemljepisnih imen, kakršno je bilo na primer preimenovanje ruskega mesta Sankt-Peterburg (podomačeno Sankt Peterburg), ki je leta 1914 postalo

Petrograd, leta 1924 Leningrad in leta 1991 znova Sankt-Peterburg. Čeprav je ime Sankt-Peterburg nemškega izvora, med letoma 1914 in 1991 ni bilo nemški eksonim, tako kot tudi Nieuw Amsterdam, nizozemsko ime za New York, v veljavi do leta 1664, ni nizozemski eksonim za največje mesto v Združenih državah. Prav tako je povsod navedeno, da se je nemški filozof Immanuel Kant rodil leta 1724 v Königsbergu in ne v Kaliningradu, saj ima mesto v ruski eksklavi ob Baltskem morju to ime šele od leta 1946 (medmrežje 2).

3.3 Terminološke in vsebinske zagate

Izraza eksonim in endonim sta razmeroma nova, saj ju načrtno vključujejo in razložijo šele UNGEGN-ovi slovarji toponimske terminologije. Sploh prvi je izraz eksonim leta 1957 uvedel avstralsko-britanski geograf Marcel Arousseau (Arousseau 1957; povzeto po Raukko 2005, 4). V splošnih geografskih terminoloških slovarjih in splošnih enciklopedijah se navedbi in definiciji obeh izrazov dolgo nista pojavljali; ni ju niti v zadnji izdaji vsepovsod čaščene Encyclopaediae Britannice iz leta 2004 (Kadmon 2005, 1).

Eno zgodnejših terminoloških definicij lahko najdemo v Longmanovem Geografskem slovarju, ki pa vsebuje in razloži samo izraz eksonim (Clarc 1985, 204): *»Eksonim je zemljepisno ime, ki ga dajo pripadniki določene jezikovne skupnosti ali naroda pomembnim mestom, topografskim objektom, naravnim pojavom itd. iz drugih jezikovnih okolij.«* Samo izraz eksonim razloži tudi nemški Dudnov Slovar tujk (1994, 439): *»Od uradnega imena drugačno krajevno ime, ki se uporablja v drugih državah, na primer nemški Mailand za italijansko Milano.«* Posnema ga tudi slovenski Veliki slovar tujk (2002, 263), kjer je eksonim razložen takole: *»... poimenovanje kakega kraja z drugačnim imenom, kot je uradno (npr. Dunaj za Wien) ...«*.

Precej bolj podrobni, a ne povsem natančni sta definiciji v Geografskem terminološkem slovarju (2005, 88 in 92). Za eksonim (sopomenka je podomačeno zemljepisno ime) je zapisana naslednja razlaga: *»... uveljavljeno zemljepisno ime v določenem jeziku za tuj kraj, goro, pokrajino zunaj etničnega območja tega jezika...«,* za endonim (sopomenka je uveljavljeno domače zemljepisno ime) pa: *»... zemljepisno ime, ki se uporablja na območju, kjer je objekt, ne glede na pisavo ...«*.

Definicije eksonima se pojavljajo tudi na svetovnem spletu. V Farlexovem slovarju je zapisana dokaj splošna razlaga (medmrežje 4), po kateri je *»... eksonim ime, s katerim določeni ljudje ali družbena skupina poimenujejo druge ljudi ali skupine in katerega poimenovani ljudje ali skupina sami zase ne uporabljajo ...«*.

V Wikipediji je zelo poenostavljeno zapisano (medmrežje 2), da je *»... eksonim zemljepisno ime, ki ni v rabi med domačini na določenem območju, endonim pa zemljepisno ime, kot ga rabijo domačini določenega območja ...«*. Navedeni so primeri, prilagojeni angleškemu okolju: Deutschland je endonim, Germany je angleški in

Allemanne francoski eksonim za isti pojav. V tem primeru gre za zelo jasno jezikovno razliko, lahko pa gre tudi za zelo sorodne besede, ki se razlikujejo v izreki (za Wikipedijo so tudi zgolj razlike v izgovorjavi dovolj, da določeno ime postane eksonim) ali zapisu. Tako je na primer London v francoščini, španščini in portugalsčini Londres, romunščini in italijanščini Londra, češčini in slovaščini Londýn, poljščini Londyn in finščini Lontoo.

Natančna definicija eksonima je skupaj z definicijami terminov onomastika, topnimija in antroponimija podana v spletnih Onomastičnih študijah (medmrežje 5): *»Eksonim je ime, ki se v določenem jeziku uporablja za topografski pojav zunaj območja, kjer ima ta jezik status uradnega jezika, in se od endonima ne razlikuje zgolj v diakritičnih znamenjih ali zaradi prevedbe (Naftali Kadmon et al. 1992: Glossary of toponymic terminology). Eksonimi za kraje vsepovsod po svetu so v vsakem jeziku. Tako je na primer Cape Town v afrikanščini Kaapstad, nemščini Kapstadt, francoščini Le Cap, itd. Zadnji dve imeni sta eksonima za uradna endonima Kaapstad in Cape Town. Drugi primeri so angleško Styria za Steiermark, nemško Kantelberg za Canterbury, nemško Mailand za Milano. (...) Resolucije Združenih narodov priporočajo kar največje in čim hitreje zmanjšanje števila eksonimov.«*

Prva uradna definicija izraza eksonim je bila objavljena v dokumentu Tehnična terminologija, namenjena standardizaciji zemljepisnih imen (OZN 1984), bolj znanem pod delovnim nazivom Slovar št. 330. Vseboval je razlage za 175 izrazov in je izšel v angleščini, francoščini, španščini, ruščini, kitajščini in arabščini, šestih uradnih jezikih OZN. Med vključenimi izrazi je tudi eksonim: *»Eksonim je zemljepisno ime v določenem jeziku za topografski objekt, geografski pojav zunaj območja, kjer ima ta jezik status uradnega jezika, in se razlikuje od imena v uradnem jeziku ali uradnih jezikih območja, kjer je ta objekt oziroma pojav zastopan.«* V dokumentu endonim sploh ni omenjen.

Leta 1989 je bil na 14. zasedanju UNGEGN-a v Ženevi predstavljen izraelski prispevek s pripombami na Slovar št. 330, v katerem je bilo opozorjeno na premajhno poenotenost nekaterih definicij, premajhno natančnost razlag, odvečne izraze na eni strani in odsotnost nekaterih izrazov na drugi, med njimi tudi takšnih, ki so se v vsakdanji strokovni rabi že lepo uveljavili. Še največji hibi Slovarja pa naj bi bili pomanjkanje konkretnih primerov in dejstvo, da so bile definicije povsem prilagojene »zahodnjaškim« jezikom. Zato je bilo na šesti konferenci Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen leta 1992 sklenjeno, da se pripravi večjezični slovar toponimske terminologije, ki naj ga člani UNGEGN-ove Delovne skupine za toponimsko terminologijo sproti izpopolnjujejo.

Prva izdaja Slovarja toponimske terminologije med 336 termini ob izrazu eksonim vsebuje tudi izraz endonim. Definicija prvega se glasi: *»Eksonim je ime, ki se v določenem jeziku uporablja za topografski pojav zunaj območja, kjer ima ta jezik status uradnega jezika, in se od endonima ne razlikuje zgolj v diakritičnih znamenjih ali*

zaradi prevedbe. Primeri: *Warsaw* je angleški eksonim za *Varšavo*, *Londres francoski* za *London* in *Mailand nemški* za *Milano*.« Izraz endonim je razložen kot: »*Ime v prevladujočem jeziku, ki se govori na določenem območju, kjer je pojav lociran, ne glede na pisavo, v kateri je zapisano. Primeri: Vārānasi (ne Benares), Achen (ne Aix la-Chapelle), Al Uqşur (ne Luxor), Yurushalayim (ne Jerusalem).*«

Izraz eksonim je zagotovo eden tistih, ki je v strokovnih krogih spodbudil zelo živahno diskusijo. Ta se je porodila tudi ob priporočilu o omejevanju rabe eksonimov v mednarodni komunikaciji. Resolucija št. 29 druge konference Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen (II/29) je namreč izrazila željo po zmanjšanju rabe eksonimov takole: »... *rabo tistih eksonimov, ki se nanašajo na geografske pojave, kateri so v celoti znotraj določene države, je potrebno čim bolj in čim hitreje omejiti* ...« (Kadmon 2006a, 2). Slišati je bilo celo mnenje, da je raba eksonimov lahko nič manj kot »kulturna agresija« (Kadmon 2005, 3). Seveda so mnogi razmišljali drugače, zato je že resolucija št. 20 četrte konference (IV/20) opozorila, »... *da zmanjšanje rabe eksonimov ne poteka v vseh državah z enako intenzivnostjo* ...« (Kadmon 2006a, 3). Odklonilno razpoloženi so bili v glavnem predstavniki držav, katerih meje so v preteklosti segale onkraj zdajšnjih meja, zato se je v besedju njihovih jezikov obdržala vrsta zemljepisnih imen za geografske pojave z nekdanj njihovih ozemelj, na katerih nimajo več nadzora. Na splošno gre za srednjeevropske države, tako tiste na zahodni kot one na vzhodni strani nekdanje železne zavese. Tako so o izrazu eksonim razpravljali na vseh zasedanjih v več kot desetletje dolgem razdobju. Na 20. zasedanju UNGEGN-a leta 2000 sta bili tako zanj kot tudi za izraz endonim sprejeti »končni« definiciji, ki se glasita:

- »*Eksonim je zemljepisno ime v določenem jeziku za geografski pojav zunaj območja, kjer ima ta jezik status uradnega jezika, in se razlikuje od imena v uradnem jeziku ali uradnih jezikih območja, kjer je ta objekt oziroma pojav zastopan. Primeri: Warsaw je angleški eksonim za Warszawa, Londres francoski za London, Mailand nemški za Milano. Uradno latiniziran endonim Moskva za Mockba ni eksonim, kot tudi ne pinjinski zapis Beijing, medtem ko je eksonim ime Peking. Združeni narodi priporočajo minimalizirati rabo eksonimov v mednarodni komunikaciji. Glej tudi tradicionalno ime.*« in
- »*Endonim je ime geografskega pojava v enem od jezikov z območja, kjer je ta pojav zastopan. Primeri: Vārānasi (ne Benares), Achen (ne Aix la-Chapelle), Al Uqşur (ne Luxor), Teverya (ne Tiberias).*«.

Oba izraza sta vključena v novo izdajo Slovarja izrazov za standardizacijo zemljepisnih imen s 375 s primeri opremljenimi izrazi, ki je bila natisnjena v kar 20 jezikih. S tem pa zgodba še zdaleč ni bila končana. Na osmi konferenci Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen leta 2002 v Berlinu so nekateri strokovnjaki iz srednjeevropskih držav izrazili pomisleke o definiciji eksonima. Po mnenju Kadmona (Kadmon 2005, 4) bi lahko njihove ugovore v precejšnji meri ublažilo upoštevanje termina tradicionalno ime, na katerega se sklicuje tudi zadnji del razlage eksonima.

Definicija tradicionalnega imena je naslednja: »*Eksonim s sorazmerno široko rabo v določeni jezikovni skupnosti, običajno del njene tradicije in literature. Primeri: francosko Alexandrie za arabsko Al Iskandarīyah, špansko Jerusalén za hebrejsko Yerushalayim, Peking za kitajsko Beijing.*«

Ta razlaga bi lahko po Kadmonovem mnenju (Kadmon 2006b, 4) v mnogočem, če že ne povsem rešila zadrege, ki se pojavljajo ob strogem upoštevanju definicije eksonima. Skladno z njo bi bila še vedno možna raba nemških eksonimov na Poljskem, madžarskih eksonimov na Slovaškem ter v Romuniji in nenazadnje slovenskih eksonimov v Avstriji in Italiji.

Kljub temu sta se na posvetovanjih Delovne skupine o eksonimih septembra 2003 v Pragi in maja 2005 v Ljubljani za pojma eksonim in endonim izoblikovala nova, po mnenju mnogih izpopolnjena predloga. Definicija eksonima naj bi se glasila (Kadmon 2006b, 3; medmrežje 6): »*Ime, ki se v določenem jeziku uporablja za geografski pojav zunaj območja, kjer se ta jezik govori, in se v zapisu razlikuje od imena, kakršno se uporablja v uradnem ali široko uveljavljenem jeziku območja, kjer je ta geografski pojav lociran.*« Za endonim pa: »*Ime geografskega pojava v uradnem ali široko uveljavljenem jeziku območja, kjer je ta pojav lociran.*«

In v čem je jedro problema, ki poraja ugovore zoper obstoječo uradno definicijo. Eden glavnih pobudnikov popravka definicij Anglež Paul Woodman v enem svojih prispevkov (Woodman 2003c) trdi in dokazuje, da so določeni toponimi lahko sočasno tako eksonimi kot endonimi. To naj bi bilo v nasprotju z njunima prvinskima vlogama, saj naj bi bili endonimi v bistvu imena, ki nastajajo od znotraj, eksonimi pa imena, kot se uporabljajo od zunaj. Definiciji endonima očita, da pokriva poimenovanje slehernega geografskega pojava v vseh jezikih, ki se govore v bližini tega pojava. Definicija prav tako ne navaja, da bi moral katerikoli od teh jezikov imeti status uradnega jezika. Nasprotno se definicija eksonima sklicuje zgolj na različnost od uradnega jezika, zato se razlagi pomensko prekrivata: vsak endonim v neuradnem jeziku se lahko pojmuje kot eksonim.

Morda še jasnejša je kritika Jordana, ki za zdaj še veljavnima definicijama poleg neenakega pristopa do uradnega jezika očita (Jordan 2005, 1), da ob navajanju različnih jezikov pri definiciji endonima v ničemer ne upošteva števila govorcev, dejstva, ali gre za jezik migrantov ali avtohtonega prebivalstva, dejstva, ali gre za državljane določene države ali za tujce, dvoumnosti pa se pojavljajo tudi na območjih z narodnimi manjšinami. Tako naj bi bilo slovensko ime Celovec za avstrijski Klagenfurt ob nemškem endonimu tudi samo endonim, saj gre brez dvoma za ime v enem od jezikov, ki se uporabljajo na območju, kjer je pojav zastopan. Celovec s 1722 osebami, ki so v popisu leta 2001 za svoj pogovorni jezik navedle slovenščino, pa je po veljavni definiciji eksonima obenem tudi eksonim, saj je zunaj območja južne Koroške, kjer ima slovenščina status uradnega jezika v javnih ustanovah, policiji, na okrožnih sodiščih, okrožnih uradih in v poštnem prometu. Zanimivo, da Jordan svoje razmišljanje

razširi še na Ljubljano in Maribor, kjer naj bi tudi živeli majhni avtohtoni nemški manjšini (po popisu leta 2002 z 284 oziroma 234 pripadniki), kar naj bi nakazovalo, da se na območju obeh mest ob slovenščini pojavlja tudi nemščina. Iz tega sledi nenapisan zaključek, da bi skladno z obstoječo definicijo endonima lahko bila endonima tudi imeni Laibach in Marburg! Endonimi bi lahko bili tudi slovenski Dunaj, madžarski Bécs, hrvaški, srbski in bosanski Beč (prevzet prek madžarščine) ter celo turški Viyana za Wien, saj v avstrijskem glavnem mestu živijo številni novodobni priseljenci, ki številčno prekašajo priseljene pripadnike vseh avstrijskih narodnih manjšin.

Woodman kot primer navaja Romunijo (Woodman 2003c, 2), kjer je edini uradni jezik romunščina, vendar znaten del ozemlja poseljujejo Madžari s precej drugačnimi toponimi od romunskih, na primer Nagyszeben za romunski Sibiu in Nagyvárad za Oradea. Obe madžarski imenski različici sta zagotovo endonima, saj je madžarska jezikovna skupnost avtohtona. Ker pa madžarščina v Romuniji ni uradni jezik, sta hkrati tudi eksonima. Podobno velja tudi za zemljepisni imeni Hermannstadt in Grosswardein, nemški poimenovanji teh dveh romunskih mest.

Sorodna primera iz srednje Evrope in Škotske navaja J. Raukko (Raukko 2005, 2). Madžari so leta 903 ustanovili mesto Pozsony, ki je kot glavno mesto Slovaške zdaj imenovano Bratislava. Ker je na Slovaškem edini uradni jezik slovaščina, je madžarsko ime postalo eksonim, pa čeprav je, zgodovinsko gledano, originalno ime. V škotskem gelskem jeziku, ki ga govori vsega 75.000 ljudi, se škotsko glavno mesto Edinburgh (slovenimo ga v Edinburg) imenuje Duneideann. Ker gelsčina nima statusa uradnega jezika, je Duneideann pravzaprav eksonim.

Prekrivanje je prisotno tudi na območju nekdanje Sovjetske zveze (Woodman 2003c, 2). Številna, med sabo tudi zelo oddaljena mesta, kot na primer Buxoro v Uzbekistanu in Luhans'k v Ukrajini, še vedno poseljuje številčna in dobro uveljavljena ruska skupnost, ki seveda še vedno uporablja ruski imeni Buhara in Lugansk. Ruski obliki sta zagotovo endonima, ker pa ruščina ni uradni jezik niti v Uzbekistanu niti v Ukrajini, ju je možno opredeliti tudi kot eksonima. Nasprotno pa je rusko ime Tallin za estonsko prestolnico Tallinn (slovensko Talin) endonim, ker v Estoniji ruščina ima status uradnega jezika (Raukko 2005, 2).

Kot primer države z več kot enim uradnim jezikom je značilna Švica (Woodman 2003c, 2). Iz veljavnih definicij eksonima in endonima sledi, da so vsa francoska in nemška imena po vsej državi endonimi. To seveda gotovo velja za vse geografske pojave v bližini jezikovne meje, na primer nemški Biel in francoski Bienne sta pristna endonima za mesto v zahodni Švici. Toda, ali sta tudi nemško Waadt in francosko Soleure prava endonima za Vaud oziroma Solothurn, saj v prvem živi skoraj izključno francoska, v drugem pa skoraj izključno nemška skupnost?

Prekrivanje med eksonimom in endonimom bi bilo mogoče odpraviti, če bi se definiciji endonima dodala beseda »uradni« (jezik), vendar bi bil s tem zanikan status endonimov v vseh jezikih na določenem območju, razen v uradnem. Nagyszeben in

Lugansk bi postala eksonima. Zato se Woodmanu zdi bolj posrečena rešitev v odstranitvi besede »uradni« (jezik) iz definicije eksonima, s čimer bi Nagyszeben in Lugansk postala endonima. Sledeč takšnim razmišljanjem je že na mednarodnem simpoziju GeoNames 2000 v Frankfurtu predlagal naslednjo, po njegovem izpopolnjeno definicijo (Woodman 2003c, 3): *»Eksonim je zemljepisno ime v določenem jeziku za geografski pojav zunaj območja, kjer se ta jezik govori, in se v zapisu razlikuje od imena, kakršno se uporablja v jeziku ali jezikih območja, kjer je ta pojav zastopan.«*

Vendar bi odstranitev besede »uradni« (jezik) porodila nove probleme. Obe definiciji sta odvisni le še od opredelitev, katere jezike govorijo na območju, kjer je določen geografski pojav. Porodi se vprašanje, kdo jih govori. Treba je namreč upoštevati, da v mnogih mestih začasno živi znaten delež neavtohtonega prebivalstva, na primer portugalska skupnost v Ženevi. Z odstranitvijo besede »uradni« (jezik) obstoji možnost, da bi se portugalsko ime za to švicarsko mesto Genebra lahko smatralo za endonim. Rešitev se nakazuje v uporabi izraza domačinski jezik, ki ima lahko status uradnega, manjšinskega ali narodnega jezika. Jordan (Jordan 2005, 2) vidi rešitev tudi v izrazu standardizirani endonim, ki naj bi vključeval vse uradne imenske oblike na določenem območju, kot so na primer navedene tudi v avstrijskem imeniku naselij.

Woodman se nadalje sprašuje, ali je razlikovanje med endonimom in eksonimom zgolj vprašanje jezika (Woodman 2003c, 4). Običajno je že tako, vendar primer mesta Aqtöbe v Kazahstanu nakazuje, da so tudi izjeme. Navedeno ime je toponim v kazahskem jeziku, zato je nedvomno izključno endonim. Toda v ruščini zunaj Kazahstana se zanj še vedno uporablja starejša ruska oblika imena Aktjubinsk, ki je v Kazahstanu ne uporabljajo več in je tako postala izključno eksonim. Zanimiv je tudi primer mehiškega glavnega mesta, ki se v mehiški španščini zapiše kot México, v kastilski španščini pa Méjico. Ali je torej mogoče, da ima isti pojav različna endonim in eksonim v istem jeziku?

Če sta izraza endonim in eksonim povsem izključujoča, ali to pomeni, da je določeno zemljepisno ime za vselej uvrščeno zgolj v eno od obeh kategorij? Ko je torej madžarščina v Romuniji v dvajsetih letih prejšnjega stoletja izgubila status uradnega jezika, so madžarski toponimi skladno z uradno definicijo postali eksonimi (Woodman 2003c, 4). Dejansko je njihova usoda še bolj zapletena (Jordan 2005, 4): *»Ker je imela madžarščina v ciskarpatskem delu Romunije do leta 1920 status uradnega jezika, so bila tamkajšnja madžarska zemljepisna imena endonimi, potem pa, ko je madžarščina takšen status izgubila, so bila do petdesetih let 20. stoletja eksonimi. Nato je sledilo desetletje, ko so ta imena dobila status imen na avtonomnem območju, zato so ponovno postala endonimi. Od šestdesetih let do leta 2001 so bila madžarska imena znova neuradna, s čimer so postala tako endonimi kot eksonimi. Od leta 2001 je več kot 1000 madžarskih krajevnih imen postalo uradnih in s tem so se znova vrnila med endonime, pa čeprav je madžarščina vseskozi enako živ jezik in so madžarska naselja obdržala prvotno narodnostno podobo.«*

V Južni Afriki je po letu 1994 dobilo status uradnega jezika več domačinskih jezikov, zato so njihovi toponimi čez noč izgubili status eksonimov in so postali izključno endonimi. To seveda ni ustrezno, saj bi moralo biti določeno zemljepisno ime endonim ali eksonim že po naravi (Woodman 2003c, 4). Tako kot je romunsko mesto Nagyszeben še vedno madžarski endonim, tako kot je bil v času, ko je bila madžarščina v Romuniji uradni jezik, tako je zulujsko ime eGoli za Johannesburg že od nekdaj zulujski endonim in ni tega statusa pridobilo šele z novo južnoafriško ustavo.

Izhajajoč iz navedenih pomislekov je Woodman na zasedanju v Pragi za oba izraza podal predlog novih definicij:

- *»Eksonim je zemljepisno ime v določenem jeziku za geografski pojav zunaj območja, kjer se ta jezik govori, in se v zapisu razlikuje od imena, kakršno se uporablja v domačinskem jeziku ali jezikih območja, kjer je ta pojav zastopan.« in*
- *»Endonim je ime geografskega pojava v enem od domačih jezikov z območja, kjer je ta pojav zastopan.«.*

Woodmanov predlog je bil na posvetovanju v Ljubljani še nekoliko izpopolnjen (glej zgoraj!). Že prej se je pojavil tudi predlog za pomensko izenačitev izrazov endonim in avtohtono ime ter eksonim in neavtohtono ime (Boháč 2000; povzeto po Berk 2001, 36).

Z novima definicijama naj bi bili problemi, ki izhajajo iz veljavnih definicij, odpravljani. Predlog bi odstranil tudi problematično izenačevanje med jeziki avtohtonega prebivalstva, ki je dolga leta sodelovalo pri formiranju imen, in novejšimi jeziki priseljenjskih skupnosti, ki imajo na območju priselitve v lastnih jezikih v najboljšem primeru imena le za glavne pojave. Seveda pa obstojijo tudi manjšinski jeziki, ki sploh nimajo statusa uradnega jezika, to pa zeleno ustreznost in natančnost obeh definicij še dodatno zaplete.

O tem izčrpno poroča Jordan, ki je našel pomanjkljivosti tudi v izpopolnjenih Woodmanovih definicijah (Jordan 2005, 5). Najprej ga moti nedorečenost izraza široko uveljavljen jezik, ki dopušča več pomenskih razlag, med njimi tudi njegovo razumevanje kot domačinskega jezika, kar povzroča mnoge od zgoraj navedenih težav. V definiciji eksonima mu ni všeč del *»... , zunaj območja, kjer je ta pojav zastopan...«*, saj bi v primerih, da mora biti določen pojav, če hoče biti uvrščen med eksonime, lociran zunaj območja, kjer se govori določen jezik (in ne le zunaj območja, kjer ima ta jezik status uradnega jezika), nekatera imena spet postala tako endonimi kot eksonimi. Rešitev vidi v tem, da mora endonim izpolnjevati vsaj enega od dveh pogojev: da je standardizirano ime ali da je zapisano v uradnem jeziku. Nasprotno mora eksonim izpolnjevati dva pogoja: da ni niti standardiziran (v avtohtoni državi) niti ne pripada uradnemu jeziku območja, kjer je poimenovani pojav zastopan. Kot plod tovrstnih razmišljanj Jordan predlaga prilagoditev obstoječih definicij na naslednji način:

- *»Eksonim je nestandardizirano ime, ki se v določenem jeziku uporablja za geografski pojav v uradnem jeziku območja, kjer je ta pojav zastopan.« in*

- »Endonim je standardizirano ime in/ali ime geografskega pojava v uradnem jeziku območja, kjer je ta pojav zastopan.«.

Kar zadeva slovenska imena na Koroškem, bi ta imela status endonima le na območjih, kjer ima slovenščina status uradnega jezika. Tam bi postala endonimi ne le standardizirana imena, ampak tudi vsa druga slovenska zemljepisna imena. Druga koroška slovenska imena (na primer Celovec za Klagenfurt, Gospa Sveta za Maria Saal ali Šmohor za Hermagor) bi postala slovenski eksonimi (Jordan 2005, 5).

O tem, kako bi na to gledali v slovenskem imenoslovju v matični Sloveniji, oziroma, da bi se s sprejetjem takšne definicije število slovenskih eksonimov močno povečalo, se očitno ne razmišlja, kot tudi ne o sicer v članku omenjenem dejstvu, da so slovenska zemljepisna imena avtohtona na obsežnem območju južne in vzhodne Avstrije. S tem pa že prehajamo na tanek led zahtev po preštevanju manjšine in njenih z ustavo zajamčenih pravic, kar še podkrepljujejo Jordanovi zaključki o statusu zemljepisnih imen na Južnem Tirolskem (Jordan 2005, 5): »V italijanski provinci Južna Tirolska (nič o Alto Adige oziroma Zgornjem Poadižju, opomba Kladnik), kjer sta nemški in ladinski jezik ob italijansčini uradna jezika, bi bila vsa nemška in ladinška imena skupaj z italijanskimi imeni uvrščena med endonime, tudi če za zdaj zaradi pomanjkljive zakonodaje o krajevnih imenih še niso standardizirana.«

Kadmon (Kadmon 2006b) vsem predlaganim spremembam nasprotuje z obrazložitvijo, da je zemljepisno ime, ki ni eksonim, avtomatsko endonim. Pomenljivo se mu zdi tudi, da vse predlagane »izpopolnjene« definicije niso podkrepjene s primeri. Udejanjanje navedenih predlogov bi pomenilo, da bi bila mnoga zemljepisna imena v določenih neodvisnih državah opredeljena kot eksonimi, ne seveda v njihovem izvornem jeziku, ampak v jeziku tuje države. Nekdanje skupne države temu najbrž ne bi bile naklonjene in bi takšnim rešitvam lahko ugovarjale zaradi zgodovinsko-političnih razlogov. Izhod iz zagate vidi v uvrščanju tovrstnih zemljepisnih imen v kategorijo tradicionalno ime.

Utemeljenost predlaganih definicij spodbija s primerom izraelskega glavnega mesta Jeruzalema. Ker je v Izraelu široko uveljavljen sporazumevalni jezik angleščina, ki pa nima statusa uradnega jezika, bi po predlagani izpopolnjeni Woodmanovi definiciji angleško ime Jerusalem postalo endonim, kar pa ni, saj sta to hebrejsko ime Yerushalayim in arabsko ime al-Quds. Enak status bi dobilo tudi grško ime Hierosolyma, saj je bila na primer v Jeruzalemu grška kolonija. Nasprotno angleška oblika Jerusalem ne bi bila angleški eksonim, ampak endonim, kar seveda ni! Bila pa bi lahko angleško tradicionalno ime, saj ga je mogoče najti že v najzgodnejših angleških prevodih Biblije. Za tradicionalno ime predlaga naslednjo definicijo: »Eksonim s sorazmerno široko rabo v določeni jezikovni skupnosti, običajno del njene tradicije, kulture in literature, na primer francosko *Alexandrie* in slovensko *Aleksandrija* za arabsko *Al Iskandariyah*, špansko *Jerusalén*, angleško *Jerusalem* in slovensko *Jeruzalem* za hebrejsko *Yerushalayim* oziroma arabsko *al-Quds*, angleško, nemško in slovensko *Peking* za kitajsko *Beijing*.«

Eksonimi kot angleški Alexandria, italijanski Rhodi ali nemški Danzig bi postala tradicionalna imena za Al Iskandariyah, Ródhos in Gdańsk, ne pa endonimi, čemur bi lahko nasprotovali Egipt, Grčija in Poljska.

Izgleда, da je v veljavni definiciji za nekatere sporen tudi izraz »uraden« (jezik), saj so nekatere države brez uradnega jezika, na primer Združeno kraljestvo (Kadmon 2006a, 4; Kadmon 2006b, 6).

Kadmon predlaga, da ostanejo definicije izrazov eksonim, endonim in tradicionalno ime nespremenjene, če pa so spremembe resnično nujne, naj bosta definiciji za eksonim in endonim naslednji:

- »Eksonim je ime, ki se v določenem jeziku uporablja za geografski pojav zunaj območja, kjer ima ta jezik status uradnega jezika (ali je, v primeru, da uradni jezik ne obstaja, široko uveljavljen), in se v zapisu razlikuje od odgovarjajočega endonima na območju, kjer je ta geografski pojav zastopan, na primer Warsaw je angleški eksonim za Warszawa, Mailand nemški za Milano, Londres francoski za London in Quluniya arabski za Köln. Uradno latiniziran endonim Moskva za Mockba ni eksonim, kot tudi ne pinjinski zapis Beijing, medtem ko je eksonim ime Peking. Združeni narodi priporočajo minimalizacijo rabe eksonimov v mednarodni komunikaciji.« in
- »Endonim je ime geografskega pojava v uradnem ali široko uveljavljenem jeziku območja, kjer je ta pojav zastopan, na primer Vārānasi in ne Benares, Aachen in ne Aix-la-Chapelle, Krung Thep in ne Bangkok ter Al Uqşur in ne Luxor.«

No, tudi na to definicijo eksonima in endonima, bolje rečeno na njune ponazoritvene primere, se pojavljajo ugovori (Päll 2000), saj so vmes primeri, nastali na podlagi prevedbe iz ene pisave v drugo. Za zdaj so na eni strani še vedno jeziki z nelatiničnimi pisavami, ki nimajo uradnega latinizacijskega ključa, na drugi pa so primeri, ko je več takšnih, med seboj tekmujočih ključev za posamezno pisavo. Natančno sledeč definiciji bi namreč morali biti endonimi v prvem primeru zapisani v njihovi izvorni pisavi, vse druge oblike pa so eksonimi, v drugem primeru pa bi bilo treba navesti več oblik endonimov. Prav tako nekateri v OZN »uradni latinizacijski ključ« v matičnih državah še niso dobili uradnega statusa in je tam njihova raba omejena, zato imajo uradno prečrkovani endonimi v tem primeru le majhno uporabno vrednost. Ker tudi definicija eksonima in endonima v jezikih, ki ne uporabljajo latinice ni jasna, se Päll sprašuje, kako sploh naj bi izgledal na primer kitajski eksonim (Päll 2003).

Z namenom, da bi se izognili praktičnim težavam pri sestavljanju seznamov eksonimov, Päll predlaga spremembo resolucije III/19. Resolucija namreč za zdaj navaja tri kategorije zemljepisnih imen, ki naj v sezname ne bi bila vključena:

- imena, ki se od uradne različice razlikujejo zaradi opuščanja, dodajanja ali spreminjanja diakritičnih znamenj, vezajev in/ali členov;
- imena, ki se razlikujejo v sklonu;
- imena, nastala s prevajanjem občnoimenskih sestavin.

Päll predlaga uvedbo četrte kategorije, to je imen, ki so prevedena iz originalnih pisav ob uporabi trenutno veljavnih ustaljenih prečrkovalnih orodij. Navedba izraza ustaljen bi izključila imena, ki so nastala kot rezultat uporabe zastarelega latinizacijskega ključa, na primer francoske oblike Chang-hai za Shanghai, nemške Hoangho za reko Huang He in angleške Kashgar za Xaxgar.

Pri tem pa ostaja odprto vprašanje, ali so te oblike eksonimi ali niso. Medtem ko prevedba ruskega Нижний Новгород v Nižnij Novgorod, nastala z uradnim latinizacijskim ključem, zagotovo ni eksonim, je status angleške oblike Nizhniy Novgorod, estonske Nižni Novgorod, francoske Nijni Novgorod in nemške Nishnij Nowgorod vprašljiv, saj so rezultat uporabe drugih latinizacijskih ključev, prilagojenih značilnostim posameznih jezikov. Päll meni, da nikakor ne spadajo med eksonime (Päll 2003).

Pomisleki se porajajo tudi glede opredelitvenega kriterija, po katerem naj eksonimi ne bi bila imena, ki se od uradne različice razlikujejo zaradi opuščanja, dodajanja ali spreminjanja diakritičnih znamenj, vezajev in/ali členov (Raukko 2005, 3). Za Raukka je sporno, da naj finska oblika Geneve ne bi bila eksonim za švicarsko mesto Genève, ker se razlikuje samo v opuščanju krativca na črki e. Podobno velja za finsko obliko Haag, ki se od originalnega nizozemskega zapisa Den Haag razlikuje v opuščnem tožilniškem členu den, značilnem za starejšo nizozemščino, medtem ko so v nekaterih drugih jezikih člen prevedli, zato na primer pri angleški obliki The Hague in francoski La Haye glede uvrščanja med eksonime ni težav. Pomen diakritičnih znamenj je očiten, če pomislimo na finski in švedski črki ä in ö ter na nemške preglasne črke ü, ä in ö. Ta naglasna znamenja označujejo glasovne razlike, tako kot večina preostalih diakritičnih znamenj v drugih jezikih. Stvari še bolj zaplete možnost, ki dovoljuje, da se lahko »eksotične« črke v nekaterih jezikih, ki uporabljajo latinične pisave, zaradi lažje berljivosti v tujih jezikih lahko nadomestijo z drugimi črkami, na primer nemški ß z dvojnimi ss, danski in norveški ø z ö, vendar pa te spremembe ne vplivajo na nastanek eksonimov.

Na nujnost dosledne rabe diakritičnih znamenj in vseh posebnih latiničnih črk opozarja tudi Horňanský (Horňanský 2000, 78). Na Slovaškem imajo namreč kraja Brezany (poimenovan je po brezah) in Brežany (poimenovan po rečnem bregu), ki se ob opuščanju diakritičnih znamenj in črkovnem poenostavljanju med seboj sploh ne bi več razlikovala. Podobno velja za tamkajšnje kraje Jablonové in Jabloňové ter Rovné in Rovne. Zato je slovaška delegacija na sedmi konferenci Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen predložila dokument z zahtevo po doslednem upoštevanju diakritičnih znamenj za slovaška zemljepisna imena.

S tem pa raznovrstnih pogledov na definicije še ni konec. Raukko je namreč v prispevku o jezikovni klasifikaciji eksonimov (Raukko 2005) vpeljal nova izraza eksograf in eksofon. Obravnavana evropska glavna mesta je razčlenil v štiri kategorije.

- V tako imenovano kategorijo **nespremenjena oblika** je uvrščeno zemljepisno ime, ki se v ciljnem jeziku zapiše povsem enako kot izvorni endonim. Izjemoma se lahko

razlikuje v opuščanju diakritičnih znamenj in členov, vendar to v ciljnem jeziku ne sme povzročiti glasovnih sprememb. Izgovor je v bistvu tako blizu izgovoru endonima, kot to dovoljujejo glasovne možnosti ciljnega jezika.

- **Eksofon** je zemljepisno ime, zapisano tako kot endonim (z morebitnimi enakimi izjemami kot pri nespremenjeni obliki), vendar je izgovorjava opazno drugačna, saj se izgovarja tako, kot da bi bil del besedišča ciljnega jezika; izgovorna pravila obeh jezikov se namreč precej razlikujejo. Z drugimi besedami: izgovorjava ni tako blizu originalni, kot bi jo dovoljevale glasovne možnosti ciljnega jezika zato, ker sledi njegovim jezikovnim pravilom. Izvornemu jeziku bi sledila bolj zvesto, če bi bilo ime zapisano drugače.
- **Eksograf** je zemljepisno ime, zapisano tako, da zapis v ciljnem jeziku kar najbolj zvesto napeljuje na izgovor v originalnem jeziku. Izgovorjava sicer ni nujno povsem enaka, vendar je bolj podobna, kot bi bila, če se ne bi spremenila pisna oblika. Tovrstno ime torej nakazuje na spoštovanje originalnega izgovora, pri čemer pa zavestno ne spoštuje originalnega zapisa. Skrajni primeri eksografov, pri katerih je uporabljena fonetična transkripcija, so razmeroma redki. Značilen primer je estonski Viin za glavno mesto Avstrije Wien.
- **Eksonim** se od endonima razlikuje tako v zapisu kot v izgovorjavi. Navadno se izgovarja skladno s pravili ciljnega jezika. Eksonimi in endonimi so pogosteje povezani glasovno, saj so mnogi eksonimi rezultat prilagajanja tujih imen glasovnim omejitvam v ciljnih jezikih. Nekateri eksonimi so povezani semantično ali pa za isti pojav preprosto obstajata dve povsem različni imenski obliki.

Prvo geografsko definicijo izraza eksonim na območju nekdanje Jugoslavije je že pred objavo dokumenta Tehnična terminologija, namenjena standardizaciji zemljepisnih imen (OZN 1984) podal M. Peterca, ki je poročal, da se je poskušalo definicije OZN prilagoditi jezikovnim značilnostim srbohrvaščine in jugoslovanski toponimski praksi, pri čemer so se mednarodne definicije upoštevale le kot smernice (Peterca 1984, 25). Očitno je, da se je Peterca naslonil na delovno različico dokumenta OZN, saj je že pred njegovim uradnim izidom začel pripravljati ustrezno jugoslovansko terminologijo. Terminologija o standardizaciji zemljepisnih imen (Peterca 1982) vsebuje okrog 60 izrazov, med njimi je tudi razlaga za eksonim: »Zemljepisno ime, ki se v tekoči rabi določenega jezika na široko uporablja za geografski objekt, ki je zunaj ozemlja, kjer ima ta jezik status uradnega jezika, in se razlikuje od oblike, ki se uporablja v uradnem jeziku ali uradnih jezikih države, v kateri je objekt. Rezultat transkripcije ali transliteracije ni eksonim.« Ob tem za eksonim navaja kar dve sopomenki, podomačeno ime (srbohrvaško udomačeni naziv) in tradicionalno ime. Iz definicije je razvidno, da je eksonim opredeljen zelo ozko.

Na širšo in ožjo definicijo eksonima napeljuje tudi D. Perko (Perko 2002): »Slovenski endonimi so slovenska zemljepisna imena znotraj slovenskega etničnega ozemlja, slovenski eksonimi pa slovenska zemljepisna imena na vseh ostalih ozemljih, če se

razlikujejo od endonimov na teh ozemljih. Tako je Ljubljana slovenski endonim in Ljubljana nemški eksonim za glavno mesto Slovenije, Dunaj pa slovenski eksonim in Wien nemški endonim za glavno mesto Avstrije. Na drugi strani London ni slovenski eksonim za angleški London, saj se slovenski zapis tega zemljepisnega imena kljub drugačni izgovorjavi ne razlikuje od zapisa v angleškem jeziku. Med slovenske eksonime v ožjem pomenu spadajo le slovenska zemljepisna imena, ki se povsem razlikujejo od izvirnih endonimov, na primer Nemčija za Deutschland ali Carigrad za Istanbul, v širšem pomenu pa tudi zemljepisna imena, prevedena v slovenščino, na primer Skalno gorovje za Rocky Mountains ali Rumena reka za Huang He, podomačena oziroma poslovenjena zemljepisna imena, na primer Pariz za Paris ali Avstralija za Australia, umetna zemljepisna imena, ki nimajo ustrezne izvirne oblike, na primer Panonska kotlina ali Amazonsko nižavje, ter različne kombinacije prevedenih, podomačenih, umetnih in izvirnih zemljepisnih imen, na primer Nova Zelandija za New Zealand, pri kateri je prva beseda prevedena in druga podomačena, ali Novi južni Wales za New South Wales, pri katerem sta prvi besedi prevedeni, tretja beseda pa je del izvirnega endonima.«

3.4 Življenjski cikli podomačenih tujih zemljepisnih imen

Kot vsako zemljepisno ime je tudi podomačeno tuje zemljepisno ime kot živo bitje. Se rodi, najprej seveda kot originalno ime, spreminja s časom in končno izgine; včasih tudi vstane od mrtvih. Razpon njegove življenjske dobe je zelo različen. Medtem ko nekatera zemljepisna imena zlasti zaradi administrativnih posegov nastanejo in izginejo že v nekaj letih, so nekatera na sodobnih zemljevidih zapisana v enaki ali le malo spremenjeni obliki kot na starih zemljevidih in v drugih stoletja ali celo tisočletja starih dokumentih (Kadmon 2000, 169). Podomačena so lahko že dolgo, a njihovih pisnih oblik v glavnem ne poznamo.

V podomačenih tujih zemljepisnih imenih je mogoče zaznati določene zakonitosti v njihovem pojavljanju, bolj ali manj množični uporabi in odmiranju, ki jih prav tako lahko opredelimo kot nekakšen življenjski cikel. V njem se prepletajo usode poimenovanj in preimenovanj endonimov, raznovrstni stiki med izvornim in ciljnim območjem, odnosi med izvornim in ciljnim jezikom, jezikovna pravila ciljnega jezika, dejavniki rabe podomačenih imen in nenazadnje mednarodna pravila njihove rabe. In če že gre za življenjski cikel, v katerem so podomačena tuja zemljepisna imena oziroma eksonimi neke vrste naravna pravica, nas ne sme pretirano skrbeti pojavljanje novih podomačenih imen in eksonimov, saj nekatera druga imena s takšnim statusom istočasno tonejo v pozabo.

O življenjskem ciklu podomačenih zemljepisnih imen je mogoče razmišljati z več zornih kotov. Zanima nas lahko njihov krogotok v smislu: prevzemanje > neustaljena raba > ustaljena raba > neustaljena raba > umiranje. Posebna pozornost je lahko namenjena razvojnim fazam podomačevanja imen v smislu ravnanja z njimi, torej

njihovemu zajemanju, vsebinski in jezikovni obdelavi ter njihovemu standardiziranju, hranjenju in tehnološki reprodukciji, svojska pa je problematika spreminjanja posameznih podomačenih zemljepisnih imen, ki je seveda tesno povezana s spreminjanjem imen endonimov v izvornem jeziku.

Čeprav se zemljepisna imena odlikujejo po izraziti jezikovni kontinuiteti, iz katere se razodeva tudi kulturna zgodovina prostora, in je za stvarna lastna imena značilna večja izpostavljenost spremembam, to je nastajanju in izginjanju, so oboja nastala oziroma nastajajo iz občnih imen po enakih načelih, ne pa vselej v enakih okoliščinah. Tako občnoimenske besedne zveze prehajajo med stvarna lastna imena tudi zaradi proste odločitve oziroma z administrativno odločitvijo; določena beseda ali besedna zveza postane lastno ime, kadar jo za svoje ime sprejme kaka ustanova, organ, telo in ko se z registracijo ali odlokom uradno potrdi. Takoj ko kaka občnoimenska beseda ali besedna zveza postane lastno ime, se spremenijo tudi njene slovnične lastnosti, kar je formalno znamenje njenega prehoda med lastna imena in kar v slovničnem smislu predstavlja izgubo določenih slovničnih lastnosti občnih imen. Ima na primer točno določeno slovnično število, ne more se besedotvorno spreminjati, v njem določene izrazne možnosti ni mogoče zamenjati z njeno sopomensko izrazno možnostjo, spremenjena je raba predlogov (Furlan, Gložančev, Šivic-Dular 2000, 76–77).

Predvidevamo lahko, da se je zgodovina toponomastike začela s poimenovanjem geografskih objektov v bližnji okolici bivališč ali na loviščih, ki so bili pomembni v vsakdanjem življenju in še zlasti za preživetje plemenske družbe. Pomembne so bile tudi vloge orientacijskih točk, navigacijskih točk pri plovbi in krajev z duhovnim izročilom. Zgodnja imena so bila poudarjeno opisna in izražena v dialektih domačinskih jezikov. Izražala so značilne lastnosti poimenovanega pojava, da se je ločil od drugih in da se je s poimenovanjem njegovih značilnosti predstavil tudi navzven (Kadmon 2000, 170).

Zlasti z vojaškimi operacijami in begunci so se imena začela širiti naokrog, pri čemer je prihajalo tudi do njihovega podvajanja. Glavni dejavnik njihovega razširjanja po svetu so bila španska, portugalska, nizozemska, angleška, francoska, skandinavska, nemška, belgijska, ruska in japonska raziskovalna popotovanja v dobi odkritij, ki se je začela v drugi polovici 15. stoletja. Že prej so za uveljavljanje arabskih toponimov poskrbeli arabski zavojevalci severne Afrike in Pirenejskega polotoka. Marsikje so raziskovalci, trgovci in zavojevalci domača imena nadomestili s kolonističnimi, s čimer so hoteli ohraniti spomin nase ali na domovino oziroma njene voditelje.

Podomačena imena nastajajo zaradi naravne potrebe, zato se nanje ne bi smelo gledati dogmatično. Navadno so rezultat prevzemanja tujih toponimov v izgovorjavi in zapisu, prilagojenima značilnostim ciljnega jezika. V primeru slovenščine to pomeni opuščanje vseh vrst modifikacij (na primer pri zaokroženih samoglasnikih, nosnih samoglasnikih, mehčanih in mehkih soglasnikih, posebne vrste zapornikih), izgovor-

javo zvočnika v ter zvenceh in nezvenceh nezvočnikov kakor v navadnih slovenskih besedah in naglaševanje kot v slovenščini (Slovenski pravopis 2001, § 222), ter zapisovanje brez diakritičnih znamenj in s prilagajanjem, poenostavljanjem posebnih črk.

Mnoga podomačena tuja zemljepisna imena so bolj ali manj prepoznavne oblike originalnih endonimov (na primer Lombardija za Lombardia, Karači za Karachi, Kartum za Al Khurṭūm), ki odražajo izgovorne prilagoditve endonimom. Nekatere manj znana podomačena imena so bila lahko v ciljni jezik prevzeta prek tretjega jezika (na primer Angora za Ankaro prek španščine, Norimberk za Nürnberg prek češčine, Karakoram za Karakorum prek angleščine), zato so podvržena postopnemu izginjanju. Manjša nevarnost za to je v primerih, ko je določeno ime v eni sami suvereni državi in je njegova raba z vidika ciljnega jezika lahko koristna. So pa tudi primeri, ko je raba podomačenih tujih imen tako rekoč nuja. Značilen primer je Donava, pri kateri bi raba ene od izvornih imenskih oblik zamegljevala njen tok čez več evropskih držav in napeljevala na pripadnost eni sami državi ali jezikovni skupnosti. Podomačena tuja zemljepisna imena so nepogrešljiva tudi za nekatere prostrane pojave, ki niso pod suverenostjo nobene države, na primer Antarktika, Indijski ocean, Srednjeatlantski hrbet.

Na splošno velja (Moder 1972, 397): »Kolikor bolj je zemljepisno ime splošno v rabi, toliko bolj ga občutimo domače in ga vsaj govorno, včasih pa tudi pisno povsem naravno vključujemo v slovensko besedno zakladnico.« Nekatera podomačena tuja imena občutimo podobno kot tujke in sposojenke, nekatera še s pridihom eksotike, spet druga povsem domače. Na podomačevanje eksotičnih imen, ki so prevzeta iz jezikov z latiničnimi ali drugimi fonemskimi pisavami, morda vpliva tudi sociološka okoliščina, Lektorji, ki vsakodnevno pregledajo največ slovenskega pisnega besedila, delajo tudi na radiu in televiziji. Zaradi narave teh dveh medijev morajo skrbeti tudi za pravilno izgovorjavo in za ta namen je podomačena oblika nedvomno bolj priročna (Pogačnik 2003, 42).

Značilen razvoj podomačevanja je viden na primer v prilagajanju imena tipa Loire > Loira > Loara (Moder 1972, 397). Zanimiv razvoj se kaže v prilagajanju imena italijanskega mesta Firenze. Pred časom je bila v rabi podomačitev Florenca, izpeljana iz starejše imenske oblike Florentia, ki se je in se še odraža tudi v angleški ter francoski podomačitvi Florence, ruski Florencija, portugalski Florença, španski Florencia, romunski Florența, danski Florens. Pri nas je bilo pozneje izvirno italijansko ime deloma prilagojeno v Firenza in Firenca, pridevnik pa je še ostal florentinski, a čedalje pogostejša uporaba imena v izgovorni obliki je polagoma vplivala tudi na zapisano. Zapis »z« se je spremenil v izgovorjeni »c«, prvotno edninsko obliko pa je zamenjala množinska. Nastala je sodobna oblika Firenze z roditeljskim Firenc in mestnikom v Firencah. Novi prevladujoči obliki imena se je prilagodila tudi pridevniška oblika firenški, vendar oblika florentinski zlasti v stilnih ali pomenskih odtenkih (na primer florentinski zrezek) še ostaja v živi rabi.

O podomačevanju tujih zemljepisnih imen je Moder zapisal (Moder 1972, 397): »... *Edino kolikor toliko veljavno vodilo in navodilo naj bi nemara bilo, da ob sprejemanju in prevzemanju novega, dotlej še neznanega zemljepisnega imena dobro premislimo a) njegovo izvirno in b) izgovorno obliko in potlej v skladu s tem ukrepamo, se pravi: za splošno rabo ne predlagamo preveč odmaknjene in tudi ne preveč komplicirane pisave s črkovnimi znamenji, kakršnih na splošno ne uporabljamo in jih večinoma tudi nimamo, sicer pa smiselno upoštevamo dosedanje stopnje v podomačevanju imen, ... z razponom od kar najmanjšega odmika od izvirnega uradnega imena pa do popolnega prevoda ...*«.

Ko so podomačena tuja zemljepisna imena v živi rabi, sestavljajo neodtujljiv del določenega jezika. Vendar je za mnoge med njimi značilno postopno odmiranje. Tako se na primer v sodobni angleščini le še izjemoma uporabljata eksonima *Leghorn* za *Livorno* in *Salonica* za *Thessaloniki* (slovensko *Solun*) (Woodman 2003a, 2), v sodobni češčini na primer *Celovec* za *Klagenfurt*, *Terbiž* za *Tarvisio* in *Brunšvik* za *Braunschweig* (Index českých exonym 2006), pri nas pa so že utonila v pozabo nekdanj razmeroma uveljavljena podomačena imena *Kodanj* za *København*, *Kelmorajn* za *Köln*, *Monakovo* za *München*, *Brižinje* (od tod brižinski spomeniki) za *Freising*, *Solnograd* (od tod solnograški žličniki) za *Salzburg*, *Inomost* za *Innsbruck*, *Kraljevo* za *Craiova*, *Skoplje* za *Skopje*, ne dosti boljša usoda pa se obeta imenom ameriških mest v oblikah *Čikago* in *Filadelfija*. V Združenem kraljestvu je zanimiv fenomen nekoč široko rabljeni eksonim *Peking*, ki ga je z uveljavitvijo *pinjina* v zadnjih dveh desetletjih tudi v vsakdanji rabi skoraj povsem izpodrinil endonim *Beijing*.

Nekatera podomačena tuja zemljepisna imena so se uveljavila šele v novejšem času, vsaj deloma s priznanjem novih neodvisnih držav ali samostojnih nacionalnih enot. Nekaj na ta način nacionalno utemeljenih imen se nam polagoma ukoreninja v zavest in prehaja v ospredje tudi pri imenih držav, na primer *Bangladeš* namesto *Vzhodni Pakistan*, *Mjanmar* namesto *Burma*, *Šrilanka* namesto *Cejlon*, *Burkina Faso* (to ime je zapisano v citatni obliki) namesto *Zgornja Volta*. Težje se uveljavljajo nekatere na novo uvedene domače oblike imen zelo znanih mest na Indijski podcelini (Estonec Peeter Päll v svojem prispevku iz leta 2007 ta pojav imenuje endonimizacija), na primer *Mumbai* (tega bi bilo treba podomačiti v *Mumbaj*) za *Bombaj*, *Kolkata* za *Kalkuta*, *Chennai* (tudi tega bi morda veljalo podomačiti v *Čenaj*) za *Madras*; razlog je morda prav v odsotnosti podomačenih oblik. Podobno se godi z imeni v šele v novejšem času uveljavljenih jezikih, na primer z gelsko-irskim *Baile Átha Cliath* za angleško *Dublin*, brez težav pa so se spremenila nekatera druga imena, na primer norveška *Kristijanija* v *Oslo*, kongovski *Leopoldsville* v *Kinšasa*, ruski *Caricin* v *Volgograd*, ta pa v *Stalingrad* in pozneje spet v *Volgograd*.

Uveljavljenost in ustaljenost določenega podomačenega tujega zemljepisnega imena je mogoče preveriti v referenčnih korpusih slovenskega besedišča. Eden od njih je FIDA (medmrežje 7), v katerem je zbranih več kot 100 milijonov slovenskih besed, zapisanih

v devetdesetih letih prejšnjega stoletja (Pogačnik 2003, 31). Korpus FIDA, ki ga je zasnovalo Izobraževalno uredništvo DZS-ja, je oblikovan tako, da lahko posreduje vsestranske informacije o sodobnem slovenskem jeziku. Iz besedil torej skuša zajeti čimbolj celovito podobo današnje slovenščine, ob jasnem zavedanju, da je nemogoče predvideti in v korpus zajeti vse jezikovne različice. Preizkus FIDE za nekatera podomačena imena iz latiničnih in nelatiničnih pisav je opravil Pogačnik (preglednici 1 in 2).

Preglednica 1: Pogostnost rabe različic nekaterih podomačenih tujih zemljepisnih imen, prevzetih iz jezikov z izvorno nelatiničnimi pisavami (prilagojeno po Pogačnik 2003, 42; Pogačnik 2002, 12 in 14).

delež navedb (%)	število navedb	originalna ali manj podomačena različica imena	skupno število navedb	podomačena ali močnejše podomačena različica imena	število navedb	delež navedb (%)
3/14	19/86	Savdova Arabija/ Saudova Arabija	631	Savdska Arabija/ Saudska Arabija	388/138	61/22
40	64	Kyoto	159	Kjoto	95	60
93	116	Taipei	125	Tajpej	9	7
8/6	9/7	Chang Jiang/ Yangtze (Jiang)	116	Modra reka/ Jangce(kjang)	27/73	23/63
42	37	Sapporo	88	Saporo	51	58
51	37	Hanoi	72	Hanoj	35	49
97	70	Kawasaki	72	Kavasaki	2	3
18	13	Punjab	71	Pandžab	58	82
27	12	Nanjing	44	Nandžing/Nanking	0/32	0/73
23	10	Nagoya	43	Nagoja	33	77
8/61	3	Sulawesi/Celebes	40	Sulavesi/Sulavezi	5/3	13/8
90	35	Chengdu	39	Čengdu	4	10
87/11	33/4	Beer Sheba/ Be'er Sheva	38	Beeršeba	1	3
61	23	Brahmaputra	38	Bramaputra	15	39
8	1	Jiddah	12	Džida	11	92
100	7	Ryukyu	7	Rjukju	0	0
99	6	Suzhou	6	Sudžov	0	1
51	2	Jaipur	2	Džajpur	0	49

Čeh Pavel Boháč poroča o postopnem izginjanju eksonimov iz besedišča češkega jezika (Boháč 2003). Navaja, da je v češčini več tisoč eksonimov, vendar se sprašuje, koliko med njimi jih je dejansko znanih med ljudmi, koliko se jih uporablja

Preglednica 2: Pogostnost rabe različnih nekaterih podomačenih tujih zemljepisnih imen, prevzetih iz jezikov z izvorno latiničnimi pisavami (prilagojeno po Pogačnik 2003, 39; Pogačnik 2002, 12 in 14).

delež navedb (%)	število navedb	originalna ali manj podomačena različica imena	skupno število navedb	podomačena ali močnejše podomačena različica imena	število navedb	delež navedb (%)
95	791	Philadelphia	834	Filadelfija	43	5
61	212	Mississippi	349	Misisipi	137	39
90	244	Edinburgh	270	Edinburg	26	10
35	56	Mauritius	164	Mavricij	108	65
87	120	Missouri	138	Misuri	18	13
51	37	Hanoi	72	Hanoj	49	35
98	53	Yorkshire	54	Jorkšir	1	2
5	2	Ho Chi Minh	44	Ho Ši Minh/ Hošiminh	18/24	41/56
29	10	Abidjan	35	Abidžan	25	71
85	22	Saint Vincent in Grenadine	26	Sveti Vincenc in Grenadine	4	15
32	6	Irian Jaya	19	Zahodni Irian/ Irian Džaja	7/6	37/32
75	6	Krakatau	8	Krakatav	2	25

v komunikaciji in v kakšni meri se ljudje pri govoru ali pisanju zavedajo njihove narave oziroma ali jih sploh razlikujejo od endonimov. Resignirano ugotavlja, da zlasti mladi sploh ne razlikujejo med podobnimi imeni kot so Trento in Taranto, Main in Mainz, Genève in Genova, Trier in Trieste, Konstanz in Constanța ali celo Constanstinopolis; vsa navedena imena imajo češke eksonime, kar njihovo ustrezno razumevanje še dodatno otežuje. V analizo razumevanja je izmed 175 registriranih eksonimov z območja srednje Evrope, to je iz Poljske, Nemčije, Avstrije, Beneluksa, severne Italije, Slovenije, Madžarske ter iz francoskega, hrvaškega, srbskega, romunskega, ukrajinskega in beloruskega obrobja vključil imena 53 pomembnih mest. Intervjuiranci so morali za posamezna mesta ob navedenih endonimih kar najbolj pravilno zapisati češke eksonimske različice. Zapise imen posameznih mest je glede na pogostnost navedb in pravopisno pravilnost razvrstil v pet kategorij poznavanja eksonimov: odlično (brez pravopisnih napak), zelo dobro (s pravopisnimi napakami), povprečno, šibko, nikakršno.

Kaj je ugotovil? Le 11 eksonimov se je znašlo v kategoriji odlično (na primer Basilej za Basel, Drážďany za Dresden, Benátky za Venezia), 5 v kategoriji zelo dobro (na primer Bydhošť za Bydgoszcz, Norimberk za Nürnberg, Túrín za Torino), 18 v kategoriji

povprečno (na primer Cáchy za Aachen, Debrecín za Debrecen, Lublaň za Ljubljana, Curych za Zürich), 11 v kategoriji šibko (na primer Kluž za Cluj-Napoca, Štyrský Hradec za Graz, Trident za Trento) in 8 v kategoriji nikakršno (na primer Celovec za Klagenfurt, Lutych za Liège, Miškovec za Miskolc, Roztoky za Rostock). Boháč predvideva, da se bodo v bližnji prihodnosti nekateri eksonimi iz kategorije povprečno preselili v kategorijo šibko ali celo nikakršno, prav vsi iz kategorije odlično pa bi se lahko znašli v kategoriji zelo dobro, še zlasti zato, ker je opaziti njihovo odsotnost v večini čeških sredstev javnega obveščanja.

Po poimenovanju določenega geografskega pojava ali topografskega objekta naj bi njegovo zemljepisno ime ostalo praviloma nespremenljivo. V praksi je to pravilo v veljavi vse dotlej, dokler ne pride navzkriž s politično navdahnjenimi pogledi in institucijami. V zahodnih državah z dolgoletno demokratično tradicijo so spremembe zemljepisnih imen razmeroma redke, lep primer so na primer angleška imena v Združenem kraljestvu, povsem drugače pa je v tako imenovanih »demokratičnih republikah«, to je socialističnih in komunističnih državah, pa tudi v nekaterih državah z avtokratskimi režimi. Podobno se dogaja tudi v novonastalih državah, ki so se otresle kolonialističnih spon, sem in tja pa toponimsko destabilizacijo povzročijo tudi regionalni nacionalizmi (Kadmon 2000, 211). Adrian Room navaja (Room 1994), da je med letoma 1900 in 1991 prišlo do največjega števila sprememb zemljepisnih imen v Sovjetski zvezi in na Kitajskem, medtem ko v Islandiji v tem času ni bilo nobenega preimenovanja.

Glavni razlog za toponimske mutacije so vojaška zavojevanja (Kadmon 2000, 43), sledijo jim politične spremembe. Za obema se zvrsti jezikovni dejavnik. Če določeno območje zasedejo vojaške sile ali, če se osvobodijo kolonialističnih spon ali ga doleti revolucionarno vrenje, so na udaru zlasti imena antropogenih pojavov in objektov, čeprav za spremembe niso imuna niti poimenovanja naravnih pojavov. Za preimenovanja so značilne tri vrste procesov (Kadmon 2000, 43–45):

- Nekateri objekti, zlasti naselja, so lahko uničena, pri čemer njihova imena popolnoma izginejo in se sčasoma pozabijo; v najboljšem primeru se lahko ohranijo v imenih razvalin. Takšno usodo so doživela številna arabska in hebrejska naselja, na katerih usodo še vedno spominjata občnoimenski sestavini 'khirba' oziroma 'horba' (v večbesednih imenih 'khirbat' oziroma 'horbat') v pomenu 'ruševine'.
- Imena nekaterih pojavov, zlasti bolj pomembnih ali bolj znanih mest, se lahko hipno spreminjajo z odloki. Ko je leta 1868 cesar Meiji japonsko prestolnico premestil iz Kjota proti vzhodu, v mesto Edo, je tega preimenoval v Tōkyō (podomačeno Tokio), kar pomeni 'Vzhodna prestolnica'. Ko se politično povzpne določena avtoriteta, je lahko nagrajena oziroma »se nagradi« z zemljepisnim imenom, tako da njen antroponim postane eponim kot zvrst zemljepisnega imena. Ko njena zvezda ugasne, se njeno ime kot toponim zamenja z drugim, navadno prejšnjim imenom, postane pa zgodovinsko zemljepisno ime, ki je kot takšno navedeno v marsikaterem

imeniku. S perestrojko so v deželah nekdanje Sovjetske zveze in vzhodnega bloka pod njenim vplivom mnoga imena mest, poimenovana po revolucionarjih in slav-
nih medvojnih generalih, dobila nekdanja, predrevolucionarna imena: Leningrad
je spet postal Sankt Peterburg, Gorki Nižni Novgorod, Kujbišev Samara, Uljanovsk
Simbirsk, Sverdlovsk Jekaterinoslav, Kalinin Tver', Kirov Vjatka, Brežnjevi Nabe-
režnye Čelny, Andropov Rybinsk, Ordžonikidze Vladikavkaz, Ždanov Mariupol,
Leninakan Gjumri, Kirovabad Gäncä, Frunze Biškeki, Karl Marx Stadt Chemnitz,
Gottwaldov Olomouc, Leninváros Tiszaújváros in nenazadnje tudi naše Titovo Vele-
nje se je znova preimenovalo v Velenje. Novodobni primer tovrstnega preimenovanja
je mesto Türkmenbaši v Turkmenistanu (imenovano po tamkajšnjemu »ljublje-
nemu očetu« Turkmenovu), v katerega se je preimenoval Krasnovodsk; podoben je
primer največjega vietnamskega mesta Hošiminha, v katerega se je preimenoval
Sajgon. Večina držav spreminja imena tudi ob pridobitvi neodvisnosti ali, kot v pri-
meru Južne Afrike pred desetletjem in pol, z odpravo osovražene aparthajda. Pred
letom 1990 sta bila uradna jezika angleščina in afrikanščina, zdaj pa ima uradni
status že več kot deset jezikov. Zato se ob nekdanjih enojezičnih (na primer Pre-
toria) in dvojezičnih (na primer East London/Oos Londen) imenih uveljavljajo nove
različice, k sreči ne vse na enkrat, saj posamezne jezikovne skupnosti poseljujejo
le določene dele države. Kljub temu se na južnoafriških cestnih oznakah pojavlja-
jo napisi kot eGoli/Johannesburg/Gauteng ali Pretoria/Tschwane/ePitoli.

- Za tretji proces je značilno, da prvotno ime ostane v osnovi nedotaknjeno, vendar ga
doletijo glasovne in druge prilagoditve, da postane bolj »prijazno« novim gospo-
darjem ali novim prebivalcem. Tako je na primer antična Colonia Agrippina postala
Köln, Eburakon je postal York (prek oblik Eborakon, Eboracum, Eoforwic, Iorvic
in Iork), al-Maghrib Maroko, Misi Sipi Misisipi. Mesti z največ spremembami ime-
na sta najbrž Carigrad ob Bosporju in svetopisemski Jeruzalem. V 5. stoletju pr. n. št.
je bil Carigrad ustanovljen kot Byzantium (podomačeno Bizanc), že leta 196 pr. n. št.
pa se je preimenoval v Augusta Antonina. S prihodom krščanstva je okrog leta 330
za kratek čas postal Novi Rim, okrog leta 340 pa je v čast Konstantina Velikega dobil
ime Constantinopolis (podomačeno Konstantinopol). V 13. stoletju je iz izraza »*eis
ten polis*« v pomenu 'v mesto' postal turški İstanbul, katerega ime se je pojavljalo
tudi v skrajšani različici Stambul. İstanbul ima status uradnega imena šele od
leta 1936. Tradicija preimenovanj Jeruzalema je še daljša, dolga skoraj štiri tisoč-
letja. Ime najbolj svetega mesta Judov, za Rimom drugega najbolj svetega mesta
katoličanov ter za Meko in Medino tretjega najbolj svetega mesta muslimanov se
je najprej kot 'rsh'Imm pojavilo v egipčanskih zapisih med 19. in 18. stoletjem pr. n. št.
Na amarnskih tablicah iz 14. stoletja pr. n. št. je bilo zapisano ime Urshalimmu. Pozne-
je se je preimenovalo v Shalem (Salem) in Yevus (Yebus). V času kralja Davida
v 10. stoletju pr. n. št. je dobilo ime 'Ir David (Davidovo mesto), zatem pa Zion in
še nekoliko pozneje Yerushalem in Yerushalayim. Pod vladavino Grkov je postalo

Hierosolyma, pod rimsko nadvlado Aelia Capitolina in pod bizantinsko znova Hierosolyma. Arabci so ga najprej imenovali Bayt al-Muqaddas, pozneje pa Urshalim in al-Quds. Za križarje je bilo Jerusalem (Jeruzalem) in za Turke Quds ash-Sharif, nakar je v času britanskega protektorata znova postalo Jerusalem. Zdajšnje uradno hebrejsko ime je znova Yerushalayim, vendar je uradna tudi arabska različica al-Quds. Najbrž ni treba posebej poudariti, da ima izraelsko glavno mesto eksotimske različice v številnih jezikih, na primer Jérusalem v francoščini, Jerusalem v španščini, Gersusalemme v italijanščini, Jeruzalem poleg slovenščine tudi v nizozemščini in afrikanščini, Ierusalim v ruščini, Erusalemu v japonščini, Hiruharama celo v novozelandski maorščini.

Za kakršnokoli sistematično obravnavo zemljepisnih imen jih je najprej treba zajeti iz najrazličnejših razpoložljivih virov, v naslednji fazi pa pripraviti enotno zbirko imen za nadaljnjo obdelavo. Poleg zemljevidov (na nekaterih lahko najdemo uradne različice imen v določenih državah, vendar sta pri tem potrebni previdnost in kritičnost), arhivskih dokumentov, znanstvenih, strokovnih in poljudnih člankov ter raznih registrov je tudi za obravnavo podomačenih tujih zemljepisnih imen posredno pomembno terensko delo, zlasti z vidika beleženja pravilne izgovorjave v izvornem jeziku, kar praviloma vpliva tudi na značilnosti podomačenega imena (Kadmon 2000, 171–185).

Pri zajemanju imen je zaželeno kar najbolj natančno opredeliti fizični obseg poimenovanega pojava. Medtem ko pri točkovnih in linijskih pojavih to ni pretirano zahtevno opravilo (čeprav se je zlasti pri prvih treba ozirati na položaj topografskega znaka in ne na zapis imena), se lahko pojavijo težave pri ploskovnih pojavih, saj je pomembno vedeti, od kod do kod sega določen pojav, tako da ne pride do prostorskega prekrivanja s sosednjimi pojavi. Od kakovostnega imenika se pričakuje, da so lokacije vključenih pojavov opredeljene tudi kvantitativno, to je s koordinatami. Pri ploskovnih pojavih je opredeljevanje razprostranjenosti izključno z zemljevidov problematično, saj so napisi z zemljepisnimi imeni medsebojno prepleteni in mnogokrat na njihovo dolžino oziroma natančnost pozicioniranja vpliva razpoložljivi prostor. Zato se za težje opredeljeve pojave, ki jih je tudi z geografskim znanjem težko natančno razmejiti, ob preučitvi drugih virov priporoča vsaj zaznamek z okvirnima središčnima koordinatama. Zanimivo je, da je za imena prostranih pojavov, ki se v latinici navadno zapisujejo z velikimi in razmaknjenimi črkami, posebno priročna arabska pisava, saj se posamezne črke v imenu lahko povežejo z daljšo ravno črto, imenovano kashidah (Kadmon 2000, 173–174). Na ta način je lahko natančno določiti dejansko razsežnost prikazanega pojava od enega konca do drugega.

3.5 Dejavniki rabe podomačenih tujih zemljepisnih imen

Na bolj ali manj pogosto rabo podomačenih tujih zemljepisnih imen, ki se odraža v razmerjih med uporabljanimi izvornimi in podomačenimi oblikami posameznih

imen, vpliva vrsta dejavnikov. Jordan, ki izhaja iz predpostavke, da lahko raba eksponimov lajša medsebojno komunikacijo, pri čemer se je treba izogibati morebitnim negativnim, zlasti političnim posledicam, jih je razčlenil na šest glavnih skupin (Jordan 2003). Prilagoditi jih je mogoče tudi slovenskim razmeram.

Prvo skupino s štirimi podskupinami sestavljajo dejavniki, povezani s poimenovanim pojavom ali objektom:

- pomen pojava ali objekta:
 - večji in pomembnejši kot je pojav ali objekt, pogosteje se zanj uporablja podomačena oblika; k podomačitvam so bolj nagnjena pogosteje rabljena imena;
 - rabo podomačenih imenskih oblik zahtevajo večji geografski pojavi, ki segajo čez več jezikovnih območij (značilni primeri so zemljepisna imena Karpati, Donava in (pokrajina) Sudan);
- naravne oziroma družbene značilnosti pojava ali objekta:
 - antropogeni in družbeni pojavi ter objekti (na primer mesto, naselje, upravna enota) so bistveno bolj povezani z določeno kulturo (in jezikom) kakor naravni, ki se tudi ne ozirajo na državne in jezikovne meje; ker so njihova imena pogosto večbesedna, sestavljena iz lastnoimenske in občnoimenske sestavine, kar kličejo po prevajanju;
- razdalja med pojavom ali objektom in uporabnikovo skupnostjo:
 - večja kot je razdalja, manj je podomačenih tujih zemljepisnih imen;
 - izvorno slovenska in podomačena zemljepisna imena so Slovencem dobro znana za poimenovanje mnogih pojavov in objektov na zamejskih območjih v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, pa tudi v njihovem zaledju ter v bližini meje na Hrvaškem;
- položaj pojava ali objekta na časovni osi:
 - razlikovati je treba med obstoječimi in izginulimi objekti;
 - obstoječi objekti imajo vselej endonimsko imensko različico;
 - zgodovinske države in upravne enote (na primer Rimsko cesarstvo, Bizantinsko cesarstvo, Otomansko cesarstvo, Habsburško cesarstvo, kronska dežela Habsburškega cesarstva Galicija, Tavrija, ki je obsegala polotok Krim in njegovo obalno zaledje) ter antična mesta in njihove razvaline (na primer Mikene, Knosos, Kartagina, Abu Simbel) v glavnem nimajo sodobnih endonimov, ampak v najboljšem primeru zgodovinske endonime (na primer Imperium Romanum, Osmanli imperatorlugu) ali pa so sodobni endonimi neustrezni in niso povezani z zgodovinskim objektom (na primer na mestu nekdanje Troje je danes vas, imenovana Hissarlik), zato je zanje najbolje uporabljati eksonime, ki so v redkih primerih lahko povsem identični, praviloma pa so v zapisu veliko bližje zgodovinskim endonimom (na primer Akrokorint za Akrokorinthos, Apolonija za Apollonia, Efez za Ephesos, Knosos za Knosós, Pergamon namesto sodobnega maloazijskega endonima Bergama).

Drugo skupino z dvema podskupinama sestavljajo dejavniki, povezani z jezikovnimi lastnostmi izvirnega imena:

- jezikovna struktura izvirnega imena:
 - večbesedna imena z občnoimenskimi sestavinami so bolj nagnjena k podomačevanju, saj se občnoimenske sestavine lahko prevedejo;
 - lastnoimenske sestavine je v mnogih primerih treba prilagoditi, denimo iz samostalniške v pridevniško obliko ali obratno;
- pisava izvirnega imena:
 - ker transkribiranega ali transliteriranega izvirnega imena matična jezikovna skupnost ne prepozna več za endonim, čeprav je lahko še vedno tako opredeljeno, ni večjih pomislekov za vpeljavo podomačenega zemljepisnega imena;
 - zaradi pravopisnih pravil se transliterirana imena pogosteje podomačujejo.

Tretjo skupino s tremi podskupinami predstavljajo dejavniki, ki opredeljujejo odnos med izvorno in ciljno jezikovno skupnostjo:

- jezikovni odnos med izvornim in ciljnim jezikom (vključuje tudi dejavnike druge skupine):
 - bolj kot sta pomen in jezikovna struktura izvirnega imena razumljiva govorncu ciljnega jezika in lažja kot je njegova pravilna izgovorjava, manjša je potreba po podomačevanju;
- kulturni (zunajjezikovni) odnosi med izvorno in ciljno jezikovno skupnostjo:
 - tesnejše kot so ali so v preteklosti bile kulturne (in družbeno-gospodarske) vezi med obema skupnostma, več je podomačenih zemljepisnih imen iz izvornega jezika in bolj uveljavljena, pogostejša je njihova raba;
- prestižnost, komunikacijska vrednost izvornega jezika:
 - ker so ljudje nagnjeni k uporabi določenega prestižnega, še bolj pa k v svetovni komunikaciji na široko uveljavljenega jezika, so endonimi iz angleščine, francoščine (ki je ob nekdanji prestižni vlogi uradni jezik v nekaterih komunikacijah, denimo v poštne prometu), pa tudi iz nekaterih drugih prestižnih jezikov skupnosti s pomembno kulturno in zgodovinsko dediščino (na primer iz italijanščine, španščine, na območju srednje Evrope nemščine in v Panonski kotlini madžarščine) manj podvrženi podomačevanju.

Četrto skupino z dvema podskupinama sestavljajo dejavniki, povezani z mediji:

- uporabljena komunikacijska sredstva (predstavljeni sta dve skrajnosti):
 - v kartografskih izdelkih, namenjenih manj številčni in bolj izobraženi ciljni javnosti, določajo položaj pojava ali objekta na zemljevidu ne le imena, ampak tudi kartografski znaki; ker izgovorjava pri interpretaciji zemljevida ni pomembna, so podomačena tuja zemljepisna imena na zemljevidih sorazmerno malo pomembna del njihove vsebine (drugače je, če so referenčni vir za geografske učbenike, leksikone, enciklopedije, druge publikacije);

- v govoru je izgovorjava skrajno pomembna, pri čemer se poraja vprašanje sposobnosti pravilne izgovorjave izvornega imena in ob tem dilema, ali ni morda varneje uporabiti njegove podomačene oblike, tudi zato, ker lahko sklanjane in pridevniške originalne oblike (seveda ne iz angleščine, ki teh oblik ne pozna) zvenijo nenavadno (če se jih sploh zavedamo); kadar je določeno podomačeno ime dobro uveljavljeno, lahko raba originalnega imena (na primer Lisboa namesto Lizbona) daje vtis precejšnje razgledanosti ali pa ravno obratno (na primer raba imena Villach namesto Beljak);
- namen rabe komunikacijskih sredstev:
 - če komunikacija poteka v glavnem zunaj območja izvorne jezikovne skupnosti, je pogostnost rabe podomačenih zemljepisnih imen večja;
 - če komunikacija poteka na območju znotraj izvorne jezikovne skupnosti, je pogostnost rabe podomačenih zemljepisnih imen manjša;
 - večja raba podomačenih zemljepisnih imen je v šolskih publikacijah, na primer v šolskih knjigah in na šolskih zemljevidih;
 - manjša raba podomačenih zemljepisnih imen je v publikacijah, namenjenih orientaciji, na primer v cestnih zemljevidih, na topografskih zemljevidih v velikih merilih in navigacijskih zemljevidih.

Peto skupino s tremi podskupinami sestavljajo dejavniki, povezani z nivojem komunikacije:

- uradni ali neuradni značaj komunikacije:
 - v uradni komunikaciji je raba podomačenih zemljepisnih imen redkejša;
- znanstveni ali poljudni značaj komunikacije:
 - v znanstveni komunikaciji je raba podomačenih zemljepisnih imen redkejša;
- ozračje komunikacije:
 - če se obrnemo na dobrega prijatelja, nas ni strah, da bi se zaradi morebitne napačne izgovorjave imena osramotili;
 - v uradnih razgovorih ali na izpitih se skušamo izogniti negotovosti;
 - na splošno velja, da se je v položajih, ko nekdo hoče biti posebno prijazen, če želi nekoga prepričati za sodelovanje, če se želi izogniti slabim občutkom ali če ni prepričan o osebnih nagnjenjih sogovornika, rabi podomačenih tujih zemljepisnih imen bolj izogibati.

Zadnjo, šesto skupino sestavljajo dejavniki, povezani s ciljno javnostjo:

- jezikovno obzorje javnosti:
 - rabi podomačenih tujih zemljepisnih imen se je treba bolj kot v enojezični javnosti izogibati v večjezični javnosti, kar velja tako za pisno kot govorno komunikacijo, pa tudi za kartografsko komunikacijo, zato naj bi bili mednarodni javnosti namenjeni atlasi brez eksonimov, tudi če so pripravljene v sicer najbolj razširjenem, to je angleškem sporazumevalnem jeziku.

Kljub različni podrobnosti prikazov v posameznih atlasih že bežen pregled nakazuje, da na načela podomačevanja bolj kot različnost kriterijev vpliva vrsta atlasa,

na primer splošni atlas, šolski atlas, avtoatlas, pomorski atlas, tematski atlas, ... Podomačena tuja zemljepisna imena so pogostejša v šolskih in splošnih atlasih z zemljevidi v manjših merilih, ki predstavljajo cel svet ali posamezne celine, praviloma se uporabljajo tudi v sorodnih otroških publikacijah. Med dejavniki rabe podomačenih tujih zemljepisnih imen v atlasih, zlasti z vidika njihovega kreiranja, ohranjanja in ustreznosti zapisovanja, je treba izpostaviti še dva: pripravo publikacije znotraj določene založbe, ki lahko rabo teh imen pogojuje z usklajenostjo v morebitnih prejšnjih edicijah ali njenih leksikonih in slovarjih, ter sestavo avtorske ekipe, ki se odraža v različni izkušnosti in boljši ali slabši usposobljenosti, vsaj deloma pa tudi v osebni nagnjenosti do bolj ali manj izdatnega podomačevanja tujega imenja.

V prevedenih atlasih prihajajo na plan še nekateri pomembni dejavniki podomačevanja imen. Ko redakcija ugledne kartografske hiše pripravlja originalno različico atlasa, vsa imena razvrsti v pomenske tipe, nekatere med njimi pa skladno z različno pomembnostjo pojavov še nadalje razčleni na bolj in manj pomembne, kar izrazi z različno velikimi črkami. Takšno razvrščanje je vsaj deloma subjektivno, kar dokazujejo primerjave med posameznimi atlasii, vendar običajno zapisi z velikimi črkami spodbujajo podomačevanje imen, saj naj bi šlo za najbolj pomembne pojave. Ti so praviloma predstavljeni tudi na uvodnih preglednih zemljevidih celega sveta in na zemljevidih posameznih celin, kjer so zaradi pomanjkanja prostora navadno že v originalu zapisane le podomačene oblike imen, čemur se sledi tudi pri prevodih in priredbah atlasa v različne jezike. Če pa je na preglednih zemljevidih uporabljeno določeno podomačeno ime, se ga že zaradi enotnega pristopa praviloma zapiše tudi na podrobnejših regionalnih zemljevidih, na katerih je pri nas običajno zapisano v obliki endonimsko-eksonimske dvojnice. Če se takšno podomačeno ime pojavi v več atlasih, se že toliko udomači, da dobi domovinsko pravico in se lahko začne uporabljati tudi v drugih okoliščinah.

Zelo zanimiv je primer Velikega družinskega atlasa sveta (DZS 1992), ki je bil pripravljen na podlagi italijanskega originala. Ker so italijanski ciljni publikii pomensko dobro razumljiva španska, portugalska in francoska zemljepisna imena, so poleg matičnih držav tudi na območjih z njihovo rabo v Latinski Ameriki in ponekod v Afriki italijanski eksonimi razmeroma redki, na drugi strani pa so zelo pogosti na območjih držav s slovanskimi jeziki, zlasti v Rusiji, Ukrajini in na Poljskem, ki so italijanskim uporabnikom slabše razumljivi. Za slovensko ciljno publiko je položaj seveda ravno obraten, zato je bilo mogoče dober slovenski atlas pripraviti le s temeljito redakcijsko predelavo, to je z dodajanjem potrebnih podomačenih imen in z izpuščanjem nepotrebnih. Najbrž ni treba posebej poudariti, da je bilo podomačena imena na območju Italije treba povsem na novo vpeljati.

V zvezi s pomenskimi tipi imen, ki so prepoznavni po različnih tipih črk, velja omeniti, da se pri posameznih pomenskih vrsteh redakcijske ekipe originalne različice atlasa običajno odločajo za različne stopnje podomačevanja. Tako so nekatera

imena, zlasti imena držav, celin, oceanov, morij, podmorskih reliefnih oblik, pojavov na ozemljih zunaj suverenosti posameznih držav in tudi zgodovinska imena zapisa-na izključno v podomačeni obliki, nekatera druga, zlasti imena upravnih enot ter objekti naravne in kulturne dediščine pa izključno v originalni. Ker prirejevalci atlasov v druge jezike praviloma precej slepo sledijo originalni predlogi, se lahko število podomačenih imen tudi v takšnih primerih (nekritično) poveča.

Kot razmeroma nenavaden dejavnik povečane rabe podomačenih tujih zemljepisnih imen v slovanskih državah z latiničnimi pisavami ter posebnimi črkami za šumevce (Česka, Slovaška, Slovenija, Hrvaška, deloma Srbija in Črna gora) lahko opredelimo problematično latinizacijo imen v nekaterih vzhodnoevropskih državah. Ukrajina in Bolgarija sta z najnovejšimi latinizacijskimi ključi (Bolgarija že drugič po letu 1972) predlagali transliteraciji brez črkovnega zapisa šumevcev, pa tudi rabo grafema kh za h, kar v navedenih slovanskih državah deluje tuje, kot da bi bilo prečrkovanje izvedeno prek tretjega, to je angleškega jezika. Tako se na primer ukrajinsko mesto Černivci po novem zapiše Chernivtci, Lohvycja Lohvytsia, Vorožba Vorozhba in Zaporizžja (poslovenjeno Zaporožje iz ruskega Zaporož'e) Zaporizhzhia, bolgarsko mesto Haskovo pa po novem Khaskovo, Kardžali Kürdzhalı, Šumen Shumen, Targovište Türgovište in Vraca Vratsa. Ker so taki zapisi za javnost v naštetih državah težko sprejemljivi, je pričakovati, da so bodo vsaj pomembnejši naravni pojavi in večja naselja zapisovali (tudi) v podomačeni obliki, s tem pa se bo število eksonimov precej povečalo.

Raba večbesednih eksonimov je manj poenotena in manj stabilna. Uporabljena različica imena je lahko posledica zavestne odločitve ali različne izkušnosti posameznega prevajalca. Medtem ko se za bolj znana imena, kot na primer za severnoameriško pogorje Rocky Mountains, poenoteno uporablja podomačena oblika Skalno gorovje, se pri manj znanih imenih pojavljajo različne, včasih celo absurdne podomačene oblike, kot na primer Mentavajski otoki, Otočje Mentawai, Otoki Mentawai in celo Otoki Kepulauan Mentawai za indonezijsko otočje južno od Sumatre Kepulauan Mentawai (kepulauan v indoneziščini pomeni otočje). Ker lahko na ta način prihaja do nenadzorovanega bogatenja toponimske zakladnice, tovrstna prevajalska praksa ni zaželeno (Woodman 2003a, 3). To seveda ne pomeni, da se je rabi večbesednih podomačenih tujih zemljepisnih imen treba povsem odreči. Tako je na primer raba tadžiškega originalnega imena Viloyati Mukhtori Kūhistoni Badakshon, ki ga večina uporabnikov pozna kot Gornji Badahšan, v večini jezikov povsem nepraktična. V navedenem primeru je podomačeno ime prevzeto in zatem rahlo prilagojeno prek tretjega jezika, konkretno prek ruščine.

Slika 2: V šolskih atlasih je stopnja podomačevanja praviloma večja kot v splošnih. Imena pomembnejših pojavov so zapisana z večjimi, dobro prepoznavnimi črkami (Atlas sveta za osnovne in srednje šole 2005). ►

Pojavi zunaj državne suverenosti se pojavljajo na Antarktiki, na oceanskem dnu ter na površini Lune, Marsa, Venere in nekaterih drugih vesoljskih teles. V to skupino v širšem smislu spadajo tudi imena planetov, njihovih satelitov, planetoidov, kometov, asteroidov, meteoroidov, zvezd, ozvezdij, galaksij. V zvezi s poimenovanji geografskih pojavov zunaj suverenosti posameznih držav se odpira nekaj načelnih dilem, ki vplivajo na njihovo pripadnost ali k podomačenim ali originalnim zemljepisnim imenom oziroma ali k eksonimom ali endonimom (Horňanský 2000, 77): *»Katere oblike standardiziranih imen in v katerem jeziku predstavljajo eksonime in katera ne? Ali so vsa ta imena eksonimi? Ali imajo prednost imena v uradnih jezikih Združenih narodov ali v delovnih jezikih Združenih narodov? In, ali imajo imena v vseh jezikih enak hierarhični položaj in, ali niso morda zaradi tega endonimi?«*

V slovenskih razmerah je pomemben dejavnik podomačevanja tujih zemljepisnih imen časopisje. Ker v informativnih časnikih vsakodnevno spremljajo in komentirajo aktualne dogodke z vsega sveta, se novinarji pri zapisovanju zemljepisnih imen pogosto znajdejo v zagatnih položajih. Podobno velja za lektorje, ki se opirajo na pravopisna navodila, prevečkrat pa žal tudi na lastne občutke, še najmanj pa na tradicijo rabe, predstavljeno v javno dostopnem dokumentu Seznam tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku (Kladnik 2001).

Zlasti velike težave so z zapisovanjem arabskih imen, kjer pa je na žalost v zadnjih desetletjih tudi največ kriznih žarišč. Zato ni čudno, da se je v tem času močno povečalo število podomačenih imen v Iraku, Iranu, Afganistanu, Pakistanu, severni Indiji, Libanonu in Izraelu (zlasti na tamkajšnjem Zahodnem bregu s palestinsko samoupravo), saj bi bili zapisi imen z uporabo vseh diakritičnih znamenj povprečnemu bralcu nerazumljivi. Vendar so podomačitve slovenskemu bralstvu prilagojene bolj v poenostavljenem zapisu kot v zvesti izreki, saj bi bilo prebiranje podomačenih oblik tamkajšnjih zemljepisnih imen avtohtonemu prebivalstvu večinoma nerazumljivo.

Praksa podomačevanja zemljepisnih imen prek časopisja ima seveda dolgotrajno tradicijo. Morda še najbolj opazne so njene posledice v številnih podomačenih imenih v Libiji, Egiptu, Sudanu in Etiopiji, deželah, kjer so že pred 2. svetovno vojno, med njo in neposredno po njej potekali hudi vojaški spopadi, deloma povezani s kolonialističnimi težnjami. Ker so o tem naši časopisi vestno poročali, pri čemer so v večji meri kakor danes prevzemali kolonialna imena, se je v teh državah ohranilo mnogo eksonimov, prevzetih prek angleščine oziroma italijanščine.

Sprva je bila v slovenskem časopisju raba podomačenih tujih zemljepisnih imen precej neenotna, kar se je odrazilo v številnih imenskih različicah, tako imenovanih dvojnica. Do srede 19. stoletja so bile besedne dvojnice podomačenih tujih zemljepisnih imen večinoma odvisne od rabe časopisnih virov v različnih jezikih, vendar jih gre pripisati tudi neustaljenosti rabe v slovenščini, zato jih je mogoče najti v istem letniku ali celo v isti številki določenega časopisa (Orel 2003, 47).

Na rabo podomačenih ali izvirnih tujih zemljepisnih imen lahko vpliva že vrsta besedila, ki lahko glede na naslovnika in namen zahteva večjo ali manjšo stopnjo zemljepisne določenosti, lahko pa uporabniku pri izbiri pušča več manevskega prostora (Šabec 2003; 97 in 102). Izključna raba originalnih oblik imen lahko, razen v primeru ustaljenih, splošno znanih imen, privede do nerazumljivosti besedila, še zlasti če gre za nepoznavalce posameznih jezikov, enako pa se lahko zgodi pri neposrednem uvajanju oblik manj znanih imen, na primer imena Kumbrija za angleško pokrajino Cumberland, pri katerih je identiteta, razen za poznavalce, povsem zamegljena.

Zaradi politične občutljivosti rabe podomačenih tujih zemljepisnih imen se vselej porodi vprašanje, ali prednosti njihove rabe odtehtajo morebitno povzročanje političnega in/ali kulturnega vznemirjanja. Ni dvoma, da si je treba kakršnokoli tovrstno tveganje nenehno prizadevati zmanjšati na minimum. To je mogoče doseči z upoštevanjem naslednjih priporočil (Jordan 2000, 89–91), ki so nekoliko prilagojena slovenski realnosti:

- Podomačena tuja zemljepisna imena naj se uporabljajo v obsegu, ki sovпада z njihovim poznavanjem s strani večjega števila razgledanih ljudi in v primeru imen v zamejstvu ljudi vzdolž državne meje. Podomačena imena, ki izginjajo iz vsakdanje rabe, velja s tehtnim razmislekom uporabljati le v določenih vsebinskih kontekstih ter pri sporazumevanju s starejšimi in bolje izobraženimi osebami. Rabi nekaterih starejših podomačenih imen, ki jih je že zdavnaj povozil čas, se velja v celoti odpovedati. Značilni slovenski primeri takšnih imen so Kelmorajz za Köln, Solnograd za Salzburg, Planine za Alpe, Adrianopel (v rabi je različica Odrin) za Edirne, Mukden za Shenyang.
- Ker se gostota podomačenih tujih zemljepisnih imen praviloma zmanjšuje z razdaljo od domovine oziroma matične jezikovne skupnosti, lahko pri domači komunikaciji brez zadrege uporabljamo vsa zamejska slovenska imena in tamkajšnje eksonime, medtem ko se rabi podomačenih imen za sorodne objekte in pojave v bolj oddaljenih deželah izogibamo.
- Z izključno rabo podomačenih tujih zemljepisnih imen ne velja poudarjati zgodovinskih meja ali zgodovinskih narodnostnih okvirov. To velja še zlasti za rabo imen na zemljevidih, ki prostorska razmerja nedvoumno odražajo tudi skozi prizmo zgodovinskega razvoja.
- Bolj in dalj časa kot je določen geografski pojav oziroma topografski objekt pomemben, večja je verjetnost, da je njegovo ime podomačeno. To v prvi vrsti velja za imena celin, oceanov in morij, pa tudi za prostrane pojave, ki segajo čez ozemlja več držav ali več jezikovnih skupnosti, za imena držav, njihovih glavnih mest in drugih pomembnih velikih mest, znanih pokrajin, gorovij, rek in jezer.
- Med manj pomembnimi geografskimi pojavi in topografskimi objekti so k podomačevanju bolj nagnjena večbesedna imena s pomensko jasno občnoimensko sestavino. Če se ta prevede, nastane eksonim (na primer Rt York za Cape York, Otočje Phoenix za Phoenix Islands), v slovenščini pa prevod občnoimenske besede še

pogosteje spremlja popoln prevod, torej tudi prevod lastnoimenske sestavine (na primer Rt svetega Vincenca za Cabo de São Vicente, Velikonočni otok za Isla de Pasqua). Večbesedna imena z občnoimensko sestavino pogosteje zaznamujejo naravnogeografske pojave in procese. V določenih okoliščinah je pri prevajanju občnoimenskih sestavin potrebna previdnost, lahko se mu je celo bolje izogniti. To velja zlasti v primeru nejasnega izvora imena (dilema, ali je določen pojav poimenovan po osebi ali po čem drugem), imen, ki imajo ciljni javnosti bolj razumljive občnoimenske sestavine (za Slovence na primer ezero, jezioro, hora, plato, tudi mountain, sierra, lake, lago, river, río) in težko prevedljivih občnoimenskih sestavin (na primer ruskih občnoimenskih izrazov krjaž, uvaly, melkosopočnik, zapovednik).

- Podomačevanje imen upravnih enot je manj primerno, ker se, razen v primeru najbolj znanih, jezikovno že uveljavljenih enot najvišje ravni (na primer Gradiščanska, Ligurija, Spodnja Saška, Katalonija, Ččenija, Džamu in Kašmir, Kalifornija, Zahodna Avstralija), lahko zamegli njihova sporočilna vrednost.
- Bolj kot je določen jezik razširjen med govorce, manjša je načeloma potreba po podomačevanju imen iz tega jezika. Najboljši primer je seveda angleščina. Zato se tudi v slovenščini nekatera že tako redka enobesedna podomačena zemljepisna imena iz angleškega jezikovnega okolja počasi izgublajo, na primer Čigago in Filadelfija, vse močnejše so težnje po izvornem zapisovanju imen rek Mississippi (namesto podomačenega Misisipi) in Missouri (namesto podomačenega Misuri), medtem ko nekatera druga imena, denimo Apalači, Penini, Temza, tudi imena ameriških zveznih držav (na primer Aljaska, Kalifornija, Pensilvanija, Teksas), še vedno, razen v primeru zavestnega zapisa imen vseh upravnih enot na zemljevidih ter v imenikih v originalni obliki, uporabljamo v enaki meri kot prej. To načelo je sicer med slovenskimi govorce manj izrazito izraženo, saj se tudi količina podomačenih francoskih, španskih in italijanskih zemljepisnih imen ter pogostnost njihove rabe nista bistveno spremenili.
- Bolj kot se določeno zemljepisno ime uporablja v kontekstu govornega in stavčnega izražanja, večja je potreba po njegovi podomačitvi. Zato se lahko imena v imenikih in preglednicah, pa tudi na zemljevidih, v večjem obsegu zapisujejo v originalni obliki.
- Kadar se v pisnem besedilu in na zemljevidih uporabljajo podomačena tuja zemljepisna imena, ob njihovi navedbi ne bi smele manjkati navedbe originalnih imen. Originalna imena so vsestransko uporabna informacija in so lahko zlasti slabšim poznavalcem podomačenih oblik imen v precejšnji oporo. Medtem ko pri pisnem besedilu zadostuje omemba originalnega imena v oklepaju za prvo navedbo njegove podomačene oblike, je na zemljevidih najbolje, da se podomačene oblike v oklepajih dodajajo pod zapise ali desno od zapisov izvornih imenskih oblik, lahko pa so pod njimi ali desno od njih zapisane tudi z manjšimi črkami.
- Če je za določen geografski pojav ali topografski objekt navedeno eno samo ime, naj bi to praviloma bila njegova izvirna različica.

3.6 Mednarodna priporočila za ustrezno rabo podomačenih tujih zemljepisnih imen

Le redke so države z enim samim jezikom, kjer vsa ali skoraj vsa zemljepisna imena izvirajo iz enotnega kulturnega in jezikovnega okolja. Celo v enojezičnih državah se praviloma pojavljajo imena, ki so se uveljavila v preteklosti, prek različnih kulturnih okoliščin. V večini svetovnih držav ljudje govorijo različne jezike, iz katerih izvirajo seveda tudi zemljepisna imena na njihovem ozemlju. V večini je v uradni rabi en sam jezik, v nekaterih jih je tudi več; največkrat so govorci določenih jezikov osredotočeni na posameznih območjih države. Če se manjšinam omejuje pravica do rabe lastnega imenja, se lahko pojavilo resne sociolingvistične napetosti. Izkušnje, na primer iz Finske, Švice in Južne Tirolske, kažejo, da je pravica do rabe lastnih zemljepisnih imen, kar povzroča njihovo večjezičnost oziroma pojav alonimov, eden od temeljnih pogojev za strpno sožitje večinske in manjšinske narodne skupnosti.

V deželah z več uradnimi jeziki naj bi se praviloma dosledno uporabljala večjezičnost. Od tega načela se lahko odstopi le izjemoma zaradi tehničnih razlogov, največkrat generalizacije zaradi prenatrpanosti pri izdelavi zemljevidov. Zemljepisna imena naj bodo zapisana v vsakem od uradnih jezikov in po potrebi tudi v drugih jezikih. Za vsa uradno potrjena imena mora biti jasno razvidna prednostna raba določene jezikovne oblike pred drugo oziroma njuna (njihova) enakovrednost.

Pri redatorskem delu se ni mogoče izogniti vplivom nekdanjih kolonialnih vele-sil na določena svetovna območja. Tako je marsikje tudi v uradnih zapisih zemljepisnih imen še vedno močno čutiti prvine preteklosti, se pravi angleščine, francoščine, nizozemščine, španščine in portugalsčine. Morda še najbolj izrazito je ostanke kolonializma zaznati v Afriki in Indiji, kjer, kljub postopnemu razkrivanju predkolonialnih originalnih domačinskih imen oziroma endonimizaciji, v atlasih najbrž še lep čas ne bomo deležni obsežnejše uporabe izvirnega imenja.

Sorodne težave je bilo razmeroma dolgo mogoče zaznati tudi pri zapisovanju zemljepisnih imen v nekaterih državah, naslednicah nekdanje Sovjetske zveze. Zlasti v srednjeazijskih državah, Ukrajini in Belorusiji je še več let vztrajalo imenje v ruskem jeziku, medtem ko so pribaltske države, države v Zakavkazju in Moldavija kaj kmalu uveljavile izvirna zemljepisna imena in se pri tem praviloma povsem odvrnila od njihovih ruskih različic, čeprav je ruščina povsod še močno zakoreninjena, ponekod pa so še vedno tudi močne ruske jezikovne skupnosti. So pa ruske oblike imen kot tradicionalna imena zelo primerna za podomačevanje imen pomembnejših pojavov in objektov v slovanske jezike, zato je tudi slovenščina prevzela precej ruskih oblik imen, ki bodo najbrž še lep čas v vsakdanji rabi. Značilni primeri so Kijev za Kyjiv, Kišinjev za Chišinău, Grodno za Hrodna, Baku za Bakı, Taškent za Toshkent.

V Latinski Ameriki je položaj zemljepisnih imen v domačih indijanskih jezikih ob prevladujočih španščini in portugalsčini izrazito slab, kar velja tudi za Združene

države Amerike s prevladujoče angleškimi in španskimi imeni. Da stanje le ni povsem brezizhodno, kažejo veliki, uspešno izvedeni premiki v smeri ponovnega uveljavljanja predkolonialnih zemljepisnih imen v Avstraliji, Južni Afriki ter v severnem, inuitskem delu Kanade. Pri teh dosežkih je gotovo opazen močan vpliv načrtnega dela UNGEGN-a, zlasti njegovih delovnih skupin. Čeprav dela pri zbiranju, beleženju, prečrkovanju in standardizaciji imen ter pripravi imenikov še zlepa ne bo zmanjkalo, je glede na izkušnje zadnjih desetletij pričakovati, da se bodo prav z zemljepisnimi imeni postopoma vendarle razkrivale nove in nove dimenzije imenoslovja.

Zemljepisna imena, ki se uporabljajo v mednarodni komunikaciji in so zapisana v uradnem jeziku neke dežele, morajo ostati nespremenjena, zato je treba ohraniti vsa naglasna in druga ločevalna črkovna znamenja. Za imena geografskih pojavov in topografskih objektov, ki se razprostirajo čez ozemlje dveh ali več držav in imajo različna imena v različnih uradnih jezikih, velja temeljno pravilo mednarodne kartografije, da se navajajo vse različne oblike imen. Temu ne velja oporekati demokratičnosti, a je v praksi zlasti zaradi pomanjkanja prostora, težavne redakcijske priprave in nenazadnje zaradi večini nestrokovnega bralstva »prijaznejšega« pristopa razmeroma redko uresničeno. Med svetovnimi atlasii v slovenskem jeziku je predstavljenemu idealu še najbližji Veliki družinski atlas sveta (DZS 1992), kar pa velja le za njegove podrobne regionalne zemljevide, ne pa tudi za zemljevide celin in sveta kot celote.

Zaradi lažje komunikacije resolucija **II/29** priporoča sporazumno standardizacijo ene same oblike zemljepisnega imena, vendar je bilo to priporočilo v praksi le redko uresničeno, saj so zemljepisna imena na državnih mejah že zdavnaj postala del jezikovne dediščine govorcev z obeh strani meje. Španska delegacije je na konferenci Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen leta 1982 v Ženevi celo predlagala, naj se zanje uporabljajo zemljepisna imena v esperantu, na primer Maniko za Rokavski preliv, Dolomitoj za Dolomiti, Erc montaro za Češko rudogorje, Mozelo za Mozela. Predlog seveda ni bil sprejet (Kadmon 2000, 220–221). V praksi se v takšnih primerih pogosto rabi podomačeno tuje ime oziroma eksonim, na primer Donava, ki v Nemčiji izvira kot Donau in ima isto ime še v Avstriji se na Slovaškem preimenuje v Dunaj, na Madžarskem v Duna, na Hrvaškem, v Srbiji in Bolgariji postane Dunav, v Romuniji Dunărea in v Ukrajini spet Dunaj. Podobno je z imeni Alpe, Pireneji, Himalaja, Sahara, Amu Darja, Mekong, Nil, ...

Medtem ko je nacionalna standardizacija domena imenoslovnih in sorodnih organov v posameznih državah, je mogoče mednarodno standardizacijo doseči le z dobro voljo in ustvarjalnim mednarodnim sodelovanjem. Njen imperativ je čim večji približek skoraj neuresničljivemu načelu »en pojav – eno ime«. Eden od najpomembnejših vidikov mednarodne standardizacije je skrb za ustrezno poimenovanje geografskih pojavov in topografskih objektov zunaj jurisdikcije katerekoli države. Največ jih označuje dele morij in oceanov ter pojave na njihovem dnu, z razvojem vesoljske tehnologije

Slika 3: S podrobnejšimi prikazi podmorskega reliefa se je število podomačenih tujih zemljepisnih imen precej povečalo (Veliki družinski atlas sveta 1992).

pa se je v zadnjem času močno povečalo tudi število znanih pojavov na Luni, trdnih planetih in njihovih satelitih.

Posebna pravila veljajo za imena morskih in podmorskih pojavov ter zemljepisnih imen na Antarktiki, ki niso pod suverenostjo nobene države. Ker mednarodna skupnost ne priznava teritorialnih zahtev posameznih držav na tej mrzli celini okrog južnega tečaja, na drugi strani pa pri poimenovanju tamkajšnjih pojavov in objektov sodeluje vrsta držav, ki tamkaj opravljajo raziskave, je potreba po mednarodnem sodelovanju še toliko večja. Večina večjih pojavov na Antarktiki je že odkritih in poimenovanih, vendar je še množica manjših, ki so le delno raziskani in zaenkrat še nepoimenovani (medmrežje 8).

Dejavnosti v zvezi z zemljepisnimi imeni opravlja Znanstveni odbor za raziskovanje Antarktike (Scientific Committee for Antarctic Research oziroma SCAR), svetovalno telo Mirovnega sporazuma o Antarktiki, ki je leta 1988 izdal seznam z okrog 15.000 topnimi (Kadmon 2000, 222). Za zdaj se na Antarktiki pojavljajo zemljepisna imena v vsaj 17 različnih jezikih in petih različnih pisavah (latinici, cirilici, kitajski, japonski in korejski; Sievers 1999, 251). Leta 1992 se je v koordiniranje antarktičnih zemljepisnih imen z imenovanjem zveznega častnika vključil tudi UNGEGN. Kljub precejšnjim prizadevanjem mednarodne skupnosti pa Združene države Amerike neangleških zemljepisnih imen niso povsem sprejele, saj ob originalnih imenih vztrajajo pri rabi predpon, ki jih dobijo s prevajanjem občnoimenskih sestavin. Na ta način nastajajo nenavadna, slejkoprej nesmiselna podvajanja po zgledu Lake Obersee za Obersee, kar bi bilo po slovensko Jezero Zgornje jezero (Kadmon 2000, 222).

Nad antarktičnimi zemljepisnimi imeni bdi tudi nemška komisija Ständige Ausschuss für geographische Namen oziroma StAGN, ki si zmešnjavo na področju njihove rabe prizadeva premostiti z doslednim zapisovanjem originalnih oblik imen v izvirnih jezikih, pri čemer za nelatinične pisave uporablja veljavne latinizacijske ključice. Ta način označujejo kot zgodovinsko načelo; ob njegovem doslednem upoštevanju so izdelali tudi zemljevide z vpisanimi imeni (Sievers 1999, 251–252).

Sievers podrobno poroča tudi o zmešnjavi pri poimenovanju enega izmed zalivov ob obali Antarktike. Ko so med norveško-britansko-švedsko odpravo v letih 1949–1952 v bližini zdajšnje nemške raziskovalne odprave Neumayer odkrili neznan zaliv, ga najprej niso poimenovali. Leta 1955 so ga v čast obiska ameriškega ledolomilca Atka poimenovali v Atka Iceport. Na poznejših norveških zemljevidih se je pojavilo v norveščino prevedeno ime Atkabukta. Ko so v letih 1980–1981 zgradili nemško raziskovalno postajo Neumayer, je bilo norveško ime prevedeno v Atkabucht. Še novejši angleškojezični viri so se oprli na nemško ime in ga prevedli v Atka Bay oziroma Atka Bight, kar sta še vedno najbolj pogosto uporabljani imeni (Sievers 1999, 252).

Sicer je v svetovnih in tudi slovenskih atlasih za Antarktiko v rabi zapisovanje zemljepisnih imen v jeziku uporabnika, vendar naše izkušnje kažejo, da je tudi za tovrstna imena potrebna nacionalna standardizacija, zlasti zato, da se prepreči preveč

raznovrstno poimenovanje istih geografskih pojavov in topografskih objektov. Narekujejo ga »prevajalski navdihi« različno izkušenih redaktorjev imen, prepričanih, da problematiko dovolj dobro obvladujejo, zato se ne ozirajo na druge, lahko tudi že razmeroma trdno uveljavljene rešitve. Morda so nekateri celo prepričani, da morajo izdelku vdahniti oseben, prepoznaven pečat.

Na mednarodni ravni so eno glavnih področij standardizacije zemljepisna imena zunaj kopnega, torej imena morskih in podmorskih pojavov. Morski hidronimi ali mareonimi je ime, ki se nanaša na dele morij, morja in oceane, podmorsko ime pa označuje dele morskega dna z merljivim reliefom in značilno, svojsko izoblikovanostjo. V ta sklop spadajo tudi imena podmorskih naftnih polj. Predmet mednarodne standardizacije pa so le tista imena, ki so v celoti ali vsaj s polovico površine zunaj ozemeljskih voda posameznih držav in so navadno zunaj območja raztezanja celinskih polic, ki se širijo v globini do 200 m. Objekti in pojavi znotraj ozemeljskih voda so pod jurisdikcijo nacionalnih imenoslovnih organov.

Na nepoistenost imen morskih teles in podmorskih reliefnih oblik je v zvezi z varnostjo plovbe opozorila že prva konferenca Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen leta 1967. UNGEGN je že na začetku svojega delovanja ustanovil Delovno skupino za podmorska in morska imena, ki je tesno sodelovala z Mednarodno hidrografske organizacije. Že na drugi konferenci je kanadska delegacija predlagala seznam občinoimenskih sestavin za podmorske objekte, na tretji konferenci pa je Madžarska v imenu vzhodnoevropskih držav predstavila odličen zemljevid v merilu 1 : 2,500.000 s 760 podmorskimi imeni in spremnim imenikom (Kadmon 2000, 223–225). Od leta 1987, ko je bila ta delovna skupina UNGEGN-a razpuščena, je za poimenovanje tovrstnih pojavov zadolžena Mednarodna hidrografska organizacija. Ta je pripravila seznam morskih imen. Morska in podmorska imena so objavljena tudi na Splošni batimetrični karti oceanov (General Bathymetric Chart of the Oceans, GEBCO) v merilih 1 : 6,000.000 in 1 : 10,000.000 s priloženim imenikom (GEBCO 1988). Pri poimenovanju podmorskega reliefa je potrebno posebno pozornost nameniti natančni lokaciji določenega pojava in opredelitvi njegove razprostranjenosti.

Opozorjeno je bilo, naj si obmorske države prizadevajo kar najbolj poenotiti imena morskih in podmorskih pojavov, pri čemer se kot primeren pristop priporoča zlasti raba istih lastnoimenskih sestavin in prevajanje občinoimenskih. V ta namen je bil leta 1981 za podmorske pojave objavljen mednarodni seznam njihovih definicij in občinoimenskih sestavin. Raba različnih imen za določen pojav je dopustna le v primeru, če takšnega soglasja ni mogoče doseči.

Primer tovrstnega nepoistenja sta imeni Vzhodni tihooceanski hrbet in Korciljera Albatros (East Pacific Ridge in Cordillera Albatros) za isti podmorski pojav med ameriško obalo in Polinezijo. Najbolj kričeči primeri nepoistenosti med morskimi hidronimi so English Channel in La Manche (podomačeno Rokavski preliv),

Perzijski zaliv in Arabski zaliv, Japonsko morje in Vzhodno morje, nenazadnje tudi Piranski zaliv in (politična novotvorba) Savudrijska vala.

Zanimiv je primer Sredozemskega morja, pri katerem se iz antičnega latinskega imena Mare Mediterraneum v skoraj vseh jezikovnih različicah prevajata tako lastnoimenska kot občnoimenska sestavina: angleško Mediterranean Sea, francosko Mer Méditerranée, špansko Mar Mediterráneo, italijansko Mar Mediterraneo, hrvaško Sredozemsko more, grško Mesoyéios Thálassa, arabsko Al Bahr al-Mutawassiṭ, vendar turško Akdeniz. Morda najbolj znan primer uspešnega poenotenja je ime morske ožine med Severnim in Baltskim morjem Skagerrak, ki ga dogovorno od leta 1970 v enaki obliki uporabljajo Danska, Norveška in Švedska, kar je bilo prej le dansko ime, medtem ko so ga Norvežani imenovali Skagerak, Švedci pa Skagerack.

V atlasih se za morske hidronime in podmorska imena zunaj suverenosti posameznih držav uporabljajo podomačena imena. Drugače je z imeni delov morij in morij znotraj ozemeljskih voda, za katere je primerno zapisati imena v jezikih vseh držav, ki si delijo lastništvo nad njimi. Če posamezne države neposredno obdajajo oceani, je v teh jezikih primerno navesti tudi imena oceanov. Čeprav se v večini atlasov, tudi v večini slovenskih, zapisujejo imena v jeziku uporabnika, je tudi na tem mestu potrebno izpostaviti Veliki družinski atlas sveta (DZS 1992), ki na regionalnih zemljevidih dokaj dosledno, ne pa popolno, uveljavlja večjezičnost morskih hidronimov.

V ožjem smislu spadajo v skupino zunajzemeljskih zemljepisnih imen le tista imena, ki označujejo pojave na površini bližnjih trdnih vesoljskih teles: Lune, Marsa, Venere, Marsovih, Jupitrovih, Saturnovih in Uranovih satelitov ter večjih planetoidov. V širšem smislu sem spadajo še imena kometov, asteroidov, meteoroidov, zvezd, supernov, ozvezdij, zvezdnih gruč, zvezdnih kopic, vesoljskih meglic, galaksij, skupin galaksij, črnih lukenj, ...

Poimenovanje pojavov na Luni sega že 360 let v preteklost. Astronomi Langrenus, Hevelius in Riccioli so med letoma 1645 in 1651 na zemljevidih in atlasih Lune poimenovali okrog 300 pojavov (Kadmon 2000, 226–228). Ker so jih skozi primitivne teleskope opazovali pojavi spominjali na zemeljske, so zanje uporabili izraze kontinent, morje, zaliv, gorovje, krater. Čeprav so ti izrazi z Zemljinega zornega kota v mnogih primerih zgrešeni, so se zaradi tradicije ohranili do današnjih dni. Mnoga imena vzpetin so bila na Lunino površje preprosto prenesena z Zemlje, praviloma v latinščini: Alpe (Alpes), Kavkaz (Caucasus), Penini (Penninos). To velja tudi za imena morij: Morje Tišine (Mare Tranquillitatis), Morje dežja (Mare Inbrium), Morje rodovitnosti (Mare Fecunditatis). Kraterji so dobili imena v glavnem po slavni astronomih in znanstvenikih, od antičnih, na primer Pitagori in Hiparhu, do sodobnih, na primer Einsteinu in Michelsonu.

Ker je primernih idej za poimenovanje Luninih pojavov sčasoma zmanjkalo, so konec 18. stoletja vzpostavili nov sistem poimenovanja. Skladno z njim se večji pojavi še vedno na novo poimenujejo, manjši v njihovi bližini pa se označujejo le z doda-

janjem črk h glavnim imenom. V 20. stoletju je skrb za imena na Luni in drugih zunajzemeljskih teles prevzela Mednarodna astronomska zveza. Leta 1932 je izdala seznam 672 imen na vidni strani Lune. Pozneje je bilo dodanih le malo imen, a veliko črk. Razkritje nevidne strani Lune s sateliti je seveda prineslo številna nova imena. Leta 1967 je Mednarodna astronomska unija ustanovila Delovno skupino za Lunarno nomenklaturu, ki je objavila seznam imen kar 513 kraterjev na nevidni strani Lune. V tem času je zelo napredovalo tudi poznavanje Marsa in z vesoljskimi poleti nekaterih drugih vesoljskih teles v Osončju. Zato je bila ustanovljena še Delovna skupina za nomenklaturu Osončja, ki ima posebne podskupine za Lunina, Merkurjeva, Venerina in Marsova imena ter za imena zunanjih planetov. Med naravnimi sateliti so najbolj preučeni Marsovi luni Demos in Fobos, Jupitrove lune Io, Evropa, Ganimed in Kalisto, Saturnove lune Titan, Japet, Rea, Diana, Tetis in Mimas, Uranovi luni Titanija in Umbriel ter Neptunova luna Triton.

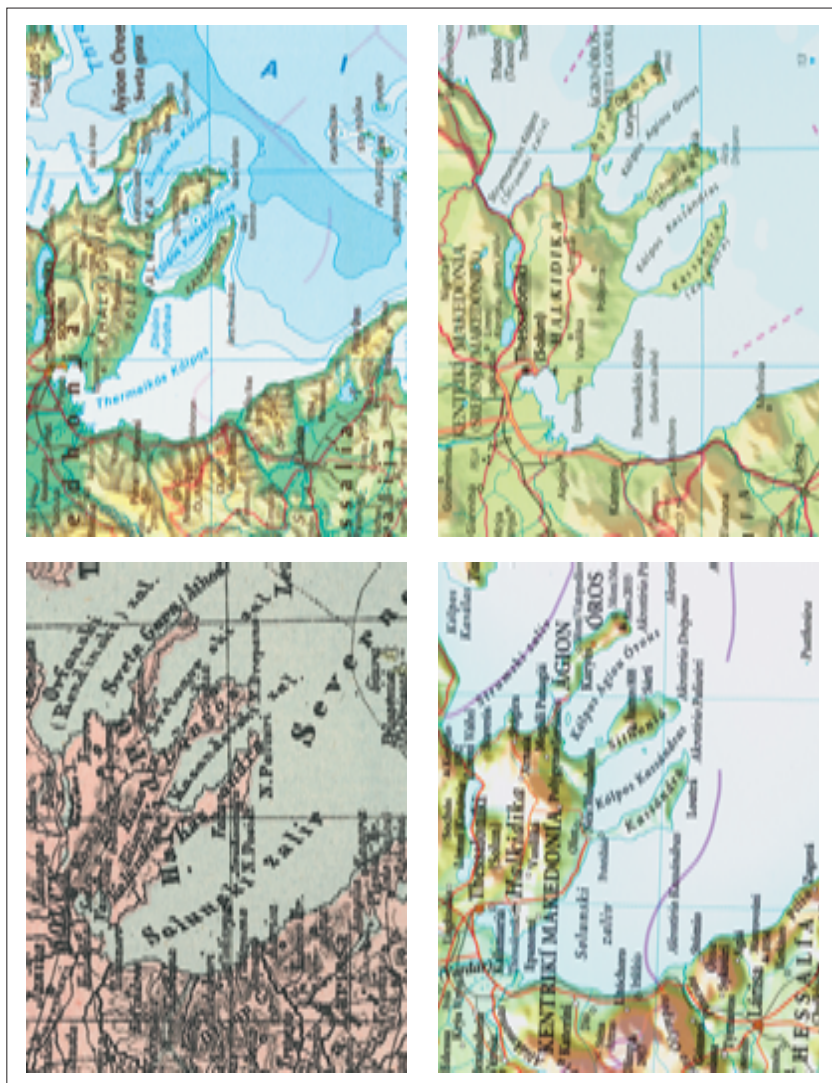
Leta 1971 je UNGEGN ustanovil Delovno skupino za zunajzemeljska topografska imena, katere glavna namena sta bila vzpostaviti povezavo med Mednarodno astronomsko zvezo in Združenimi narodi ter toponimsko svetovanje astronomom. Po nekajletnem tesnem sodelovanju so leta 1982 prišli do zaključka, da je poslanstvo delovne skupine uspešno zaključeno, zato so jo razpustili. Od takrat se problematika zunajzemeljskih imen ni več znašla na dnevnem redu UNGEGN-a. Morda je zanimivo omeniti, da se lahko imena znanih še živečih osebnosti iz politike, religije ali vojske za namene poimenovanja uporabijo šele stoletje po njihovi smrti.

Imena zunajzemeljskih pojavov v literaturi in časopisu navadno podomačujejo. To velja tudi za slovensko atlasno literaturo, kjer pa so tovrstni prikazi prej izjema kot pravilo. Še enkrat več je treba izpostaviti Veliki družinski atlas sveta (DZS 1992) s preglednimi prikazi značilnosti severnega in južnega neba ter vidne in nevidne strani Lune (108–113). Imena na vseh kartah so zapisana dvojezično, najprej v izvorniku in potem v poslovenjeni različici.

3.7 Načini zapisovanja tujih zemljepisnih imen na zemljevidih

Zemljevidi in atlasi so pomemben vir informacij o tujih deželah in tujih zemljepisnih imenih, zato morajo biti redaktorji in kartografi še posebno previdni pri odločitvah, na kakšen način bodo imena zapisana. Načeloma bi bil najboljši atlas, v katerem bi bilo vsako ime zapisano v izvorni in podomačeni obliki, kar pa je zaradi prostorske stiske na zemljevidih žal neizvedljivo. V praksi se skuša poiskati kar najbolj skladen kompromis med priporočili Organizacije združenih narodov, pravopisnimi pravili, kartografskimi in geografskimi načeli ter razpoložljivo površino zemljevidov. To pomeni, da se v praksi lahko načini zapisovanja imen od izdelka do izdelka precej razlikujejo.

Kakovosten zemljevid je rezultat dolgega in zahtevnega kartografskega procesa, katerega namen ni le natančna predstavitev oblike in položaja objektov, ampak mora

Slika 4: Načini zapisovanja podomačenih tujih zemljepisnih imen se od zemljevida do zemljevida precej razlikujejo (Atlant 1869–1877; Veliki družinski atlas sveta 1992; Družinski atlas sveta 2001; Veliki atlas sveta 2005).

zadovoljiti še druge kriterije, na primer preglednost, estetsko skladnost, informativnost. Zato se je pri zajemu lokacijskih informacij treba zavedati, da je lahko zaradi zadovoljevanja drugih kriterijev lega določenega objekta na zemljevidu tudi nameroma nekoliko spremenjena (Šuntar 1993, 214).

Napisi na zemljevidu skupaj z njegovimi grafičnimi prvimi sestavljajo neločljivo celoto. Problematika prikaza določenega geografskega pojava ali topografskega objekta na zemljevidu oziroma zapisa določenega zemljepisnega imena (endonima in eksonima) odpira nekatera vprašanja, ki jih morata že v idejni fazi snovanja zemljevida rešiti redaktor in kartograf. Treba je opredeliti pojave in objekte, pri katerih se naj navede samo enojezična (originalna ali podomačena) oblika imena, pojave in objekte, ki naj bodo zapisani dvojezično, ter pojave in objekte, ki bodo ostali brez imena. Ta tematika je v tesni zvezi z nasičenostjo določenega zemljevida s topografskimi besedili, ta pa z njegovo želeno informacijsko temeljitostjo (Horňanský 1992b, 332).

Na prvi pogled je problematika lokacije posameznega zemljepisnega imena povsem enostavno rešljiva, saj mora biti ime prikazano na pravi lokaciji. Delež, ki ga zapisi zemljepisnih imen zasedajo v grafičnem delu zemljevida, je odvisen od merila in njegove tematike. Na topografskih zemljevidih v srednjih merilih je delež napisov približno 5 %, na preglednih zemljevidih v majhnih merilih pa se zaradi raznovrstne vsebine navadno poveča na okrog 10 %, lahko tudi več. Če se kot skrajna zgornja meja možne natrpanosti zemljevida predvideva, da delež črt, topografskih znakov in napisov ne sme presegati 30 %, je očitno, da skoraj polovico vsebine zemljevidov zavzemajo zemljepisna imena. Napisi do določene mere onemogočajo prikazovanje drugih vsebin, saj se na mestih njihove lokacije načeloma ne da prikazati drugih pojavov. Usklajena tipografija (natančno določeni tipi črk za različne pojave in objekte, različna velikost črk, različne barve črk, različna svetlostna vrednost črk in različna grafična varčnost črkovja) ni le eden od pogojev za estetsko skladnost zemljevida, ampak tudi za njegovo natančnost. Eno od najbolj težavnih opravil pri snovanju zemljevida je prav vzpostavitev optimalnega grafičnega ravnotežja med kartografskimi risarskimi in opisnimi sestavinami (Horňanský 2000, 76).

Treba se je ozirati tudi na ustrežno lokacijo napisa glede na prikazani objekt. Ali naj bo ime določenega mesta napisano nad, pod, levo ali desno od topografskega znaka zanj? Ali naj bo ime večje države zapisano enkrat samkrat s po sredini razpotegnjenimi črkami ali morda večkrat vzdolž mejnih črt? Slavni švicarski kartograf Eduard Imhof odgovarja v obliki prenesenega pomena znanega pregovora (povzeto po Kadmon 2000, 256): »*Pregovor 'obleka naredi človeka' lahko s kartografskega zornega kota preoblikujemo v 'dobra postavitev imen naredi dober zemljevid'.*«

Pri nas se s problematiko ustreznega zapisovanja imen na zemljevidih še največ ukvarja geodet Branko Rojc (Rojc 1986, Rojc 1993; Mihelič, Rojc 1996; Brajnik, Demšar, Mihelič, Petrovič, Radovan, Rojc 1996). Novejšega datuma je delo Jerneje Fridl, ki izhaja iz avtoričinega konkretnega dela pri pripravi največjega geografskega

kartografskega projekta doslej, Nacionalnega atlasa Slovenije (Rokus 2001), ki je leta 1998 izšel pri založbi DZS v razširjeni različici z naslovom Geografski atlas Slovenije (Fridl 1999).

Geografske pojave in topografske objekte lahko v povezavi z njihovo grafično ponazoritvijo in zapisovanjem njihovih imen v grobem razčlenimo na točkovne, linijske in ploskovne.

Točkovni pojavi in objekti niso le geometrične točke kot na primer trigonometrična znamenja, kote nadmorskih višin in podobno, ampak v bistvu vsi pojavi in objekti, ki ob pomanjšanju v ustrezno merilo postanejo tako majhni, da se njihova imena ne morejo vpisati znotraj topografskih znakov, ki jih ponazarjajo, zato jih je treba zapisati ob njih. Takšni so na primer posamezni objekti, vasi, v majhnih merilih tudi mesta, pa samotna drevesa, izviri, vodnjaki. Ime mora biti vselej postavljeno tako, da ga lahko uporabnik, še zlasti v primeru večje gostote imen, zlahka poveže s prikazanim pojavom ali objektom. Imena točkovnih pojavov so skoraj vedno zapisana vodoravno. Ker topografski znak za naselje spominja na latinično črko **o**, pa tudi na druge okrogle črke, na primer v arabskem in hebrejskem črkopisu, ime praviloma ne sme biti zapisano v povsem isti ravnini kot topografski znak, ampak malce višje in nekoliko odmaknjeno, praviloma na desni strani topografskega znaka. Če se zaradi prepletanja z drugimi imeni ta optimalna lokacija ne more uporabiti, se naredi prednostni vrsti red primernih lokacij; prej navedeni lokaciji sledi navadno lokacija spodaj desno (Kadmon 2000, 257).

Linijski pojavi prikazujejo ceste in poti, železnice, zračne in ladijske poti, reke in prekope, državne meje in druge ozke ter razpotegnjene pojave na splošnih topografskih in tematskih zemljevidih. Imena linijskih pojavov se praviloma zapisujejo vzporedno z zarisanimi pojavi, zato sta njuni pomembni prvini smer in morebitna ukrivljenost. Ravna imena je seveda precej lažje zapisati, za ukrivljena pa je treba poiskati primerno mesto, tako da osi ukrivljenosti pojava in zapisanega imena sovpadata, če pa je stopnja ukrivljenosti prevelika, je dopustna tudi posplošitev v obliki bolj ravnega napisu, ki sledi glavni osi usmerjenosti prikazanega pojava (Kadmon 2000, 257).

Primeri ploskovnih pojavov na zemljevidih so naravne pokrajine, pokrajine, države in druge upravne enote, celine, jezera, morja, oceani, gorske verige, gričevja, gozdovi, podmorski relief in številni drugi. Za opredelitev ploskovnega značaja morajo biti dovolj veliki, da je mogoče njihovo ime vpisati znotraj prikazanega obsega. V nekaterih primerih jih omejujejo naravne linije, denimo obalne črte ali meje zavarovanih območij. V drugih so razmejitvene črte v naravi nevidne in so lahko zarisane le na zemljevidih., na primer plastnice za prikaz značilnosti reliefa. So pa tudi pojavi, ki nimajo jasno opredeljenih naravnih meja, na primer meje morij in oceanov so povsem dogovorne, kar velja tudi za razne regionalizacije. Pri postavljanju imen ploskovnih pojavov je treba najprej natančno določiti njihov obseg. Nekateri pojavi so usmerjeni vodoravno in so zato tako zapisana tudi njihova zemljepisna imena, če pa je pojav

opazno usmerjen zunaj vodoravne smeri, je ime navadno locirano vzdolž osi njegove prevladujoče usmerjenosti. Če je pojav opazno ukrivljen, naj bi napis praviloma sledil glavni osi ukrivljenosti. Imena ploskovnih pojavov so navadno zapisana razpotegnjeno in praviloma z večjimi črkami, zato so večkrat prepredena z imeni točkovnih in linijskih pojavov, kar je še zlasti pogosto, kadar so ploskovna imena zapisana pokončno. Sicer pa se pretiranemu navzkrižnemu zapisovanju imen velja izogibati (Kadmon 2000, 258).

Če povzamemo, pri zapisovanju zemljepisnih imen je primerno slediti nekaterim ustaljenim načelom in pravilom (Kadmon 2000, 258–259):

- Napis mora biti vselej jasno navezan na geografski pojav ali topografski objekt, ki ga prikazuje.
- V kar največji meri se je treba izogibati prepletanju napisov; dve bližnji imeni ne smeta biti zapisani v povsem isti liniji. Če se imeni morata križati, napisa medsebojno ne smeta biti postavljena pod ostrim, ampak pod blagim kotom, najraje dobrih 20°.
- Izogibati se je treba tudi pretiranemu prepletanju med zemljepisnimi imeni in topografskimi znaki. V vsakem primeru je treba izdelati prednostni seznam. V čim večji možni meri je treba preprečiti zapisovanje imen prek obalnih črt in rečnih tokov in če je le mogoče, jih je treba zapisati zgolj na eni strani določene črte. Drugače je, če je določeno ime treba poudariti, zato je v takšnih primerih prikazane pojave dovoljeno malo zasenčiti, tako da ime pride bolj do izraza. Značilen primer so imena v mestih z gostim prometnim omrežjem, ki se ga v ozadju imena prikaže bolj medlo.
- Zapisana imena ne smeji biti nikoli obrnjena. To velja še zlasti za navpično usmerjene, skoraj navpično usmerjene in ukrivljene linijske ter ploskovne pojave. Najbolje jih je zapisati tako, da so dobro berljiva, ko je kartografski izdelek v normalnem, to je vodoravnem položaju. Po izkušnjah jih je najbolje zapisovati v smeri proti dnu, z začetkom nekje na sredini in zaključkom ob desnem robu zemljevida.
- Za preglednost in berljivost je velikega pomena vidna kontinuiteta napisa, kar velja še zlasti za razpotegnjeno zapisana imena. Posebno pozornost je temu pojavu treba nameniti pri zapisovanju večbesednih imen, pri katerih presledek med besedama ne sme preseči trikratnika presledka med dvema črkama določene besede. Pri zapisovanju originalnih imen je v takšnih primerih dobrodošla raba vezajev, seveda le tam, kjer je ta pri zapisovanju pravih oblik imen dopustna.
- Vodoravno usmerjena imena morajo biti načeloma zapisana vzporedno s spodnjim robom zemljevida. Vendar jih je na zemljevidih v majhnih merilih z gosto mrežo različno upognjenih vzporednikov primerneje zapisovati vzporedno z vzporedniki. Poseben primer so zemljevidi v majhnih merilih z azimutno projekcijo, ki navadno prikazujejo arktična in antarktična območja s središčem v severnem oziroma južnem tečaju. Na teh zemljevidih se v njihovih zgornjih delih imena zapisujejo

izbočeno vzdolž vzporednikov, v njihovih spodnjih delih pa vzdolž vzporednikov vbočeno. Imena je mogoče zapisovati tudi ravno vzdolž poldnevnikov, usmerjenih proti tečajema, vendar so v tem primeru imena vzdolž različnih poldnevnikov zapisana pod različnimi koti.

- Če določeno ime že mora biti zapisano postrani, je to treba storiti odločno in nedvoumno, saj dober zemljevid ne prenese nejasno in nesistematično zapisanih zemljepisnih imen.

Vendar tudi v kartografiji izjeme potrjujejo pravilo. To velja še zlasti za sodobno, računalniško kartografijo. Avtomatsko stavljenje imen iz datotečnih seznamov povzroča tako imenovani »grafični hrup« oziroma pretirano prepletanje imen. V takšnih primerih je treba opraviti naknadne ročne korekcije položaja imen, prilagajanje položaja topografskih znakov in izvesti druge drobne »ukane«, ki ne smejo bistveno vplivati na kakovost prikazane vsebine.

Kadar se določen geografski pojav razprostira čez ozemlje dveh ali več držav, se pri rabi originalnih oziroma podomačenih tujih zemljepisnih imen odpirajo nove dimenzije. V takšnih okoliščinah je primerno ob eksonimu v jeziku uporabnika zapisati tudi dva ali več endonimov v izvirnih jezikih. Podobno je v primerih, kadar se geografski pojav znotraj določene države širi prek območij z več uradnimi jeziki, med katerimi nobeden ni opredeljen kot prednostni. Snovalci zemljevidov se znajdejo pred težavno dilemo, ali zapisati posamezna imena v eni sami obliki bodisi kot eksonim bodisi kot endonim ali jih zapisati v obliki dvojnic endonim-eksonim. Povsem jasno je, da je ob upoštevanju povprečno enake dolžine imen v prvem primeru mogoče zapisati vsaj enkrat več imen kot v drugem, kar seveda povečuje informativnost izdelka. Zato se uredniki in kartografi največkrat zaradi povsem pragmatičnih razlogov (pre)pogosto odločajo za uporabo enega samega imena, pri čemer v primeru rabe izključno eksonimskih imenskih različic (kar je tudi najbolj običajna praksa v atlasih) kršijo mednarodna priporočila. Izdelek z zapisovanjem večjezičnih imenskih različic in hkratno rabo eksonimov je namreč bistveno bolj zahteven (Horňanský 2000, 76–77).

Zemljepisna imena, ki se uporabljajo v mednarodni komunikaciji in so zapisana v uradnem jeziku neke dežele, morajo ostati nespremenjena, zato je treba ohraniti naglasna in druga ločevalna črkovna znamenja. Dosledna raba akcentov in diakritičnih znamenj je obvezna tudi v znanstvenih in strokovnih krogih, medtem ko so v vsakdanji in šolski rabi zaželeno poenostavitve. Zato je v primerih, ko njihova raba ni nujna, dopustno njihovo opuščanje. Iz tega sledi, da so tudi

Slika 5: V kakovostnih atlasih so podomačena tuja zemljepisna imena praviloma zapisana v oklepajih za originalnimi imeni. Izjeme, kakršne so na prikazanem zemljevidu Španije, kjer so samo slovensko zapisana imena držav, morij, mejnih gorovij in zgodovinskih pokrajin, so plod redakcijske odločitve (Veliki atlas sveta 2005). ►

za šolske atlase primernejši poenostavljeni zapisi zemljepisnih imen, prevedeni iz pisav z zapletenimi prečrkovalnimi pravili. Ni čudno, da imajo pravopisna pravila v številnih jezikih dovoljena dva postopka prečrkovanja, enega z doslednim upoštevanjem vseh ločevalnih znamenj, in drugega, poenostavljenega (Kadmon 2000, 148).

V kakovostnih atlasih naj bi bila podomačena zemljepisna imena zapisana v oklepaju, z drugačno ali manjšo pisavo pod endonimi ali vzdolž njih, na primer Lisboa (Lizbona), Nice (Nica), Wisła (Visla), Beijing Peking, Mackenzie River Mackenziejeva reka, Rocky Mountains Skalno gorovje. Takšen pristop je lahko sprejemljiv v vsestransko zadovoljstvo, saj na eni strani zadovoljuje mednarodna priporočila OZN, na drugi strani pa pusti »dihati« tudi jeziku uporabnika, saj se upošteva njegova besedna kulturna dediščina. Zlasti zaradi vzgojnih učinkov je takšen način zapisovanja priporočljiv tudi v šolskih atlasih, vendar je praksa žal dostikrat drugačna. Problematični so predvsem atlas, nastali na podlagi mednarodne koprodukcije, saj v njih neustrezno rabo imen narekuje že pomanjkljiva uredniška zasnova originala, ki za zapisovanje v dvojnicah ni predvidela dovolj prostora. Zaradi poenostavljanja se v šolskih atlasih praviloma tudi ne zapisujejo različne oblike večjezičnih imen; največkrat se uporabijo kar podomačena imena brez navajanja originalnih oblik, če pa že, se v marsikaterem atlasu dodaja originalno ime v oklepaju, na primer Dunaj (Wien), Benetke (Venezia), Bruselj (Bruxelles/Brussel).

Zanimivo je, da se za takšen način zapisovanja eksonimov ogreva tudi Avstrijec Jordan, ko pravi (Jordan 2000, 91): »Kadar se eksonimi uporabijo na zemljevidih, je zaželeno, da se že iz medsebojnega položaja endonima in eksonima da razbrati, katero ime je originalno in katero podomačeno. Ker naj bi pozornost najprej pritegnili eksonimi, ki si jih velja tudi najprej zapomniti, je zanje primerna zgornja ali leva postavitev (z endonimi v enako velikih ali manjših črkah pod njimi ali na desni strani v oklepajih). ... To je seveda mogoče ob predpogoju, da vsak eksonim na zemljevidu spremlja odgovarjajoči endonim. Vendar, kot kaže praksa, tega ni mogoče vselej zagotoviti, saj v mnogih primerih za to ni dovolj prostora, zlasti pri imenih pokrajin in reliefnih oblik.«

Zaradi tega je umestno, da se v posameznem atlasu pri rabi originalnih in podomačenih tujih zemljepisnih imen uporabijo dvojna merila. Na preglednih zemljevidih sveta in posameznih celin v majhnih merilih velja uporabiti izključno podomačena imena, v kolikor jih seveda imamo. Na podrobnih regionalnih zemljevidih v večjih merilih je treba znova zapisati vsa podomačena imena, vendar jih je treba, razen za imena zunaj suverenosti posameznih držav, dosledno postaviti v oklepaje ob ali pod originalnimi imeni, ki morajo biti, če so prečrkovana iz nelatiničnih pisav, opremljena z vsemi naglasnimi in diakritičnimi znamenji. S takšnim pristopom je mogoče natančno razbrati, na katero originalno ime se nanaša določeno podomačeno ime oziroma eksonim, ki je uporabljen na preglednih zemljevidih. Prav tako je mogoče razbrati podomačena imena med endonimi določenega pojava v več jezikovnih različicah. S tem so dosledno upoštevana priporočila resolucij konferenc Združenih

Slika 6: V nekaterih srednjeevropskih atlasih se še vedno rabi imenje, ki opominja na polpretekle ekspanzionistične težnje (Der Neue Orbis Weltatlas 1992).

narodov o standardizaciji zemljepisnih imen, seveda pa ne velja uvajati novih eksponimov. Med slovenskimi atlasii je takšen pristop še najbolj dosledno uporabljen pri Velikem družinskem atlasu sveta (DZS 1992), ki je med uporabniki doživel zelo ugoden odziv. Njegova zemljepisna imena so bila uporabljena kot izhodišče za pripravo Velikega splošnega leksikona (DZS 1997–1998) in slovarskega dela Slovenskega pravopisa (2001), na v njem uporabljenih podomačenih tujih zemljepisnih imenih so nastali tudi mnogi zemljepisni učbeniki.

Na slovenskih državnih topografskih zemljevidih imajo prednost uradna zemljepisna imena države, v kateri je predmet poimenovanja (Radovan 1995a). Če gre za uradno dvojezičnost, sta obe imeni enakovredni in ločeni s poševnico, pri čemer je najprej navedeno ime v jeziku večinskega naroda, na primer Zell-Pharre/Sele-Fara, Basovizza/Bazovica, Apátistvánfalva/Števanovci. Ostala slovenska zemljepisna imena na slovenskem narodnostnem ozemlju, ki niso uradna, pišemo v oklepaju za uradnimi imeni, na primer Klagenfurt (Celovec), Villach (Beljak), Trieste (Trst), Gorizia (Gorica), Szentgotthárd (Monošter), tudi Brod na Kupi (Brod na Kolpi) in Pula (Pulj) (Berk 2001, 44).

Ponekod v zamejstvu so slovenska imena v primerjavi z imeni v jeziku večine v izrazito podrejenem položaju. Zakonsko je tamkajšnja raba slovenskih zemljepisnih imen različno urejena; običajno je opredeljena le raba krajevnih imen. Dodatna težava je (ne)izvajanje obstoječe zakonodaje.

Ne glede na to, morda pa še posebej zaradi morebitne dolgoročne ogroženosti slovenskih oblik teh imen, v slovenskih poljudnih besedilih uporabljamo izključno domače oblike imen tudi v primerih, ko so uradne le tuje oblike, na primer Celovec, Beljak, Gradec, Trst, Gorica, Tržič, Podjuna, Rezija, Kanalska dolina, Raba (Berk 2001, 44).

3.8 Pravopisna pravila o rabi tujih zemljepisnih imen

Vloga pravopisa v kreiranju slovenskega jezika je ključna, saj s svojo »biblično« težo zlasti v lektorskih krogih korenito prispeva k (bolj ali manj) ustreznosti rabi besedja. Naj spomnim le na najnovejši primer rabe pridevniškega izraza 'okoljski', za katerega se je zdelo, da je povsem neustrezen nadomestek predhodnika 'okoljski', vendar se ob izdatni rabi na radiu in televiziji, pa tudi v drugih sredstvih javnega obveščanja, počasi ukoreninja med ljudmi; najprej seveda v laični javnosti, medtem ko je strokovna, delno tudi jezikoslovna, še vedno zadržana. Pravopis z napotki in zgledi odločilno vpliva tudi na prevzemanje tujih zemljepisnih imen v slovenski jezik, njihovo podomačevnje ter prevladujočo poljudno in strokovno rabo.

Najnovejši pravopis (Slovenski pravopis 2001) v uvodnem delu obravnava pravila rabe, ki jih v najbolj obsežnem, to je slovarskem delu, prvič nadgradi z obsežnim seznamom sistematično obdelanih iztočnic oziroma gesel, med katerimi je tudi 2026 tujih zemljepisnih imen (v tej številki imena astronomskih pojavov, ki imajo prav tako področno oznako zemljepisno ime, niso upoštevana). Med njimi jih je 1168 podomačenih in 858 citatnih (Kladnik 2005a, 11).

Temeljit pregled je pokazal, da je med lastnoimenskimi iztočnicami z geografskega zornega kota vse polno pomanjkljivosti, tako zaradi nedorečenega nabora kot neustreznega opredeljevanja tipov zemljepisnih imen, sem in tja celo zaradi neustreznih zapisov. Podobno velja tudi za nabor imen, namenjenih ponazoritvam ob navajanju pravil; v nekaterih primerih se celo razlikujejo od istih imen v slovarskem delu. Obilo zamer problematiki tujih zemljepisnih imen gre tudi na račun njihove jezikovne ustreznosti in sporočilnosti (Lenarčič 2002a, 2002b in 2004).

Zemljepisna imena zaznamujejo (§ 61–68): kraje, dele krajev, ulice, trge, ceste, države, enote zveznih držav, pokrajine, tekoče vode, morske tokove, prekope, slapove, jezera, morja oceane, vzpetine, doline, nižine, katastrske enote in njihove skupine, gozdove, puščave, jame, podvodno oblikovanost tal, otoke, polotoke, rte, celine, nebesna telesa, ozvezdja, svetovja, poslopja in druge samostojne objekte. Delijo se na naselbinska in nenaselbinska ter eno- in večbesedna (§ 69). Zaradi pogostnosti in pomembnosti

za krajevno imenoslovje bi bilo med pomensko sicer dokaj nesistematično navedene skupine nujno treba dodati ledinska imena.

Stvarna lastna imena so uradna lastna imena upravno-administrativnih enot. Območja, ki so pod upravo takih enot, nimajo svojih lastnih imen, ampak so poimenovana z besednimi zvezami s strukturo *občno ime za ustrezno prostorsko enoto + desno določilo* (na primer občina Domžale, departma Vaucluse, kanton Schwyz). Uradna lastna imena upravno-administrativnih enot nastanejo s polastnoimenjenjem enako se glasečih samostalniških zvez in so zato vedno večbesedna, na primer Republika Slovenija iz republika Slovenija, Občina Domžale iz občina Domžale (Furlan, Gložančev, Šivic-Dular 2001, 38). Na zemljevidih so praviloma zapisana samo desna lastnoimenska določila uradnih lastnih imen upravnih enot.

Z vidika podomačevanja tujih zemljepisnih imen so bolj kot druga pravopisna napotila pomembna pravila o prevzemanju besed in besednih zvez. Za prevzemanje tujih besed in s tem tudi tujih zemljepisnih imen v slovenščino še nimamo povsem dorečenih pravil.

Pravilo o prevzemanju besed ob lastnih imenih kot prvi zgolj mimogrede omenja še tretji slovenski pravopis, pravopis Antona Breznika in Frana Ramovša iz leta 1935. V 15. členu svari pred prisiljenim prevajanjem neslovenskih imen (na primer Frankobrod namesto Frankfurt) in izrecno navaja, da se tuja lastna imena pišejo v podomačeni in tuji obliki (Pogačnik 2003, 25).

Pravopis iz leta 1950, ki ga je prvega podpisala SAZU, v 28. členu ugotavlja, da tuja lastna imena v splošni rabi bolj prilagajamo domači pisavi (fonetična pisava), v strokovni (znanstveni) rabi pa ostajamo bližje prvotni obliki. Pravila izrecno govorijo o tem, da romanska, germanska in angleška lastna imena ter imena iz tistih jezikov, ki uporabljajo latinico, pišemo v imenovalniku v nespremenjeni obliki (32. člen). Na drugi strani pa imena iz indoevropskih jezikov, ki se ne pišejo z latinico in jih omikani narodi pišejo vsak s svojim pravopisom, tudi mi pišemo fonetično (41. člen) (Pogačnik 2003, 25).

Razlikovanje med strokovnimi in poljudnimi besedili je ohranjeno v pravopisu iz leta 1962, ki je pravila precej razširil. 55. člen navaja, da strokovno besedilo upošteva izvirne pisave, pri prepisu pa z vso grafično natančnostjo prenaša črke z vsemi diakritičnimi znamenji. Drugače je v poljudni rabi, kjer je mogoče pisati samo z osnovnimi črkami brez diakritičnih znamenj, zato se zapis približuje izgovoru. V nadaljevanju so nato prvič v pravopisnih pravilih zbrane nekatere glasovne vrednosti različnih jezikov, katerih izrazi naj bi se podomačevali (Pogačnik 2003, 26).

Novejša pravopisna pravila (1990) navajajo, da prevzeta lastna imena obravnavamo različno glede na to, ali so osebna, zemljepisna ali stvarna, pa tudi glede na to, ali prihajajo v slovenščino iz latiničnih ali nelatiničnih (ali celo slikovnih pisav) (§ 170). Zemljepisna lastna imena večinoma obravnavamo tako kot osebna, sicer pa različno glede na to, ali so eno- ali večbesedna (§ 182).

Enobesedna zemljepisna imena iz latiničnih pisav praviloma ohranjajo izvorno podobo (na primer Massachusetts, Cagliari, Köln) (§ 183), vendar podomačeno pišemo imena (opomba: Zaradi ne najbolj posrečeno izbranih primerov v originalni predlogi in želje po večji informativnosti, izhajajoči iz preučene tradicije rabe imen, so ponazoritveni primeri povzeti iz pravil pravopisa iz leta 1990, slovarskega dela pravopisa iz leta 2001 (§ 184–190) in Imenika tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku (Kladnik 1999)):

- držav, dostikrat tudi zveznih držav in pomembnejših pokrajin (na primer Poljska, Japonska, Škotska, Kalifornija, Frizija, Provansa, Kašmir),
- celin, nekaterih bolj znanih otokov in polotokov (na primer Afrika, Antarktika, Korkizka, Havaji, Peloponez, Jukatan),
- oceanov, morij, večjih rek in nekaterih večjih jezer (na primer Pacifik, Baltik, Bospor, Donava, Misisipi, Amazonka, Titikaka, Bajkal),
- večjih gorovij, pomembnejših gor in vrhov (na primer Pireneji, Himalaja, Kilimandžaro, Anapurna, Elbrus),
- nekaterih bolj znanih krajev (na primer Pariz, Lizbona, Krakov, Edinburg, Jeruzalem, Džakarta, Kinšasa),
- nekaterih stavb, objektov (na primer Kapitol, Hradčani, Akropola, Kolosej);
- tem imenom se pridružujejo tista, ki se pri nas izgovarjajo tako, kakor se pišejo (na primer Berlin, London, Madrid, Padova).

Pravopis izrecno ne omenja puščav (na primer Sahara, Gobi, Negev). Nenavadno je tudi nesistematično umeščanje imen, ki se pri nas izgovarjajo tako, kakor se pišejo.

Namesto nekaterih tujih zemljepisnih imen imamo svoja, na primer Dunaj, Cariograd, Solun, Rim, Benetke, Videm, Čedad, Oglej, Gradež, Reka, Karlovec, Banjaluka, Pulj. Sem so uvrščena še nekatera imen držav, kot na primer Nemčija, Ogrska (ta že dolgo ni več znana pod tem imenom; opomba Kladnik) (§ 191).

Tujih enobesednih zemljepisnih imen načeloma ne prevajamo; redki izjemi sta na primer Nizozemska iz Niderland, Bodensko jezero iz Bodensee (§ 197).

Večbesedna zemljepisna imena večinoma v celoti prevajamo, če so sestavljena iz prvotno občnih sestavin, sicer pa le tiste njihove dele, ki so občni. Sem spadajo imena (§ 197–207):

- držav (na primer Združene države Amerike, Srednjeafriška republika, Nova Zelandija),
- pokrajin (na primer Spodnja Avstrija, Severni teritorij, Daljni vzhod),
- delov kopnega (na primer Nova Gvineja, Kanarski otoki, Božični otok, Sveta Helena, Iberski polotok, Rt dobrega upanja),
- vod (na primer Atlantski ocean, Vzhodnokitajsko morje, Beringovo morje, Gvinejski zaliv, Rokavski preliv, Otrantska vrata, Ženevsko jezero, Veliko slano jezero, Reka svetega Lovrenca, Rumena reka, Železna vrata, Viktorijini slapovi, Sueški prekop, Zlati rog),
- oblik zemeljskega površja – gorovij, vzpetin, dolin, ravnin, nižavij, puščav (na primer Skalno gorovje, Vrh zmage, Golansko višavje, Bolivijska visoka planota, Veliki kanjon, Zahodnosibirsko nižavje, Libijska puščava, Veliki vzhodni erg),

- nekaterih mest (na primer Frankfurt na Majni, Dunajsko Novo mesto, Severni Kartum),
- cest, ulic, trgov, parkov (na primer Elizejske poljane, Rdeči trg, Luksemburški park),
- objektov (na primer Buckinghamska palača, Kip svobode, Slavolok zmage).

Z geografskega zornega kota sta zadnji dve skupini manj zanimivi. Enobesedna imena vod, ki se prevajajo (na primer Rokav, Kaspik, Zaliv, Karibik), ki naj bi bila redka (§ 203), se v geografski praksi skorajda ne uporabljajo, saj jih nadomeščamo z ustrežnejšimi daljšimi oblikami imen.

V nekaterih večbesednih zemljepisnih imenih se občnoimenskih sestavin navadno ne prevaja (na primer New York, Rio de Janeiro, San Francisco, Ciudad de México, Boka Kotorska, Long Island). Drugih samo včasih ne prevajamo zaradi stilnega učinka (na primer na Champs-Élysées (lahko tudi na Elizejskih poljanah), na Herrenstraße (lahko tudi v Gosposki ulici), East River (lahko tudi Vzhodna reka) (§ 208).

V najnovejših pravopisnih pravilih iz leta 2001 (Slovenski pravopis 2001) je tudi eno najbolj spornih pravil, ki občasno še vedno razvnema duhove: »... Kadar prevzetih besed ne domačimo, ohranjamo latinične pisave povsem nedotaknjene, to je pišemo in tiskamo jih z vsemi ločevalnimi znamenji in v obliki, kakor jo imajo v svojem jeziku in njegovi pisavi. Nelatinične pisave prečrkujemo v slovensko latinico, slikovne pa zapisujemo na podlagi ustrezne glasovne vrednosti pismenk...« (§ 216).

Pravila opozarjajo na tipografske težave (§ 217–220). Kadar pisalni ali stavbni stroj nima katere črke tujih pisav, si pomagamo z vpisovanjem črk z roko ipd., v skrajnem primeru tudi:

- ločevalno znamenje opustimo ($\text{ã} > \text{a}$, $\text{ę} > \text{e}$, $\text{ł} > \text{l}$) ali pa tujo črko zamenjamo s črko/črkama, ki (približno) ustreza(ta) glasu, zaznamovanemu s tako črko/črkama: ś , ą , ü , ö , $\text{ø} > \text{š}$, on/om , ue , oe , ö/oe ;
- združeno črko zamenjamo z ustreznima posameznima črkama (æ , $\text{œ} > \text{ae}$, oe) ali z ustrezno drugo črko ali njeno razvezavo ($\text{œ} > \text{ö/oe}$), če s tem ne povzročimo dvoumnosti ali stilne nelagodnosti (francoski œ na primer razvezujemo v oe , ne zamenjujemo ga z ü ali ø ; v danščini pri ø ne moti niti zamenjava z ö niti z oe);
- nemški ß lahko razvezujemo v ss .

Imena, izvorno zapisana v latinici, torej po osnovnem pravopisnem pravilu »načelno« zapisujemo z vsemi črkami, ki jih za zapisovanje v latinici uporabljajo govorce jezika, od koder se ime prevzema, četudi jih slovenska abeceda ne pozna. Dodatek v pravopisnih pravilih, kjer so obravnavane pisave za evropske jezike, ki uporabljajo latinične pisave, stvari zaplete (Pogačnik 2003, 34). V podrobni in kritični razpravi Pogačnik med drugim razglablja: »... Osnovna težava je v tem, da (poglavje v pravopisu; opomba Kladnik) *izhaja iz jezikov, ne pa iz pisave. Tako loči med angleškimi, romanskimi in drugimi 'latiničnimi pisavami' ne pa med osnovno latinično pisavo (ali vsaj abecedo, ki jo uporabljamo v slovenščini) in dodatnimi znaki, ki so v rabi pri nekaterih jezikih z latinično pisavo, kot to jasno pravi ameriški priročnik* (The Chicago Manual of

Style 1993; opomba Kladnik). V slovenskih pravilih ni 'obravnanih okoli 50 posameznih tujih pisav' (SP 2001: § 1071), ampak kvečjemu okoli 50 posameznih jezikov in njihovih izgovornih posebnosti. Točneje, o tem govori le naslov poglavja: 'Pisave za posamezne jezike'. Uvajanje izrazov kot nizozemska, latvijska pisava ipd. je nenatančno, saj daje občutek, da na svetu poznamo več kot eno latinično pisavo, to pa usodno vpliva na pravila. Pravilno in koristno je, da so v pravopisu zbrane izgovorne posebnosti jezikov, čeprav so bolj pomembne za govorno slovenščino; na pisno slovenščino izjemoma vplivajo pri določanju obrazil in (pridevniških ipd.) izpeljank. Ni pa razumljivo, zakaj naj bi se po teh pravilih ravnali tudi pri pisnem prevzemanju osnovne, torej imenovalniške oblike...«.

Pogačnik kritizira tudi nenatančno izražanje pri navajanju pomenskih skupin, ki se v slovenščini domačijo. Besedila ne ponujajo nobene načelne rešitve, saj si pri vsakem členu pomagajo z vsebinsko praznimi besedami: »dostikrat pa tudi« (§ 185), »nekaterih« (§ 187, § 188, § 190), »bolj znanih« (§ 186, § 189), »večjih« (§ 187, § 188) (Pogačnik 2003, 36).

Kritičen je tudi do pravil o prevajanju večbesednih zemljepisnih imen, za katera se predpostavlja, da je pri njih tako in tako prisotna vsaj ena občna geografska sestavina kot na primer jezero, dolina. O tem razmišlja (Pogačnik 2003, 36): »... Kriterij pa kakopak ni tako enostaven. Večbesednih geografskih imen, kjer niti ena beseda ni občnozemljepisna, namreč ni tako malo (npr. New York, 'Novi York', Irian Jaya, 'Zmagoviti Irian', Burkina Faso, 'Dežela pokončnih ljudi'). Če bi brskali za izvorom kateregakoli imena, tudi enobesednega, bi navsezadnje slej ko prej prišli do občne besede. Zato pravilo previdno dodaja, da večbesedna zemljepisna imena 'večinoma' prevajamo oziroma da prevajamo le tiste dela imena, ki so občni (SP 2001: § 199). V nadaljevanju pa celo to, da v nekaterih večbesednih zemljepisnih imenih občnoimenskih sestavin navadno ne prevajamo... (SP 2001: § 208).«

Kljub (na videz) podrobnim navodilom ter v slovarskem delu razmeroma številnim navedenim podomačenim in originalnim tujim zemljepisnim imenom, je njihova dejanska poljudna in strokovna pisna raba torej neenotna, kar velja tudi za rabo znotraj geografije. Očitno so pravila še vedno preveč ohlapna, predvsem pa niso dovolj usklajena z mednarodnimi priporočili.

4 Načini preobrazbe tujih zemljepisnih imen

Zemljepisna imena se z nasilnimi in nenasilnimi stiki med ljudmi iz izvornega okolja prenašajo navzven, s čimer se lahko določeno ime znajde v pestrih toponimskih okoljih z zelo različnimi geografskimi in jezikovnimi razmerami. Pri tem zaradi prilagajanja jezikovnih značilnosti originalnih imen značilnostim ciljnega jezika prihaja tudi do njihovega bolj ali manj izrazitega spreminjanja. Ta pojav lahko poimenujemo imenska preobrazba ali toponimska transformacija. Zanj so značilne prilagoditve

tako v izgovoru kot v zapisu oziroma pisavi. Gre torej za spreminjanje zemljepisnih imen iz izvornih v ciljne jezike ter iz izvornih pisav v ciljne pisave.

Imenska preobrazba se lahko izvaja na različne načine, naštete glede na časovno komponento njihove evolucije: z eksonimizacijo, s prevajanjem, transkripcijo in transliteracijo; zadnja dva postopka se opredeljujeta kot prevedba ali konverzija (Kadmon 2000, 133). Za prva dva postopka velja, da prenašata zemljepisno ime iz izvornega v ciljni jezik, ne da bi poskušala ohraniti njegovo govorno ali pisno obliko, kar sta glavni značilnosti obeh prevedbenih postopkov.

Za naštete postopke je značilna določena terminološka zmeda. Pojem eksonimizacija ima slovensko ustreznico podomačevanje, ki pa jo uporabljamo tudi v bistveno širšem pomenu, kot sopomenko za pojem slovenjenje. Izraz slovenjenje v bistvu obsega tri postopke toponimske transformacije, katerih rezultat so v primerih tujih zemljepisnih imen podomačena ali poslovenjena imena. Ob eksonimizaciji sta v funkciji slovenjenja še prevajanje in transkripcija. Problematičen je tudi izraz prevajanje, ki lahko pomeni izražanje pomena izvornega jezika z besedami ciljnega jezika oziroma ubeseditev besedila enega jezika v drug jezik, povsem enak pa je tudi izraz prevedba v glagolniški obliki (prevajanje), ki pomeni prenos glasovnih in/ali oblikovnih prvin enega jezika v drugega ali ene pisave v drugo, kar se izvaja s transkripcijo ali transliteracijo.

Veliko pogostejša kot v pisni obliki in prvem sklonu je raba zemljepisnih imen v slušni obliki (vsakdanji pogovori, radio, televizija, šola, predavanja, govori) ter v vseh mogočih sklonih in zvezah, še zlasti v pridevniški. Če si ogledamo načelo o rabi izvornih uradnih imen iz tega zornega kota, vidimo, da bi si lahko tako rekoč čez noč uničili dozdanjšno stoletno zgodovino slovenščine, če bi hoteli načelo rabe izvornih uradnih zemljepisnih imen vpeljati v vsakdanjo rabo v vsej razsežnosti. Odpovedati bi se namreč morali njihovi sklanjatvi in jih vključevati v govor samo v nesprenemljivi, citatni obliki prvega sklona, saj je samo ta uradno predpisan in ugotovljen, slovenska sklanjatev pa dostikrat posega tudi v samo strukturo imena. Obenem bi morali strogo vpeljati zapis vseh tujih grafičnih znamenj in si napraviti tablice s kakšnimi dvesto fonetičnimi znamenji, da bi lahko vsaj za silo ujeli nekaj odenkov iz izreke posameznih jezikov, in morali bi se naučiti fonetike posameznih jezikov, da bi lahko res zvesto posneli fonetično podobo posameznega imena. V vsakdanji rabi seveda tega ni mogoče doseči in je tudi povsem odveč stremeti za tem (Moder 1972, 395).

4.1 Eksonimizacija in pomensko prevajanje tujih zemljepisnih imen

Medtem ko je eksonimizacija samo poimenovanje določenega geografskega pojava ali topografskega objekta z drugačnim imenom, prilagojenim okolju jezikovne skupnosti, ki ga uporablja, ne da bi se nujno ohranili pomen, izgovorjava ali zapis izvornega endonima, je pomensko prevajanje bolj specifično, saj prenaša določen pomen iz izvornega v ciljni jezik.

Velik del slovenskega imenja se je z večdesetletno rabo pisno ustalil in prevladu- je mnenje, da vanj ne gre posegati brez posebno tehtnih razlogov – ne glede na to, ali je kaka uveljavljena pisna oblika z jezikovnozgodovinske in etimološke plati pra- vilna ali ne, in ne glede na to, kako odseva mnogorodne pretekle jezikovne, idejne, politične in druge družbene okoliščine, ki so do nje pripeljali (Šivic-Dular 1989b, 5–6). Vse to bi moralo veljati tudi za podomačena tuja zemljepisna imena kot pomemben del našega zemljepisnega imenja, vendar je bilo doslej pri tej tematiki premalo postor- jenega, da bi sploh lahko z gotovostjo opredelili poenotene imenske oblike, saj je za (pre)številna imena značilna bolj ali manj izrazita variantnost.

Kulturna zgodovina nas uči, da poznavanje etimologije zemljepisnih imen ni izrec- ni pogoj za njihovo zapisovanje. Prav tako nam imena, ki imajo svojo knjižnojezikovno podobo, četudi ne poznamo njihove etimologije, dokazujejo, da knjižnost imena po naravi stvari ni brezpogojno vezana na pojem etimološkost. Res je, da tudi (napačna) etimologija kot poglobljena zavest o imenu lahko vpliva na njegovo pisno podobo. Znani so primeri, ko se je uveljavila in obdržala etimološko napačna oblika, na primer romarsko Višarje (italijansko Monte Lussari). Prav tako se za ime mesta Udine v Fur- laniji ustaljena slovenska oblika glasi Videm, narečna in etimološko pravilna pa Viden. Čeprav etimologija podpira različico Viden, je prednost različice Videm, naslonje- ne na enako poimenovana slovenska imena z nemško etimologijo, v njeni razširjenosti in ustaljenosti (Šivic-Dular 1989b, 13–14), zato se bolj nagibamo k njeni rabi.

Rezultat eksonimizacije so eksonimi v ožjem pomenu, v našem primeru torej le tista podomačena zemljepisna imena, ki se povsem razlikujejo od izvirnih endonimov. Takih eksonimov je v slovenščini razmeroma malo, saj je bilo obzorje komunikaci- je prebivalstva s slovenskega jezikovnega območja dokaj omejeno in tesno prepleteno z območji večjih, državotvorno bolj prodornih sosednjih narodov. Moteča prvina je bil tudi dolgotrajni drugorzredni položaj slovenščine, saj jo je v uradni rabi, tudi zaradi številnih pripadnikov nemškega naroda v bolj razvitem in gospodarsko pro- dornejšem mestnem okolju, nadomeščala nemščina. Značilni primeri tovrstnih imen so Apeninski polotok za Penisola Italiana, Benečija za Veneto, Benetke za Vene- zia, Grčija za Ellás, Kitajska za Zhongguo, Nemčija za Deutschland, Španija za España, Špik nad Policami za Ióf di Montasio, Transilvanske Alpe za Carpátii Meri- dionali, pa seveda morda še najbolj znani primeri Dunaj (Wien), Rim (Roma) in Carigrad (İstanbul).

V to skupino ne spadajo tista slovenska zamejska zemljepisna imena in nekate- ra imena nedaleč od naše državne meje, ki s svojo podobo jasno nakazujejo, da so bila temelj za nastanek sodobne tujejezične imenske oblike. Značilni primeri so Bazo- vica za Basovizza, Dobrač za Dobratsch oziroma Villacher Alpe, Dolnji Senik za Alsószölnök, Globasnica za Globasnitz, Gorica za Gorizia, Gradež za Grado, Gradec za Graz, Osojsko jezero za Ossiacher See, Rezija za Resia, Žitara vas za Sittersdorf. Prav lahko pa bi sem uvrstili tista zamejska imena, ki so sicer nastala na podlagi

tujejezičnih predlog, vendar se v sodobnosti oblikovno precej razlikujejo od tujejezične ustreznice: Čedad za Cividale del Friuli, Grabštajn za Grafenstein, Krmin za Cormons, Pliberk za Bleiburg, Trst za Trieste.

Poudariti je treba, da je pomensko prevajanje zemljepisnih imen načeloma izvedljivo le v primeru, ko ima izvirno zemljepisno ime v celoti ali deloma določen (semantični) pomen. Ker ta pogoj dostikrat ni izpolnjen, so mnoga zemljepisna imena neprevedljiva, razen če se raziščejo njihove zgodovinsko-jezikovne korenine, kar pa lahko popolnoma zamegli njihovo zdajšnje prepoznavnost. Tako bi lahko na primer za nemško mesto Kassel ugotovili navezanost na latinski Castellum in to prevedli v angleški Castle, francoski Château, arabski Qasr, grški Kastélli, španski Castillo (Kadmon 2000, 150), nenazadnje tudi v slovenski Grad. Tovrstna prevedena imena se praviloma uvrščajo med eksonime.

Prevajajo se zemljepisna imena topografskih pojavov zunaj jezikovnega območja določene jezikovne skupnosti, običajno z namenom, da se uporabniku približajo lastnosti obravnavanih pojavov. To se še zlasti pogosto dogaja v literaturi, neredko tudi v splošnih atlasih.

Na splošno se prevaja naslednjih pet zvrsti zemljepisnih imen (Kadmon 2000, 150):

- imena geografskih pojavov, ki so razširjena čez ozemlja dveh ali več držav,
- imena geografskih pojavov in topografskih objektov zunaj ozemeljskih voda posameznih držav, pa tudi drugi morski hidronimi in podmorske reliefne oblike,
- imena držav in nekaterih večjih, pomembnejših upravo-administrativnih enot (zvezne države, province, okrožja ipd.),
- imena drugih prostranih ali drugače pomembnih topografskih objektov (opredeljevanje pomena je praviloma precej subjektivno),
- imena raznovrstnih geografskih pojavov na dvo- ali večjezičnih območjih, kjer prevedena imena skupaj z originalnimi predstavljajo endonime, ki imajo lahko status standardiziranih ali uradnih zemljepisnih imen.

Pri odločanju za morebitno prevajanje je treba natančno preveriti pomen. Najprej je treba ugotoviti ali je ime enobesedno ali večbesedno, enodelno ali sestavljeno. V nekaterih primerih so imena zgolj jezikovno prilagojena ciljnemu jeziku in v resnici sploh niso prevedena. Značilni primeri so imena Antili za Antillas/Antilles, Mediteran za Mediterraneo/Mediterranean in Seveni za Cevennes. V nekaterih primerih se te oblike uvrščajo med eksonime, spet v drugih ne (Kadmon 2000, 151).

S prevodom nekatera, zlasti germanska izvirno enobesedna imena postanejo večbesedna, denimo Bodensee postane Bodensko jezero, Nordkapp Severni rt, Westerschelde Zahodna Šelda. Obratnega primera ni mogoče zaslediti. Pri poimenovanjih otokov in oceanov sicer poznamo nekaj podomačenih enobesednih oblik, kot na primer Azori, Falklandi, Havaji, Kurili, Atlantik, Pacifik, ki pa imajo vse po vrsti tudi vzporedne večbesedne imenske oblike Azorski otoki, Falklandski otoki, Havajski otoki, Kurilski otoki, Atlantski ocean, Tihi ocean. Vsa tovrstna imena imajo praviloma tudi enobesedno

in večbesedno izvirno imensko obliko (na primer Açores/Ilhas dos Açores, Atlantic/Atlantic Ocean).

Večbesedna zemljepisna imena so lahko prevedena v celoti, na primer Črno morje za Černo more/Mare Neagra/Černo more/Karadeniz, Ognjena zemlja za Tierra del Fuego, Otok Petra I. za Øy Peter I, Rt dobrega upanja za Cap of Good Hope/Kaap die Goeie Hoop, Turinški gozd za Thüringer Wald, Turansko nižavje za Turanskaja nizmennost', Veliko medvedje jezero za Great Bear Lake. Lahko je prevedena samo občnoimenska sestavina in je lastnoimenska le oblikovno prilagojena, na primer Mali Karu za Little Karoo/Klein Karoo, Nova Zelandija za New Zealand, Novi Jork za New York, Severna Rodezija za North Rhodesia, Stari Sonč za Stary Sącz, lastnoimenska sestavina pa je lahko ob prevedeni občnoimenski sestavini tudi v izvirni obliki, na primer Črna Volta za Black Volta/Volta Noire, Otok Man za Isle of Man, Južna Dakota za South Dakota, Preliv Mindoro za Mindoro Strait, Veliki vzhodni erg za Grande Erg Oriental, Zahodna Sierra Madre za Sierra Madre Occidental.

Zlasti v starejših virih je bila razmeroma pogosta obrnjena ali seznamna stava (takšne oblike namreč najdemo v imenskih kazalnih na koncu atlasov in v nekaterih knjigah, kjer občnoimenski izrazi običajno sestavljajo grozde), na primer Balzus Reka za Río Balsas, Boni zaliv za Teluk Bone, Čepel otok za Csepel-sziget.

Zaradi lažjega razumevanja pomena imen imajo boljši atlasi eno- ali večjezične slovarje občnoimenskih izrazov, ki se v najrazličnejših jezikih največkrat pojavljajo kot sestavni deli originalnih oblik zemljepisnih imen. S tem se razkriva jezikovna kompleksnost slehernega zajetnejšega atlasa, ob kateri naj ne bi bil prav noben jezik v privilegiranem položaju. Z dekolonizacijo in kartografskim uveljavljanjem prej prezrtih domačinskih jezikov se število imen v takšnih slovarjih nenehno povečuje. Njihovo navajanje seveda ne pomeni poziva k morebitnemu dodatnemu prevajanju imen, ampak ravno nasprotno: zaradi njega naj bi bilo število prevedenih podomačenih zemljepisnih imen bolj zmerno, omejeno na tradicionalna podomačena imena in imena, katerih podomačevanje dovoljujejo resolucije OZN. Noben takšen slovar ni in ne more biti popoln. Najprej zato, ker je število vseh občnoimenskih izrazov, zajetih v imena v vseh jezikih, dejansko mnogo večje, in drugič zato, ker se v mnogih jezikih ti izrazi pregibajo in se v takšnih oblikah pojavljajo tudi v imenih.

Naš najpopolnejši tovrstni slovar je objavljen v Velikem družinskem atlasu sveta (DZS 1992, 282–296). V večjezičnem (slovenskem, angleškem, nemškem, francoskem in španskem), abecedno razvrščenem seznamu je navedenih več kot 3300 občnoimenskih izrazov iz 81 jezikov.

4.2 Transkripcija in transliteracija

Zapis zemljepisnih imen je na nek način »zamrznitev« njihove izgovorne oblike. V resnici je še precej več, saj pisna, torej grafična predstavitev geografskih pojavov

in topografskih objektov skozi tipografijo omogoča dodajanje novih pomenskih razsežnosti, česar govorno izražanje ne zmore. Pisanje ima tudi svoja formalna pravila, po katerih se razlikuje od govora. Načeloma velja, da je za toponimika najpomembnejša izgovorna oblika imen, medtem ko je za kartografa, ki ima opravka z zemljepisnimi imeni, pomembna izključno njihova pisna podoba (Kadmon 2000, 112).

Na Zemlji je še okrog 4000 jezikov, število pisav pa je precej manjše. Ker večino bolj znanih in uporabnih pisav uporablja več jezikov, so marsikateri razširjene po zajetnih delih sveta. Natančno število pisav je sicer odvisno od definicije, vendar verjetno ne presega števila 100 (Kadmon 2000, 112–113). Tako na primer japonski kanji uporablja kitajske pismenke, arabski črkopis pa ni na voljo le arabskemu jeziku, ampak ga z nekaterimi dodatnimi diakritičnimi znamenji s pridom uporabljajo tudi mnogi narodi in narodne manjšine v Aziji in Afriki: Iranci, Paštuni in Sindi v Afganistanu in zahodnem Pakistanu, Beludži, Brami in urdujsko govoreči Mohadžirji v Pakistanu, Kašmirci in Baltiji na severozahodu Indije, Dakini na jugu Indije, Moroji na filipinskem otočju Sulu, Svahiliji v Keniji, Havsi na severu Nigerije in še nekateri. Z dodatnimi modifikacijami ga še vedno uporabljajo tudi govorniki sodobnega vzhodnega aramejskega jezika, maldivskega jezika divehu, pandžabskega jezika in fulanskega jezika, vendar je večina med njimi v sodobnosti prešla na latinične pisave, ki so se med vsemi pokazale za najbolj univerzalne.

Kljub dokaj skromnemu številu pisav je prenašanje zapisov iz ene v drugo, še zlasti ker se skuša slediti tudi kar najbolj zvestemu prenosu izreke, izjemno zahtevno opravilo. V ta namen so si mednarodne znanstvene ustanove in razne komisije izmislile nekakšne razširjene abecede z več novimi črkami in številnimi diakritičnimi ali ločevalnimi znamenji (Moder 1972, 394). Ena od takih mednarodnih fonetičnih abeced, namenjena predvsem kot pomoč pri izreki posameznih glasov, ima na primer za osnovo latinico, a namesto 25 črk vsaj 65 do 125 črkovnih znamenj z dodatnimi posebnimi opozorili za naglas in dolžino, da je z njimi mogoče vsaj za silo dovolj nazorno opisati, muzikalno notirati in ustrezno predstaviti precej glasov iz različnih jezikov. Ker pa tako zapletene znanstvene pisave ni mogoče uporabljati v vsakdanji rabi, je bilo treba tujim zemljepisnim imenom dati enostavnejšo zapisno podobo. Tudi v tem pogledu je v mednarodni rabi zmogala latinica, s čimer so posamezne države za svoja območja prevzele obveznost določiti tako imenovano uradno zapisno podobo svojih zemljepisnih imen. Prenos fonoloških jezikovnih elementov ali grafičnih simbolov nelatiničnega pisnega sistema v latiničnega se imenuje latinizacija.

Pri prevzemanju sistemov latiniziranja je pomembno dogovorno vodilo, pri katerem se soočata dve na videz nasprotujoči načeli. Po prvem država, ki ima za latinizacijo domačega črkopisa velik interes, sama predlaga način latinizacije, ki naj bi bil mednarodno sprejet, zato govorimo o načelu dodelitve ali donacije, po drugem pa država, ki namerava uporabiti latinizacijo, na podlagi lastnih interesov sama predlaga način latinizacije, ki ji najbolj ustreza, zato govorimo o načelu prejemištva

(Horňanský 1992b, 330). Vendar pa je končni cilj mednarodne standardizacije zemljepisnih imen določitev enega samega, univerzalnega načina zapisovanja imen geografskih pojavov in topografskih objektov na Zemlji. Govora je o tako imenovanem enotnem načelu latinizacije, za katerega si na podlagi nacionalnih standardizacij in mednarodnih dogovorov prizadevajo strokovna telesa UNGEGN-a.

To prizadevanje pa ni dalo povsem enotne pisave, saj posamezne države z območij, kjer je latinica sicer že uveljavljen črkopis, vztrajajo pri ustaljenih oblikah pisnega izražanja. Ker je samo v Evropi nad 30 delno različnih latinic, je vse polno posebnosti in izjem, za različne glasove vse polno istih črkovnih znamenj in vse polno različnih črkovnih znamenj za iste glasove. Poleg tega je tudi nešteto glasovnih odtenkov (trda, mehka, goltna, nosna, zobna, pridihnjena, vdihnjena ali izdihnjena izreka posameznih glasov; izreka istega soglasnika z različno držo ter lego jezika in podobno), ki znotraj posameznih jezikov ostajajo dostikrat nezaznamovani, saj jih ljudstvo zna brati samo po sebi.

Pri prepisu nekaterih takih črk se je pri nas uveljavilo načelo, da svoji abecedi dodajamo še nekatera črkovna znamenja iz drugih latiničnih abeced, na primer hrvaški *ć*, nemški *ä*, *ü*, *w*, angleški *q*, *x*, francoski *ç* in podobno. Z uporabo sodobnega računalniškega programskega orodja se je razpon uporabe črkovnih znamenj še znatno razširil, poraja pa se vprašanje, če raznovrstno množico posebnih črkovnih znamenj sploh znamo pravilno izgovarjati.

Zaradi potrebnih poenostavitev sta se za pisno toponimsko transformacijo uveljavila dva postopka, imenovana transkripcija in transliteracija. Moder za transkripcijo navaja slovensko sopomenko prevedba (Moder 1972, 394), vendar ta izraz sodobnejša pojmovanja razlagajo kot prenos glasovnih in/ali morfoloških prvin enega jezika v drugega, ki se izvaja s transkripcijo, in prenos ene pisave v drugo, ki se izvaja s transliteracijo ali prečrkovanjem (Slovar toponimske terminologije 1995, 29). Sopomenka izraza prevedba je konverzija.

Moder za transkripcijo uporabi tudi sopomenko prepisovanje, saj navaja, da pri prepisovanju tujih črkovnih znamenj mislimo zlasti na približevanje glasovom v ciljnih jeziku in pisavi, le deloma tudi na glasovno podobo in zapis v izvorni pisavi, iz katere se transkribira (Moder 1972, 394). Pri transkripciji je kot izhodišče pomembna podmena, da je pisna oblika standardiziranega endonima fiksna, kar pa še ne zagotavlja njegove enotne izgovorjave, pri čemer imajo poleg individualnega naglašanja glavno vlogo različna narečja (Kadmon 2000, 154–155).

Nekateri strokovnjaki so mnenja, da konverzija iz ene latinične v drugo latinično pisavo še ne pomeni transkripcije, vendar glavnina meni drugače, kar dokazuje z dejstvom, da je posebne črke posamezne pisave treba glasovno prilagajati razpoložljivim črkam v drugi pisavi, pri čemer se lahko določeno diakritično znamenje spremeni v drugega (Kadmon 2000, 155–156).

Pri zapisovanju zemljepisnih imen so se transkripcije najprej posluževali nekdanji raziskovalci in drugi popotniki, ki so za poznejšo rabo skušali ohraniti njihovo

izvirno govorno obliko, kot so jo slišali pri domačinskem prebivalstvu. Tega niso počeli le zaradi olajšane navigacije in trgovine, ampak so s tem pomembno prispevali tudi k bogatenju imenja, zapisanega na zemljevidih. Kartografi v deželah, ki uporabljajo latinico, so razvili lastne sisteme transkripcije.

Transkripcija je torej pisna prevedba endonimske oblike zemljepisnega imena iz enega jezika v drugega ob uporabi pisave ciljnega jezika, ne da bi se pri tem zatekalo k dodatnim črkam, črkovnim kombinacijam, diakritičnim in drugim črkovnim znamenjem. Z njo je mogoče v vsakem pisnem jeziku zapisati tudi imena v jezikih brez pisav. Morda največja prednost transkripcije je dejstvo, da lahko uporabnik v ciljnem jeziku ob branju izgovori določeno ime. Seveda je takšen izgovor le bolj ali manj oddaljen približek originalnemu, saj običajno črkovje določene pisave ne omogoča natančno zabeležiti vseh glasovnih odtentkov (Kadmon 2000, 154).

Prednost »izgovorljivega« imena lahko na zemljevidih postane slabost, saj je za ustrezen zapis vsakega izvornega jezika v vsakem ciljnem jeziku potreben poseben transkripcijski sistem. Dogajalo se je tudi, da je bilo v eni sami državi v rabi več različnih metod transkripcije zemljepisnih imen, vsekakor pa so bila na primer kitajska in arabska imena na zemljevidih angleškega, nemškega, francoskega, poljskega, češkega ali na primer slovenskega izvora zapisana drugače (Horiňanský 1992b, 330). Kadmon (Kadmon 2000, 155) navaja primer izraelskega mesta, v mednarodni fonetični abecedi zapisanega kot 'xelets, ki bi ga zaradi kar najboljšega izgovornega približka ob morebitni pripravi turističnih zemljevidov za Nemce transkribirali v Chelez, za Angleže Helets, za Francoze Shelay in za Špance Jelets. Ob takšnem pristopu bi bila izdelava zemljevidov z več tisoč imeni zelo drago opravilo.

Zaradi teh okoliščin je bilo že na prvi mednarodni geografski konferenci leta 1871 v belgijskem Antwerpnu sprejeto priporočilo, naj se pri izdelavi zemljevidov ali atlasov v latinici pri zapisovanju tujih endonimov uporabljajo vse posebne črke ter diakritična in druga posebna znamenja, ki se uporabljajo pri zapisovanju njihove originalne oblike. Temu »transliteracijskemu« načelu je pritrdila resolucija št. 10, sprejeta na prvi konferenci Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen leta 1967 v Ženevi (Kadmon 2000, 155).

Na podlagi transkripcijskih pravil posameznih jezikov že od leta 1991 nastajajo ISO (International Standards Organization) standardi, v katerih so zbrani nabori znakov za njihovo pisanje. Standardom so prilagojene računalniške tipkovnice tako za slovensko latinico kot na primer za cirilico, arabsko, korejsko in številne druge pisave. Danes je v standardu UNICODE (the universal character encoding) mogoče zapisati več kot 40.000 znakov, ki jih uporablja vsaj 243 jezikov, katerih govornici so izrazili potrebo, da bi na računalnik pisali v lastnem jeziku. V standard so vključene tudi pisave, ki niso v (pol)uradnih rabah, znaki za že izumrle pisave, znaki za zlogovne in slikovne pisave in tudi črke z vsemi najrazličnejšimi znamenji (Pogačnik 2003, 29–30).

Transkripcija velja za nepovraten proces. To pomeni, da po opravljeni prevedbi iz enega v drug jezik morebitna povratna transkripcija v izvorni jezik (ki je zdaj cilj-ni) običajno ne pripelje do zapisa, enakega zapisu prvotnega originalnega imena. To pa je za vsakogar, ki želi rekonstruirati originalno obliko imena v izvorni pisavi, pomembna slabost. Z uporabo transkripcije se navadno zapisujejo imena le v poljud-nih splošnih atlasih sveta, izdanih v posameznih jezikih z latiničnimi pisavami. V atlasih z nelatiničnimi pisavami je njena raba bolj vsakdanja, v bistvu prevladujoča, saj se ob transkribirano zapisanih imenih pojavljajo še manj številna pomensko prevedena imena ter kot tradicionalna imena eksonimi v ožjem pomenu.

Zaradi nepovratnosti velja transkripcija za sicer priljubljeno, vendar neznanstve-no obliko imenske prevedbe. Zato transkripcijskih postopkov ni mogoče povsem zadovoljivo uporabljati za strokovne namene, kjer je zanesljiva pot prenosa imena iz črkopisa v črkopis in nazaj eden od bistvenih, nujnih pogojev za nemoteno, resno delo. Omogočen naj bi bil seveda tudi prenos v kakšno drugo pisavo.

Za ta namen je uporabna transliteracija oziroma prečrkovanje. Transliteracija je postopek prevedbe imen med različnimi pisavami (in ne različnimi jeziki, kar je značilnost transkripcije). Pri tem se vsaka črka izvorne pisave načeloma nadomesti z odgovarjajočo črko ciljne pisave. Ker pa se s črkami različnih pisav praviloma izraža tudi različne glasove, se določena posamezna črka ali črkovna kombinacija v izvorni pisavi zamenja ali predstavi ne le z enim samim znakom, to je običajno z eno črko, ampak s kombinacijo črk, lahko dveh (diagrafi), treh (trigrafi) ali celo štirih (tetra-grafi) (Kadmon 2000, 157). V nekaterih primerih tudi to ni dovolj, zato se v ciljni pisavi uporabijo posebni grafični znaki, imenovani diakritična ali ločevalna zna-menja, ki označujejo glasovne vrednosti izvorne črke, kot sta na primer dolžina in naglas.

V nasprotju s transkripcijo je za transliteracijo značilna popolna povratnost ali reverzibilnost, tako da lahko uporabnik iz ciljnega jezika z rekonstrukcijo ugotovi originalno obliko zapisa v izvorni pisavi (v praksi tega ni mogoče vselej dosledno zagotoviti), seveda le, če je za to zahtevno opravilo dovolj strokovno usposobljen. Transliteracija se lahko izvede med zvokovnimi, to je različnimi abecednimi in zlogovnimi pisavami, kjer načeloma vsak grafični znak ali grafem vedno predstavlja isti fonem.

Pri prečrkovanju zemljepisnih imen se vse prvine določenega zemljepisnega imena, ki so razvidne iz izvornega zapisa, po črki in do črke natančno prenesene v medna-rodno uporaben, nazoren in zanesljiv zapis, iz katerega jih je mogoče nepopačeno prečrkovati ali pravilno prebrati. Z jezikovnega vidika so za transliteracijo značilne tri faze. V prvi se pisne enote, to je črke izvornega jezika kodirajo v njegove zvočne enote. V drugi fazi se zvočne enote izvornega jezika pretvarjajo v zvočne enote cilj-nega jezika, nakar sledi zadnja faza, to je kodiranje zvočnih enot ciljnega jezika v njegove pisne enote (Catford 1965; povzeto po Raukko 2005, 12).

Za udejanjanje tega je bilo treba izdelati enoten črkovni ključ. Ker so kot osno-vo zanj vzeli latinico, se imenuje latinizacijski ključ; vsebuje tudi pravila za uspešno

uporabo. Zanj tudi s pomočjo posebej pripravljenih računalniških programov skrbi ena od delovnih skupin UNGEGN-a. OZN je za ta namen sprejela več resolucij, ki predpisujejo zapisovanje zemljepisnih imen po priporočilih in pravilih, kot so jih za latinični zapis imen sestavile posamezne države članice. Seznam kot samostojne pisave obravnava različne, vendar med sabo lahko tudi zelo podobne nelatinične pisave (loči na primer rusko in belorusko cirilično pisavo), latinične pisave pa obravnava glede na osnovno latinično pisavo in dodatni nabor znakov določenega jezika. Dodatni znaki za slovenščino so na primer č, Č, š, Š ter ž in Ž. Transliteracijska pravila so podrobno določena za vsako pisavo posebej, s čimer je zagotovljena mednarodna raba in širša uporabnost pravilno prečrkovanih zemljepisnih imen.

Pri transliteraciji ostanejo vsa zemljepisna imena iz vseh latinic popolnoma nespremenjena. Skupna transliteracijska latinična abeceda ima ne samo vse črke iz vseh drugih latinic (ã, ð, œ, ę, ñ, ñ ipd.), temveč tudi vsa diaktrična znamenja, (akcente, opuščaje, dolžine, pike pod črko, preglase ipd.). Vsa angleška, francoska in nemška imena ostanejo torej v izvorni obliki, pri slovanskih, iz cirilice prečrkovanih zemljepisnih imenih pa dobimo še nekaj dodatnih znamenj (Moder 1972, 395).

O transliteraciji lahko govorimo le, kadar sta soočena dva različna sistema pisave, na primer logografski in abecedni, znotraj iste pisave pa le takrat, kadar se zaradi tipografskih težav uporabi drugačen zapis, denimo pri latinici namesto ö oe ali namesto ß ss. V vsej svoji veličini se pokaže šele pri prevedbah iz ene temeljne pisave v drugo.

Pri logografskih pisavah pa transliteracija ni povsem izvedljiva, ker grafični znaki že izražajo določen pomen. Tako se na primer japonski znak za goro lahko izgovori kot enozložni san ali dvozložni yama, grafični zapis za Tokio v pomenu 'Vzhodna prestolnica' pa se v japonsščini prebere kot Tōkyō, v mandarinski kitajščini pa kot Dongjing (Kadmon 2000, 144).

Od prve konference Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen leta 1967 do sredine devetdesetih let 20. stoletja so države, članice OZN, predlagale postopke enotnega načela latinizacije za naslednjih 28 pisav, razvrščenih po abecednem zaporedju (Kadmon 2000, 160): amharsko, arabsko, asamsko, bengalsko, bolgarsko, grško, gudžaratsko, hebrejsko, hindijsko, kanareško, kitajsko, kmersko, makedonsko, malajlajsko, maratsko, mongolsko, nepalsko, orijatsko, perzijsko, pandžabsko, rusko, srbsko, tajsko, tamilsko, telugujsko, tibetansko, ujugursko in urdujsko. Konverzijske tabele so pripravljene za še 19 zaenkrat še nestandardiziranih nelatiničnih pisav.

Poseben problem predstavlja arabščina, eden od šestih uradnih jezikov OZN. Ker se arabske dežele ne uspejo dogovoriti za enotno načelo latinizacije, frankofonske arabske države (v glavnem na severu in severozahodu Afrike) na eni strani in anglofonske arabske države (v glavnem na Bližnjem in Srednjem vzhodu) na drugi uporabljajo dva kar precej različna transliteracijska ključa.

Tako kot transkripcija ima tudi transliteracija prednosti in pomanjkljivosti. Njena glavna prednost je povratnost, kar ji zagotavlja položaj znanstvenega orodja.

Poglejmo primer: ker se fonetični ekvivalent ruske črke ч v angleščini zapiše kot znak ch, v poljščini cz, francoščini tcs, nemščini tsch itd., ki pa niso povratni, so se v nekdanji Sovjetski zvezi odločili za transliteracijo v latinično pisavo v obliki črke č, ki jo je mogoče ne glede na vrsto pisave brez težav znova zapisati v izvorni obliki ч.

Določena kartografska ustanova iz na primer države z nelatinično pisavo lahko s postopkom transliteracije izdaja zemljevide za bralce iz vseh jezikovnih okolij, kjer uporabljajo latinično pisavo v eni sami različici, ne da bi ji bilo pri tem treba spreminjati črkopis toponimov; poskrbeti mora le za prevode legende s topografskimi znaki in z morebitnimi drugimi informacijami.

Glavna pomanjkljivost transliteracijskih postopkov je dejstvo, da diakrična znamenja in posebne črke v ciljnih pisavah pogosto nimajo nobenega prepoznavnega glasovnega pomena, zato je transliteracijski ključ potreben za vsak jezik, ki uporablja določeno ciljno pisavo. To pa je še vedno izvedljivo hitreje in ceneje kot za tisk pripraviti in natisniti raznovrstnim jezikovnim različicam prilagojena zemljepisna imena.

Pri nas je (bila) transliteracijska metoda zaradi prej trdno zakoreninjene transkripcijske prakse in odstopanja od črkovnega sistema slovenske latinice odtujevalna, za vsakdanjo rabo moteča, saj se z njo slovanska imena (po nepotrebnem) potujčuje. Zato smo se na primer dolgo izogibali opuščajev, ki so nadomeščali ruski jer, pa tudi prečrkovane črke y ter še nekaterih drugih glasovnih in črkovnih posebnosti. To dokazujejo starejši atlasi, kjer so bila ruska zemljepisna imena bodisi transkribirana bodisi le deloma prečrkovana. Za zadnje so bile krive tudi neustrezne tujejezične predloge, ki jih zaradi množice imen in posledično prevelikih stroškov, pa tudi pomanjkanja časa ali nestrinjanja uredništev izvirne izdaje, ni bilo mogoče popraviti v pravilno obliko.

Lep primer takšnega polovičarstva je Veliki družinski atlas sveta (DZS 1992), kjer se v poglavju O pisavi zemljepisnih imen na strani 280 pri pojasnilih za imena iz ruske cirilice tako rekoč »iz petnih žil« vlečejo opravičila za odstopanje od ustrezno transliteriranih zapisov. Ker je bila za uredniško ekipo, ki je v pripravo atlasa vložila veliko energije, takšna pomanjkljivost hudo moteča, ji jo je v posodobljeni izdaji atlasa, imenovani Veliki atlas sveta (DZS 1996), uspelo odpraviti. Problematici pa so ostali zapisi zemljepisnih imen v srednjeazijskih državah nekdanje Sovjetske zveze, kjer so še vedno navedena ruska imena, ki pa, spet nova pomanjkljivost, niso bila popravljena. Nekatere, nikakor pa ne vse nedoslednosti zapisov originalnih imen na zemljevidih držav, naslednic nekdanje Sovjetske zveze, so odpravljene šele v novejših atlasih (Atlas sveta 2000 – Mladinska knjiga 1997, Družinski atlas sveta – Slovenska knjiga 2001, Veliki atlas sveta – DZS 2005).

Z vidika klasifikacije zemljepisnih imen se odpira pomembno načelno vprašanje, ali se zaradi prečrkovanja endonimi spremenijo v eksonime. Estonec Peter Päll se je na posvetovanju GeoNames 2000 v Frankfurtu na Majni pričljivo opredelil proti takšni možnosti, saj naj bi kot rezultat uporabe znanstvenega latinizacijskega ključa pri prevedbi nelatinično zapisanega endonima nastal verodostojen posnetek

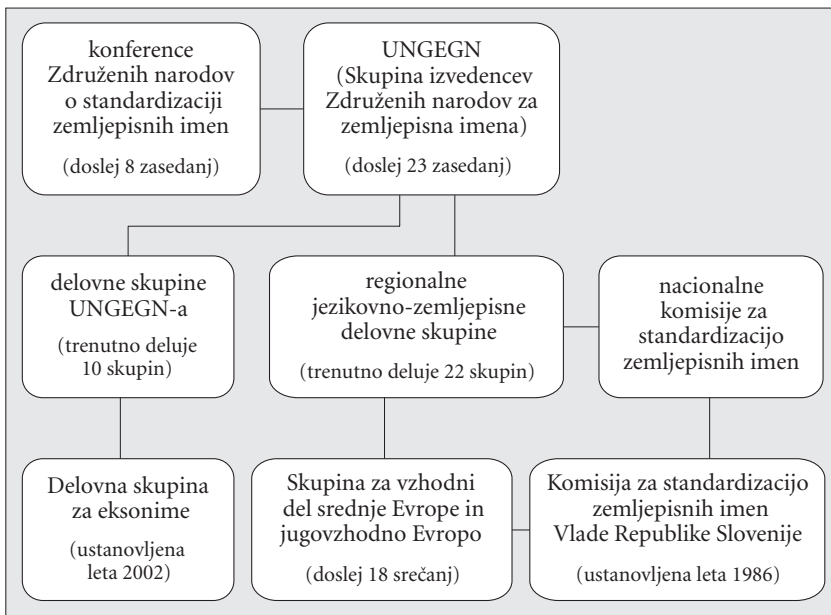
originala v drugačni legitimni obliki (Päll 2000). Temu pritrjuje Woodman, ko navaja (Woodman 2003a, 4), da ni v OZN uradno potrjen noben latinizacijski ključ. V uporabi so tako BGN/PCGN (United States Board on Geographical Names/Permanent Committee on Geographical Names for British Official Use) ali ameriško-britanski ključ, francoski ključ, nemški ključ in drugi. Zato sta obe prečrkovani obliki zapisa imena upravnega središča Čečenije Groznyj in Groznyy (poslovenjeno Grozni) endonima, čeprav sta nastali na podlagi dveh različnih, a znanstvenih latinizacijskih ključev. To načeloma velja tudi za transliteracijo zemljepisnih imen iz latiničnih pisav v druge pisave. Vendar Woodman dodaja, da je temu tako le dotlej, dokler lahko črkovno prevajanje zvesto sledi črkovni podobi endonima. Kadar temu ni tako, vsako tuje zemljepisno ime v kitajskih, ruskih ali drugih nelatiničnih atlasih postane eksonim, kar je pravzaprav nezaželena posledica transliteracije.

5 Standardizacijska telesa OZN

Zaradi hotenj po večji učinkovitosti komunikacij so se Združeni narodi že kmalu po 2. svetovni vojni lotili sistematičnega reševanja te problematike, znotraj katere imajo pomembno vlogo tudi zemljepisna imena. Sprva je bilo organizirano v okviru Ekonomskega in socialnega sveta OZN, na kratko ECOSOC (Economic and Social Council). Sploh prvi dokument OZN v zvezi z zemljepisnimi imeni ima naslov Nomenklatura geografskih območij za statistične namene (OZN 1948). Leto pozneje je bilo v Lake Successu v ameriški zvezni državi New York še strokovno srečanje o geografski nomenklaturi za potrebe mednarodne standardizacije. Na njem so ustanovili kartografski urad sekretariata Združenih narodov. (Kadmon 2000, 233). O poenotenju pisanja zemljepisnih imen in metodah prečrkovanja se je prvič razpravljalo leta 1955 na regionalni kartografski konferenci za območje Azije in Tihega oceana. Na njej je bila dana pobuda za ustanovitev delovnega telesa pod okriljem OZN, ki naj bi poskrbelo za izdelavo univerzalne fonetične pisave in prečrkovalne metode za vse svetovne pisave (medmrežje 9).

Od takrat je standardizacija zemljepisnih imen imperativ na mednarodni ravni. Njen cilj je največje možno poenotenje pisnih oblik vseh zemljepisnih imen na svetu, kar naj bi se doseglo z nacionalnimi standardizacijami, upošteva je mednarodne dogovore, vključno z izdelavo čim bolj popolnih transliteracijskih ključev med različnimi sistemi pisave. Če se zemljepisna imena uporabljajo v standardizirani obliki, učinkovito prispevajo tako k domači kot mednarodni komunikaciji.

Ko je Slovenija leta 1992 vstopila v Organizacijo združenih narodov, se je obvezala, da bo spoštovala tudi resolucije OZN o zemljepisnih imenih, saj se lahko le tako zagotovi usklajenost naših prizadevanj z mednarodnimi usmeritvami. Te državam članicam priporočajo, naj v vsakdanji rabi, pa tudi na splošnih zemljevidih, kakršni

Slika 7: Strokovna telesa za obravnavo zemljepisnih imen.

prevladujejo v atlasih sveta, uporabljajo originalno zapisana oziroma po mednarodnih standardih prečrkovana zemljepisna imena in le izjemoma podomačena. To pomeni, da bi bilo dobro razmisliti o vsaj delni prilagoditvi pravopisnih pravil na ravni prevzemanja in podomačevanja tujih zemljepisnih imen. Tako rekoč obvezujoče pa nas zavezujejo k njihovi standardizaciji.

5.1 Konference Zdrženih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen (UNCSGN)

Aprila 1959 je ECOSOC sprejel resolucijo 715A (XXVII), ki je generalnega sekretarja OZN pozvala, naj spodbudi ustanavljanje imenoslovnih organov v tistih državah, ki teh teles še niso imele (medmrežje 10; takih je bila velika večina, opomba Kladnik), naj poskrbi za pripravo in razširjanje gradiv o zemljepisnih imenih, zlasti nacionalnih imenikov, vzpostavi manjšo skupino strokovnjakov za svetovanje pri nacionalnih standardizacijah in skliče mednarodno konferenco o zemljepisnih imenih. Tako je bila resolucija 715A (XXVII) temelj za vse nadaljnje delovanje na področju zemljepisnih imen. Na njeni podlagi so že avgusta 1964 sklicali prvo konferenco

Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen in ustanovili UNGEGN (Kadmon 2000, 234).

Prva konferenca je bila izvedena v palači Združenih narodov v Ženevi septembra 1967. Udeležilo se je 111 delegatov in opazovalcev iz 54 držav (Kadmon 2000, 234). Njena najpomembnejša dosežka sta bili priporočili ECOSOC-u, naj spremeni UNGEGN iz priložnostnega v stalno telo, in spodbudi ustanavljanje regionalnih jezikovno-zemljepisnih delovnih skupin. Pozneje so bile organizirane še konference v Londonu (leta 1972), Atenah (leta 1977), znova v Ženevi (leta 1982), Montréalu (leta 1987), New Yorku (v letih 1992 in 1998; slednja bi morala biti v Teheranu) in Berlinu (leta 2002). Na njih je bilo sprejetih 184 resolucij (Radovan, Orožen Adamič 1999).

Konference Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen, ki se organizirajo v približno petletnih ciklih, so najvišja raven mednarodne organiziranosti na področju standardizacije zemljepisnih imen. Konference in njene nižje organizacijske strukture delujejo po tehle načelih (Hornňanský 1992a, 122):

- dogovori o neproceduralnih vprašanjih naj bodo doseženi s konsenzom in ne z glasovanjem,
- resolucije konferenc in sklepi nižjih organizacijskih struktur imajo status priporočil,
- vprašanja, ki posegajo v nacionalno suverenost, niso predmet obravnave,
- subjekti standardizacije naj upoštevajo resolucije OZN in naslednja izhodišča:
 - standardizacija zemljepisnih imen naj bo izvedena glede na znanstvena spoznanja o jezikovnih zakonitostih in razvoj tehničnih sredstev za vzpostavljanje baz toponimskih podatkov,
 - mednarodna standardizacija naj izhaja iz nacionalnih standardizacij.

Glavne naloge konferenc so:

- priprava in sprejemanje temeljnih načel in metod za reševanje problemov standardizacije zemljepisnih imen na nacionalni in mednarodni ravni,
- spremljanje informacij o prizadevanjih za standardizacijo zemljepisnih imen in njihovo razširjanje med članice OZN,
- izmenjava izkušenj na področju standardizacije zemljepisnih imen na nacionalni ravni,
- zagotavljanje znanstvene in tehnične pomoči deželam v razvoju na področju nacionalne standardizacije zemljepisnih imen.

Na zasedanjih konferenc je delo razdeljeno med tri odbore, ki jim lahko prisostvujejo vsi udeleženci (Kadmon 2000, 237):

- odbor Nacionalni programi se ukvarja z vsemi vidiki nacionalne standardizacije;
- odbor Tehnični programi se ukvarja predvsem z zadevami okrog avtomatizacije in digitalizacije toponimskih podatkovnih baz;
- odbor Mednarodni programi se ukvarja z zemljepisnimi imeni zunaj suverenosti posameznih držav, vključno z imeni na Antarktiki, s prevedbenimi postopki pisav, še zlasti z latinizacijo, ter z vprašanji toponimskega izobraževanja, mednarodne tehnične pomoči in izmenjave informacij.

Konference se končajo s sprejemanjem resolucij, ki niso obvezujoče, ampak jih je treba razumeti kot trdna priporočila. (Raper 1996). Medtem ko je bilo na prvih konferencah v povprečju sprejeto okrog 30 resolucij, se je na zadnjih treh njihovo povprečno število prepolovilo. Resolucije se izdajajo v dokumentih Resolucije, sprejete na Konferencah združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen (Resolutions adopted at the United Nations Conferences on the Standardization of Geographical Names, na primer 1997 in 2004). Za slovenski prevod je poskrbela Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije s publikacijo Resolucije OZN o zemljepisnih imenih (Radovan, Orožen Adamič 1999).

Konference postavljajo tudi okvire za delovanje UNGEGN-a, saj za specifične vidike standardizacije zemljepisnih imen predlagajo ustanavljanje delovnih skupin.

Poročila vsake konference izidejo v dveh delih. V prvem z naslovom Poročilo konference so povzetek dela konference, vsebine sprejetih resolucij, seznam udeležencev in proceduralne zadeve, v drugem z naslovom Tehnični prispevki pa so objavljena besedila vseh pripravljenih člankov. Prebiranje tehničnih prispevkov je lahko zelo zanimivo, saj verodostojno odraža duh in temeljne usmeritve določenega časa na področju obravnave zemljepisnih imen, v katerem je bila posamezna konferenca organizirana (Kadmon 2000, 235).

5.2 Skupina izvedencev Združenih narodov za zemljepisna imena (UNGEGN)

Medtem ko konference Združenih narodov predstavljajo formalni okvir za standardizacijo zemljepisnih imen, dejansko delo opravijo skupine strokovnjakov, združene v Skupini izvedencev Združenih narodov za zemljepisna imena, na kratko UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names). Ta posvetovalni organ je eno od sedmih stalnih strokovnih teles Ekonomskega in socialnega sveta (ECOSOC). Ustanovljen je bil zaradi potreb po standardizaciji zemljepisnih imen na mednarodni in nacionalni ravni. S svojo razvejeno dejavnostjo in učinkovitostjo je najbolj avtoritativen organ, ki se ukvarja z zemljepijsnimi imeni (Raper 1996, 1). Med dvema konferencama se običajno sreča štirikrat, prvič takoj po njej, zadnjič neposredno pred novo konferenco.

Kot že rečeno, je ECOSOC aprila 1959 pozval generalnega sekretarja, naj za spodbuditev nacionalnih standardizacij zemljepisnih imen ustanovi majhno skupino strokovnjakov, izbranih glede na geografsko porazdelitev in pripadnost različnim jezikovnim skupinam. Nastala je šestčlanska skupina, ki se je pod predsedstvom Američanke Meredith F. Burill prvič sestala junija 1960 v New Yorku (Kadmon 2000, 239–240). Resolucija št. 1 prve konference Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen ECOSOC-u priporoča ustanovitev stalnega odbora za zemljepisna imena z nalogo, da njegovi strokovnjaki zagotovijo učinkovito koordinacijo in trajno izobraževanje na nacionalni ravni za pospešitev standardizacije zemljepisnih imen,

ustanavljanje regionalnih skupin in spodbuditev njihovega delovanja. To priporočilo je leta 1972 potrdila resolucija št. 3 druge konference, ki je predlagala, naj bo uradno ime skupine United Nations Group of Experts on Geographical Names, kar je bilo sprejeto dve leti pozneje. Združeni narodi financirajo le delovanje sekretariata, delo vseh drugih strokovnjakov iz 22 regionalnih jezikovno-zemljepisnih delovnih skupin in delovnih skupin pa je prostovoljno, s tem, da njihove potne stroške in stroške za udeležbo na posvetovanjih krijejo matične države.

Kot poglobitve prednosti ustrezne rabe zemljepisnih imen na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni se največkrat navajajo pozitivni učinki v trgovini, denarništvu, pri popisih prebivalstva, v statističnih službah, pri vodenju nepremičninskih in katastrskih evidenc, v urbanističnem in prostorskem načrtovanju, pri upravljanju z okoljem, zagotavljanju sonaravnega razvoja, varovanju naravne in kulturne dediščine, preprečevanju naravnih in drugih nesreč, odstranjevanju njihovih posledic in zagotavljanju pomoči prizadetim, v varnostni strategiji na kriznih območjih in pri mirovnih operacijah, pri izvajanju iskalnih in reševalnih akcij, izdelovanju zemljevidov in atlasov, avtomatski navigaciji, v turizmu, prometu, vključno s pošto službo in posredovanjem informacij. Med najpomembnejšimi nalogami UNGEGN-a so (Horňanský 1992a, 123; Kadmon 2000, 240):

- zagotavljanje podpore meddržavnemu sodelovanju na področju standardizacije zemljepisnih imen,
- koordinacija meddržavnega sodelovanja,
- izvedba konkretnih nalog, povezanih s konferencami o standardizaciji zemljepisnih imen,
- skrb za kontinuirano delo med posameznimi konferencami,
- koordinacija z Združenimi narodi,
- zagotavljanje strokovne pomoči pri uveljavljanju sprejetih resolucij,
- ustanavljanje regionalnih jezikovno-zemljepisnih delovnih skupin, tudi zaradi pospešitve standardizacijskih prizadevanj na nacionalni ravni,
- koordinacija delovanja regionalnih jezikovno-zemljepisnih delovnih skupin,
- zagotavljanje strokovnega sodelovanja z drugimi mednarodnimi organizacijami, ki se ukvarjajo (tudi) z zemljepisnimi imeni,
- zbiranje informacij o standardizaciji zemljepisnih imen,
- zbiranje in recenziranje imenikov ter drugih toponimskih publikacij,
- svetovanje posameznim članicam,
- določanje načel za mednarodno standardizacijo,
- zagotavljanje znanstvene in tehnične pomoči državam v razvoju z namenom ustanavljanja nacionalnih imenoslovnih organov,
- širjenje informacij, spoznaj in dosežkov v vseh razpoložljivih medijih.

Na prvi konferenci v Ženevi je bila sprejeta tudi pomembna resolucija št. 4. Iz njenih podnaslovov Nacionalni organi za zemljepisna imena, Zbiranje zemljepisnih

imen, Načela obravnave zemljepisnih imen, Večjezična območja in Nacionalni imeniki je mogoče razbrati temeljne vsebinske okvirje, ki naj bi zagotavljali uspešno delo nacionalnih odborov in njihovo tesnejše regionalno povezovanje. Doslej se je UNGEGN sestal na dveh srečanjih in 23 zasedanjih (preglednica 3).

Preglednica 3: Dozdajšnja zasedanja UNGEGN-a (medmrežje 11).

zasedanje	kraj	leto	datum
1. srečanje	New York	1960	20. junij do 1. julij
2. srečanje	New York	1966	21. marec do 1. april
1. zasedanje	New York	1967	22. september
2. zasedanje	New York	1970	10. do 20. marec
3. zasedanje	New York	1971	2. do 12. februar
4. zasedanje	London	1972	9. maj do 1. junij
5. zasedanje	New York	1973	5. do 16. marec
6. zasedanje	New York	1975	5. do 26. marec
7. zasedanje	Atene	1977	16. avgust do 8. september
8. zasedanje	New York	1979	26. februar do 9. marec
9. zasedanje	New York	1981	17. do 27. februar
10. zasedanje	Ženeva	1982	23. avgust do 15. september
11. zasedanje	Ženeva	1984	15. do 23. oktober
12. zasedanje	Ženeva	1986	29. september do 7. oktober
13. zasedanje	Montréal	1987	17. do 31. avgust
14. zasedanje	Ženeva	1989	17. do 26. maj
15. zasedanje	Ženeva	1991	11. do 19. november
16. zasedanje	New York	1992	24. avgust do 4. september
17. zasedanje	New York	1994	13. do 24. junij
18. zasedanje	Ženeva	1996	12. do 23. avgust
19. zasedanje	New York	1998	12. do 23. januar
20. zasedanje	New York	2000	17. do 28. januar
21. zasedanje	Berlin	2002	26. avgust do 6. september
22. zasedanje	New York	2004	20. do 29. april
23. zasedanje	Dunaj	2006	28. marec do 4. april

Eno od temeljnih izhodišč UNGEGN-a je, da pisanje tujih zemljepisnih imen ni zgolj jezikovno vprašanje, saj je ustrezna raba pravih zemljepisnih imen bistvena sestavina učinkovitih mednarodnih komunikacij. Obenem spodbuja družbeno-gospodarski razvoj, ohranja kulturno identiteto ter nacionalno infrastrukturo. Bistvo tega pristopa je, da vsaka država pripravi standardiziran seznam zemljepisnih imen,

zapisan v obliki, v kakršni naj bi se uporabljala v mednarodnih komunikacijah in drugih pisavah, drugi pa zapise teh imen prevzamejo v tej (izvirni) obliki in jih preoblikujejo zgolj v skladu s slovničnimi pravili, ne pa spreminjajo s transkripcijo, morebitno prirejeno transliteracijo ali (pomenskim) prevajanjem (Natek K. 2005). UNGEGN je namreč že na drugem zasedanju spoznal, da mednarodna abeceda ni izvedljiva in naj bodo podlaga za mednarodno standardizacijo standardizirana imena na nacionalni ravni (Kadmon 2000, 234). S takšnim pristopom je mogoče priti do optimalnih rešitev, saj lahko le domači strokovnjaki najdejo najprimernejše rešitve za svoj materni jezik.

Ena od glavnih nalog UNGEGN-a je vzpostavitev standardiziranega latinizacijskega ključa za prečrkovanje iz nelatiničnih pisav v latinično. V ta namen je bila ustanovljena posebna delovna skupina. Načeloma naj bi bil sistem prečrkovanja kar najbolj preprost, enostaven za uporabo in prijazen do uporabnika, torej naj bi bila latinična oblika zapisa kar najbolj enostavna za zapisovanje, izgovorjavo ter elektronsko hranjenje in obdelavo. Delo temelji na dveh glavnih načelih: po prvem naj se za vsako pisavo pripravi en sam latinizacijski ključ, pri drugem je izpostavljeno načelo donacije, s katerem ima posamezna država pravico razviti in predlagati tak latinizacijski ključ, kakršen ji najbolj odgovarja. Končno besedo o latinizacijskih ključih imajo konference Združenih narodov; ko je določen latinizacijski ključ sprejet z resolucijo, postane standard OZN. Od leta 1967 je bilo sprejeto 28 latinizacijskih ključev, vendar se nekateri še vedno ne uporabljajo.

Že od začetka delovanja UNGEGN-a je bila ena izmed temeljnih nalog izdelava enotne toponimske terminologije, s katero naj bi se olajšala medsebojna komunikacija. Zaradi premajhne poenotenosti nekaterih definicij, premalo natančnih razlag, odsotnosti nekaterih izrazov, pomanjkanja konkretnih primerov in dejstva, da so bile definicije povsem prilagojene »zahodnjaškim« jezikom, je bilo na šesti konferenci Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen leta 1992 sklenjeno, naj se pripravi izpopolnjen večjezični Slovar toponimske terminologije, ki naj ga člani delovne skupine za terminologijo sproti dopolnjujejo. Zadnji šestjezični toponimski slovar s 375 po abecedi razvrščenimi iztočnicami je izšel leta 2002; pozneje je bil natisnjen v še 20 jezikih. Zaradi sporazumno dogovorjenega poenotenja izrazov je slovar že sam po sebi dober primer standardiziranega dokumenta. Njegova slovenska različica je izšla že decembra 1995, zato bi jo bilo treba posodobiti in vsebinsko bolj poenotiti z mednarodno predlogo.

Vendar slovar sam po sebi še ne zagotavlja uspešnega prenosa rezultatov standardizacij v prakso. Tudi če so na voljo podrobni sezname standardiziranih imen, je na nacionalni ravni treba poskrbeti za dodatne informacije, ki urednikom zemljevidov, imenikov in drugih geografskih publikacij v tujih državah omogočajo uspešno delo. Uredniki atlasov morajo imeti za posamezne države na razpolago natančne informacije o načelih, pravilih in predpisih rabe zemljepisnih imen in morebitne njihove

standardizacije. Tako je na primer pri zapisu imen v nekaterih atlasih občnoimenska sestavina izpuščena, v drugih pa ne, zato je nujno natančno poznavanje uporabljene načina. Značilni primeri so imena Río Ebro oziroma Ebro, Isle of Skye oziroma Skye, Mount Tongariro oziroma Tongariro (Kadmon 2000, 200). Prav tako je na primer treba poznati jezikovno sestavo, značilnosti jezikov, pravila zapisovanja imen in morebitna prevedbena načela.

V resoluciji št. 4 četrte konference Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen leta 1982 v Ženevi je zapisano, da se je pojavila potreba po mednarodni izmenjavi informacij o glavnih dejstvih in dosežkih nacionalnih standardizacij zemljepisnih imen. Nacionalnim imenoslovnim organom oziroma standardizacijskim telesom je bilo priporočeno, da za urednike zemljevidov in drugih publikacij v tujini publicirajo in po potrebi vzdržujejo toponimska navodila, ki naj jim omogočajo pravilno razumevanje vseh zemljepisnih imen v državah, ki ta navodila pripravljajo, za natančno interpretacijo vsebine zemljevidov pa so lahko koristna tudi vsem drugim uporabnikom. Leta 1991 je bila ustanovljena delovna skupina za toponimsko terminologijo in mnoge države so toponimska navodila kaj kmalu pripravile. Nekatere so jih izdale kot posebne publikacije v matičnih državah, spet druge so jih posredovale kot dokumente za gradiva konferenc Združenih narodov. Med našimi sosednjimi državami je Italija pripravila posebno publikacijo (Toniolo, Pampaloni 1998), ki je izšla v okviru sedme konference Združenih narodov, Avstrija pa je pripravila navzven manj ugleden tipkopi (Breu, Back, Desoye, Hausner 1996). V obeh so predstavljene tudi glavne značilnosti zapisovanja zemljepisnih imen v slovenščini.

Natančna vsebina toponimskih navodil ni določena; podan je le vsebinski okvir. Posameznim državam in standardizacijskim telesom je prepuščeno, da natančno vsebino definirajo same skladno s svojimi specifičnimi potrebami na eni strani in specifičnimi razmerami na drugi. Načelno naj bi toponimska navodila vsebovala naslednje informacije (Kadmon 2000, 202–203):

- v večjezičnih državah pravni status vseh jezikov, ki so v uporabi (državni jezik, manjšinski jeziki, domačinski jeziki);
- pravni status zemljepisnih imen, vključno z morebitno hierarhično delitvijo na uradna, standardizirana in druga imena ter imena v jeziku večinskega naroda, manjšinskih in domačinskih jezikih;
- pisave z navedbo vseh črk ali v državah z nefonetičnimi pisavami silabarje in slikovne znake, vključno z prevedbenimi tabelami oziroma ključi za prečrkovanje iz ene pisave v drugo;
- za nelatinične pisave latinizacijske ključe ali prevedbene tabele;
- pravila pisanja zemljepisnih imen, ki opredeljujejo rabo velike in male začetnice, okrajšav ter morebitno rabo diakritičnih znamenj in vezajev;
- navodila za izgovorjavo, ki navajajo izreko posameznih črk in morebitnih diakritičnih znamenj, kar omogoča pravilno ali vsaj približno predstavo o govorni podobi

imen v izvornem jeziku, to pa je posebna vrednota za ljudi, ki tega jezika ne obvladajo;

- razmerja med jeziki in narečji; navedbe posebnosti različnih narečij;
- prostorska razporeditev jezikov in/ali narečij;
- navedbo imenoslovnih (državnih in regionalnih) organov in njihovega pravnega statusa;
- vire gradiva, uporabljenega pri standardizaciji zemljepisnih imen, vključno z informacijami o zanesljivosti različnih virov;
- slovar občnih imen kot sestavnih delov zemljepisnih imen;
- seznam okrajšav pri zapisovanju zemljepisnih imen;
- seznam izjem oziroma odstopanj od ustaljenih pravil;
- seznam eksonimov, ki jih v drugih državah uporabljajo namesto domačih imen ali ob njih;
- tipografske značilnosti za zapisovanje določenih tipov zemljepisnih imen na zemljevidih v različnih merilih;
- smernice za generalizacijo zemljepisnih imen na zemljevidih, na primer njihov izbor glede na tip imen in zmanjševanje merila zemljevidov;
- druge pomembne informacije, zlasti tiste, ki izhajajo iz specifičnih geografskih ali/in jezikovnih razmer.

Slovenija je že leta 1995 izdala slovensko in angleško različico toponimskih navodil v posebnih publikacijah (Radovan 1995a, Radovan 1995b). Razdeljeni sta je na poglavja Prebivalstvo, Uradni jeziki, Slovenska abeceda, Slovenska narečja, Pravila pisanja zemljepisnih imen, Imenoslovni organi in standardizacija zemljepisnih imen, Toponimski viri, Slovar občnih imen in opisnih oznak na kartah, Okrajšave na kartah in Administrativna razdelitev Slovenije na občine. Predstavljata tudi nekaj glavnih značilnosti zapisovanja italijanskih in madžarskih zemljepisnih imen.

Glavno besedo pri širjenju informacij o prednostih poenotene rabe zemljepisnih imen ter razvijanju potrebnih programskih orodij in strojne opreme imajo geografi, jezikoslovci, kartografi in prostorski načrtovalci.

V zadnjih letih se je zelo izboljšala dostopnost nacionalnih podatkovnih baz na medmrežju. Na domači strani UNGEGN-a (medmrežje 10) so poleg splošnih informacij tudi številne informacije o delovnih skupinah, regionalnih jezikovno-zemljepisnih delovnih skupinah, komisijah za zemljepisna imena na nacionalni ravni ter navezave na najrazličnejše dokumente in druge mednarodne organizacije, ki se pri svojem delovanju ukvarjajo tudi z zemljepisnimi imeni, na primer na Mednarodno geografsko zvezo (IGU – International Geographical Union), Mednarodni svet za onomastične znanosti (ICOS – International Council of Onomastic Sciences), Mednarodno kartografsko zvezo (ICA – International Cartographic Association), Mednarodno združenje za fotogrametrijo in daljinsko zaznavanje (ISPRS – International Society of Photogrammetry and Remote Sensing), Mednarodno zvezo geometrov (FIG – Fédération

International de Géomètres), Mednarodno zvezo za geodezijo in kartiranje (IUSM – International Union for Surveys and Mapping), Mednarodno organizacijo za standardizacijo (IOS – International Organization for Standardization), Mednarodno hidrografska organizacijo (IHO – International Hydrographic Organization), Mednarodno organizacijo za civilno letalstvo (ICAO – International Civil Aviation Organization), Mednarodno astronomsko zvezo (IAU – International Astronomical Union), Mednarodno poštno zvezo (UPU – Universal Postal Union), Svetovno meteorološko organizacijo (WMO – World Meteorological Organization) in druge, ki bodisi same podeljujejo zemljepisna imena bodisi uporabljajo podatkovne baze UNGEGN-a. Nekatere organizacije na konference Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen in druga zasedanja UNGEGN-a pošiljajo opazovalce (Kadmon 2000, 229).

5.3 Delovne skupine

Zaradi potreb po poglobljeni obravnavi nekaterih tematskih področij zemljepisnih imen se z resolucijami konferenc Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen pod okriljem UNGEGN-a ustanovljajo delovne skupine. Ko določena delovna skupina zaključi svoje delo, se razpusti, ko pa se pojavijo novi vidiki, potrebni podrobne strokovne obravnave, se lahko na novo ustanovi. Tako sta na primer že prenehali obstojati Delovna skupina za podmorska in morska imena (njena dejavnost je bila prenesena na Mednarodno hidrografska organizacijo) ter Delovna skupina za zunajzemeljska topografska imena, na novo pa so bile ustanovljene Delovna skupina za izgovorjavo, Delovna skupina za uveljavljanje domačinskih zemljepisnih imen in imen v jezikih narodnih manjšin ter Delovna skupina za eksonime. Kljub odmiranju posameznih delovnih skupin se njihovo število zaradi čedalje večje razvejenosti obravnavanih tematik postopno povečuje. V nadaljevanju je navedenih vseh deset trenutno delujočih delovnih skupin s kratkimi orisi njihovega delovanja (medmrežje 12).

Delovna skupina za imena držav (angleško *Working Group on Country Names*). Leta 1992 ustanovljena delovna skupina se trenutno ukvarja zlasti s posodabljanjem in izpopolnjevanjem lokalnih uradnih oblik imen, pripravo seznamov v drugih uradnih jezikih OZN ter primerjavo obstoječih seznamov imen držav z namenom odkriti morebitne razlike, in, kjer je to mogoče, neskladja odpraviti. Zadnji sestanek delovne skupine je bil maja 2001 v Londonu. Seznam imen držav in z njim povezanih praktičnih informacij je dostopen na elektronskem naslovu <http://www.un.org/Depts/Cartographic/english/geoinfo/geoname.pdf>.

Delovna skupina za toponimske podatkovne baze in imenike (angleško *Working Group on Toponymic Data Files nad Gazetteers*). V sedanji obliki je bila ustanovljena na 19. zasedanju UNGEGN-a leta 1998 v New Yorku. Trenutno se ukvarja zlasti z vzdrževanjem, pregledovanjem in popravljanjem poročila o zamenjavi formatov

toponimskih podatkovnih baz in standardov, vzdrževanjem povezav z Mednarodno organizacijo za standardizacijo zaradi razvijanja standardov za izmenjavo toponimskih informacij, pospeševanjem implementacije praktičnih programov in izmenjave toponimskih podatkovnih baz ter organizacijo in vodenjem delavnic o izmenjavi toponimskih podatkovnih baz. Zadnja sestanka delovne skupine sta bila aprila 2001 v Ljubljani in v okviru 8. konference Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen leta 2002 v Berlinu. Elektronski naslov delovne skupine je <http://www.zrc-sazu.si/ungegn>.

Delovna skupina za toponimsko terminologijo (angleško *Working Group on Toponymic Terminology*). Glavna naloga leta 1991 ustanovljene delovne skupine je izpopolnitev slovarja toponimske terminologije. Delo je bilo končano in besedilo v šestih jezikih so založili Združeni narodi. Leta 2002 je bil izdan tudi Slovar izrazov o standardizaciji zemljepisnih imen. Zadnje srečanje delovne skupine je bilo v okviru 8. konference Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen leta 2002 v Berlinu. Kljub natisu obeh slovarjev delovna skupina nadaljuje z delom in si prizadeva vključiti nekaj dodatnih iztočnic. Slovar izrazov o standardizaciji zemljepisnih imen je v pdf. formatu dostopen na naslovu <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/glossary/pdf>.

Delovna skupina za založništvo in sklade (angleško *Working Group on Publi-city and Funding*). Glavne naloge leta 1992 ustanovljene delovne skupine so izboljšati prepoznavnost in odmevnost dejavnosti UNGEGN-a ter zagotavljanje dodatnih virov financiranja za publikacije in razširjanje gradiv, pomembnih za napredek pri standardizaciji zemljepisnih imen, delovanje administracije, potrebne za uspešno vodenje tečajev za učinkovitejše delo na področju standardizacije, ustanavljanje novih standardizacijskih organov in udeležbo delegatov na zasedanjih in v drugih dejavnostih UNGEGN-a. Leta 1999 je v Avstraliji izšla knjižica Skladna raba naselbinskih imen (*Consistent Use of Place Names*), ki so jo leto pozneje izdali Združeni narodi v vseh šestih delovnih jezikih OZN. V pdf. formatu je dostopna na naslovu <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegnbrochure.htm>. Trenutno delovna skupina pripravlja priročnika o zemljepisnih imenih in tehničnih dokumentih, ki vključujeta gradiva o latinizacijskih ključih, formatih in standardih za izmenjavo podatkovnih baz ter imena držav v jeziku ali jezikih posameznih držav. Zadolžena je tudi za vzdrževanje in razvoj spletne strani UNGEGN-a in publiciranje UNGEGN-ovega informativnega biltena.

Delovna skupina za latinizacijo (angleško *Working Group on Romanization Systems*). Glavna naloga te delovne skupine je obravnava in dodovorno vzpostavljanje enotnega latinizacijskega ključa. Izvaja se na podlagi posameznih latinizacijskih ključev, pripravljenih za pripadajoča zemljepisna imena po načelu darovanja s strani držav, ki uporabljajo nelatinske pisave. To zahtevno delo je zamudno tudi zaradi potrebnih tehničnih konzultacij med posameznimi delovnimi skupinami, ki so hkrati

njegove predlagateljice in potencialne uporabnice. Posamezne države pošiljajo na zasedanja konferenc nove in nove predloge latinizacijskih ključev. Ko se jih z resolucijami sprejme, postanejo standardi Združenih narodov. Zadnji sestanek delovne skupine je bil oktobra 2006 v Talinu. Delovna skupina ima svojo spletno stran <http://www.eki.ee/wgrs>. Na njej so v pdf. formatu dostopni latinizacijski ključi za 45 jezikov.

Delovna skupina za toponimske tečaje (angleško *Working Group on Training Courses in Toponymy*). Delovna skupina zbira informacije s svetovalnih toponimskih tečajev in, če je treba, sodeluje pri njihovem načrtovanju. Najnovejši program je bil predstavljen na 8. konferenci Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen leta 2002 v Berlinu. Leta 2004 sta bila izvedena tečaja v Mozambiku, Avstraliji in Dominikanski republiki, leta 2005 v Indoneziji in Panami, leta 2006 pa v Avstriji, Čilu in ponovno v Mozambiku. Spletna stran delovne skupine je <http://toponymycourses.geog.uu.nl/>. Na njej so informacije o že izvedenih in predvidenih tečajih, na naslovu <http://lazarus.elte.hu/cet> pa je dostopen kratek toponimski tečaj, pripravljen posebej za uporabnike medmrežja.

Delovna skupina za evalvacijo in implementacijo (angleško *Working Group on Evaluation and Implementation*). Delovna skupina je bila ustanovljena na peti konferenci Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen v Montréalu leta 1987. Leta 1992 je bila začasno razpuščena, vendar so jo zaradi pomembnega delokroga in zagotavljanja kontinuitete znova vzpostavili na 20. zasedanju UNGEGN-a leta 2000 v New Yorku. Delovno področje skupine je povezano z vrednotenjem delovanja in učinkovitosti UNGEGN-a ter konkretnih učinkov sprejetih resolucij. Zadolžena je tudi za animiranje držav, ki trenutno niso dejavno vključene v delo UNGEGN-a in spremljanje potreb držav v razvoju za uspešno izvedbo nacionalne standardizacije zemljepisnih imen, od nje pa se pričakujejo tudi predlogi potrebnih ukrepov za izboljšanje učinkovitosti dela konferenc Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen, zasedanj UNGEGN-a ter srečanj njegovih delovnih in regionalnih skupin.

Delovna skupina za izgovorjavo (angleško *Working Group on Pronunciation*). Delovna skupina je bila ustanovljena z resolucijo št. 11 osme konference Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen leta 2002 v Berlinu. V resoluciji je zapisano spoznanje, da obenem s transliteracijo zemljepisnih imen iz pisave določenega jezika v drugo pisavo niso podani napotki za pravilno izgovorjavo zemljepisnih imen za vse tiste, ki niso seznanjeni z značilnostmi izvornega jezika. Za zdaj je delovna skupina šele v fazi sprejemanja delovnega načrta in zaenkrat tudi še nima svoje spletne strani.

Delovna skupina za uveljavljanje domačinskih zemljepisnih imen in imen v jezikih narodnih manjšin (angleško *Working Group on the Promotion of Indigenous and Minority Group Names*). Delovna skupina je bila ustanovljena z resolucijo št. 1 osme konference Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen leta 2002

v Berlinu. Njen namen je obujanje in spodbujanje rabe prvotnih, domačinskih zemljepisnih imen v večjezičnih državah, kar naj bi se doseglo s sistematičnim pristopom k obravnavi zemljepisnih imen v tistih državah, ki so pripravljene spoštovati pravice narodnih manjšin in kot del svoje neodtujljive dediščine raziskati zemljepisna imena v domačinskih jezikih. Ni naključje, da sta oba sosklicatelja Avstralca, saj je prav ta država v zadnjem času ogromno postorila na področju ponovne afirmacije aboridžinskih imen.

Delovna skupina za eksonime (angleško *Working Group on Exonyms*). Delovna skupina je bila ustanovljena z resolucijo št. 4 osme konference Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen leta 2002 v Berlinu, potreba po njej pa je bila izražena že na posvetovanjih leta 2000 v Frankfurtu na Majni in v Bershtesgadnu leta 2001. Njeni cilji so ponovno pretresti resolucije o eksonimih, ovrednotiti njihove učinke, pripraviti podlago za standardizacijo eksonimov na nacionalni in mednarodni ravni in izdati posebno publikacijo o eksonimih. Doslej je bilo organiziranih šest posvetovanj delovne skupine. Prvo je bilo leta 2002 v Berlinu, septembra 2003 je bilo v Pragi, aprila 2004 v New Yorku, maja 2005 v Ljubljani, marca 2006 na Dunaju in maja 2007 znova v Pragi, kjer je bilo, tako kot na prvem praškem posvetovanju združeno z zasedanjem Regionalne jezikovno-zemljepisne delovne skupine za vzhodni del srednje in jugovzhodno Evropo. Leta 2007 je kot plod dozdajšnjih prizadevanj izšla monografska publikacija z naslovom *Exonyms and the International Standardisation of Geographical Names: Approaches towards the Resolution of an Apparent Contradiction*. Spletni naslov delovne skupine je <http://www.zrc-sazu.si/wge>.

5.4 Regionalne jezikovno-zemljepisne delovne skupine

Že na prvi konferenci Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen leta 1967 v Ženevi je bilo sprejeto priporočilo, naj stalni odbor za zemljepisna imena vključuje tudi predstavnike vsake jezikovno-zemljepisne skupine. Takrat so opredelili 14 regionalnih delovnih skupin (Kadmon 2000, 241).

Pozneje je prišlo do dodatnih naporov za vzpostavljanje in poživitev delovanja regionalnih skupin. Prišlo je tudi do sprememb v njihovi sestavi. Ob tem je postalo pomembno proceduralno pravilo, naj se vsak udeleženec raje kot predstavnik določene države obravnava kot strokovnjak. Z njim povezano pravilo narekuje, naj se odločitve znotraj regionalnih delovnih skupin sprejemajo bodisi s konsenzom bodisi z večinskim glasovanjem posameznih regionalnih skupin, ne pa z večino prisotnih strokovnjakov. Vsaka država članica namreč lahko v UNGEGN imenuje enega ali več strokovnjakov, vendar to telo ne deluje ne na nacionalni ne na osebni ravni, ampak na podlagi pripadnosti regionalni skupini; vsaka skupina ima en glas.

Med letoma 1967 in 1998 se je z nastankom devetih novih regionalnih jezikovno-zemljepisnih delovnih skupin in ukinitvijo Skupine Sovjetske zveze njihovo število

povečalo na 22. Skupaj s pripadajočimi članicami so v nadaljevanju navedene po ustaljenem vrstnem redu. Države v krepkem tisku imajo uradne imenoslovne organe. Če je znana letnica njihove ustanovitve, je navedena za imenom države. V nekaterih državah, zapisanih s krepkimi črkami brez letnice, letnica ustanovitve njihovega uradnega imenoslovnega organa ni znana, podčrtane in s krepkimi črkami zapisane države naj bi uradne imenoslovne organe dobile v kratkem, v državah, zapisanih v kurzivi, status uradnega imenoslovnega organa ni jasen, v podčrtanih državah, zapisanih z navadnimi črkami, pa uradnega imenoslovnega organa nimajo (Kadmon 2000, 242; Which Countries have a National Authority for Geographic Names? 2006; medmrežje 13):

1. **Skupina za osrednjo Afriko** (Angola, Burundi, Čad, Ekvatorialna Gvineja, Gabon, Kamerun, Ruanda, **Sveti Tomaž in Princ**, Srednjeafriška republika, Vzhodni Kongo, Zahodni Kongo);
2. **Skupina za vzhodno Afriko** (Bocvana 1967, Džibuti, Etiopija, Kenija, Lesoto, Madagaskar 1973, Malavi, Mavricij, **Mozambik**, Sejšeli, Sudan 1996, Svazi, Tanzanija, Uganda 1995, Zambija, Zimbabve);
3. **Skupina za južno Afriko** (Bocvana 1967, Južna Afrika 1998, Lesoto, Malavi, **Mozambik**, Namibija, Svazi, Zambija, Zimbabve);
4. **Skupina za zahodno Afriko** (Benin, Burkina Faso, Gambija, Gana, Gvineja, Bisavska Gvineja, Liberija, Mali, Mavretanija, Niger, **Nigerija**, Senegal, Siera Leone, Slonokoščena obala, Togo, Zelenortski otoki);
5. **Arabska skupina** (Alžirija 1998, Egipt, Irak, Jemen, Jordanija 1984, Katar, Kuvajt, Libanon 1962, Libija 2000, **Maroko**, Oman 1983, Saudova Arabija, Sudan 1996, Sirija 1996, Tunizija, **Združeni arabski emirati**);
6. **Skupina za vzhodno Azijo (razen Kitajske)** (Japonska, Južna Koreja 1958, Severna Koreja);
7. **Skupina za jugozahodno Azijo in jugozahodni Pacifik** (Avstralija 1985, Butan, Brunej 1976, Filipini, Indonezija 2001, Kambodža, **Laos**, Malezija 2002, Mjanmar, Nova Zelandija 1946, Nauru, Papuanska Nova Gvineja, Samoa, Singapur, Šrilanka, Tajska 1992, Vanuatu, Vietnam 2002, **Združene države Amerike** 1890);
8. **Skupina za jugozahodno Azijo (razen arabskih držav)** (Afganistan, Azerbajdžan, Ciper 1977, Iran 2000, Pakistan, **Srbija**, Turkmenistan, Turčija 2004);
9. **Baltska skupina** (Estonija 1994, Latvija, Litva 1990);
10. **Keltska skupina** (Francija, Irska 1946);
11. **Skupina Kitajske** (Kitajska 1977);
12. **Nizozemsko-nemška jezikovna skupina** (Avstrija 1968, Belgija, Južna Afrika 1998, Nemčija 1959, Nizozemska, Surinam, Švica);
13. **Skupina za vzhodni del srednje in jugovzhodno Evropo** (Albanija, Bolgarija 1951, Ciper 1977, Češka 2001, Grčija, Hrvaška, Madžarska 1989, Makedonija 1984, Poljska, Slovaška, Slovenija 1986, **Srbija**, Turčija 2004, Ukrajina 1994);

14. **Skupina za vzhodno Evropo, Severno in osrednjo Azijo** (Armenija, Azerbajdžan, Belorusija, Bolgarija 1951, Kirgizistan, Mongolija, Rusija 1994, Ukrajina 1994, Uzbekistan);
15. **Skupina za vzhodno Sredozemlje (razen arabskih držav)**(Ciper 1977, Izrael 1951);
16. **Frankofonska skupina** (Belgija, Benin, Džibuti, Francija, Gvineja, Kamerun, Kanada 1897, Laos, Libanon 1962, Luksemburg, Madagaskar 1973, Mali, Monako, Romunija, **Sveti Tomaž in Princ**, Slonokoščena obala, Švica);
17. **Indijska skupina** (Bangladeš, Butan, Indija, Nepal, Pakistan);
18. **Skupina Latinske Amerike** (Argentina 1983, Bolivija, Brazilija, Čile, Domini-kanska republika, Ekvador, Gvatemala, Haiti, Honduras, Kolumbija, Kostarika, Kuba, Mehika, Nikaragva, Panama, Paragvaj, Peru, Salvador, Surinam, Španija, Urugvaj, Venezuela 1989);
19. **Nordijska skupina** (Danska 1910, Finska 1975, Islandija 1935, Norveška 1979, Švedska 1974);
20. **Romansko-grška skupina** (Belgija, Ciper 1977, Francija, Grčija, Italija, Kanada 1897, Luksemburg, Moldavija, Monako, Portugalska, Romunija, Španija, Švica, Turčija 2004, Vatikan);
21. **Skupina Združenega kraljestva** (Gvajana, Jamajka, Južna Afrika 1998, Nova Zelandija 1946, Združeno kraljestvo);
22. **Skupina Združenih držav Amerike in Kanade** (Kanada 1897, Združene države Amerike 1890).

Skladno s statutom se lahko vsaka država sama odloči, v kateri skupini želi sodelovati, tako da je lahko hkrati članica več regionalnih skupin. Vsaka skupina, ki jo sestavlja več kot ena suverena država, izbere predsednika skupine, strokovnjaka, ki zastopa celotno skupino. Zadolžen je za spodbujanje prizadevanj za standardizacijo zemljepisnih imen v vseh pripadajočih članicah, pri čemer se lahko poslužuje vseh metod in sredstev, ki jih s svojim delovanjem zagotavlja oziroma predvideva UNGEGN. O morebitnih problemih znotraj skupine poroča Združenim narodom. Za dogovarjanje o tehničnih in proceduralnih vprašanjih se po potrebi organizirajo regionalna posvetovanja. Predsednika skupine lahko kot opazovalca ali svetovalca povabijo tudi na zasedanja drugih regionalnih skupin. Eno samo skupino sestavlja le ena suverena država, to je Kitajska. Do leta 1998 je imel kot edini predstavnik Skupine za vzhodno Sredozemlje takšen status Izrael, vendar se mu je takrat pridružil Ciper. Do razpada je imela takšen status tudi Sovjetska zveza.

Slovenija deluje v Regionalni jezikovno-zemljepisni skupini za vzhodni del srednje in jugovzhodno Evropo. Ob njej so dejavnejše članice Češka, Grčija, Madžarska in Slovaška, medtem ko nekatere druge, denimo sosednja Hrvaška, sploh še nimajo nacionalnih imenoslovnih organov. Hrvati na primer še razpravljajo o potrebnosti takšnega telesa in kot zgled uspešnega delovanja omenjajo prav slovensko Komisijo

za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije (medmrežje 14). V njem imenu sta Geodetska uprava Slovenije in Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU med 19. in 21. aprilom 1999 organizirala regionalno posvetovanje v Ljubljani.

5.5 Nacionalne komisije za standardizacijo zemljepisnih imen

Nacionalna standardizacija zemljepisnih imen lahko prinaša določenemu narodu oziroma državi gospodarske in druge praktične koristi. Izvedena za vse (v projekt vključene) države je temeljni predpogoj za mednarodno standardizacijo. Zato naj bi vsaka država ustanovila imenoslovni oziroma standardizacijski organ, zadolžen za zemljepisna imena, kar je predpogoj za njihovo standardizacijo. Sestavljen naj bi bil iz telesa ali koordinacijske skupine teles, ki ima oziroma imajo jasno določena pooblastila za standardizacijo in navodila za njeno izvedbo. Vključeval naj bi strokovnjake s področij jezikoslovja, geografije, zgodovine, geodezije, kartografije in po potrebi tudi drugih strok.

Pravni status nacionalnih komisij se po svetu precej razlikuje. Ponekod so komisije samostojna, posebej za ta namen ustanovljena imenoslovna telesa, druge skrbijo za opravljanje tovrstnih nalog geodetske in kartografske ustanove, geografski inštituti, ponekod, na primer v Grčiji, Italiji in Združenih arabskih emiratih pa vojaško-geografske inštitucije. Tudi če je status komisije v določeni državi uraden, še ni nujno, da se zemljepisnim imenom zagotavlja pravni status, kar bi lahko imelo za posledico spremembo njihovega statusa iz standardiziranega v uradnega. Uradni status namreč pomeni, da so tako opredeljena zemljepisna imena zakonsko zaščitena in jih ni mogoče spreminjati ali vanje drugače posegati brez posegov sodnih organov. Stopnja uradnosti zemljepisnih imen se med posameznimi državami in celo znotraj njih razlikuje.

Prvi mednarodni poziv k ustanavljanju nacionalnih komisij za zemljepisna imena je bila že leta 1967 na prvi konferenci Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen sprejeta resolucija št. 4 (Rotar 1991, 92). Vendar so že davno pred tem, na prvem mednarodnem geografskem kongresu leta 1871 sklenili, naj vse evropske države, ki uporabljajo latinico, spoštujejo vse različne zapisane oblike zemljepisnih imen, ki so v rabi v posameznih državah. Prvi državni urad za zemljepisna imena je bil leta 1890 ustanovljen v Združenih državah Amerike, leta 1897 pa mu je sledila kanadska Stalna komisija za zemljepisna imena. V Evropi je imenoslovni organ prva dobila Danska leta 1910 (Kadmon 2000, 194). Danes imajo mnoge države imenoslovne organe (lahko z različnimi statusi), vendar je še več takšnih, ki jih nimajo (glej preglednico razvrstitve držav po regionalnih geografsko-jezikovnih delovnih skupinah v prejšnjem podglavju).

Glavna naloga imenoslovnih organov je seveda standardizacija zemljepisnih imen na območjih, ki jih pokrivajo. Ta splošna oznaka vključuje širok spekter dejavnosti,

ki se ne nanašajo le na imenoslovne in standardizacijske postopke, ampak tudi na množico drugih opravil. Izpostaviti velja (Kadmon 2000, 194–196):

- Vključevanje obstoječih imen v register zemljepisnih imen, kar je možno izvesti na različne načine. Teoretično idealen bi bil zajem prav vseh toponimov v določeni državi. Ker je to v večini primerov prevelik zalogaj, se navadno izvede z zajemanjem imen z zemljevidov v določenem merilu, na primer 1 : 100.000, v majhni Sloveniji celo 1 : 5000, možen pa je tudi zajem na podlagi pomenskih tipov imen, na primer naselbinskih imen, hidronimov, oronimov, horonimov.
- Nekateri imenoslovni organi imajo aktivno vlogo pri poimenovanju, tako da za vzpostavitev novih zemljepisnih imen opravijo vse potrebne proceduralne postopke. Takšne naloge največkrat opravljajo imenoslovni organi v majhnih, gospodarsko hitro razvijajočih se državah.
- Jezikovna obravnava imen je ena izmed dveh glavnih nalog, povezanih s standardizacijo. Z njo se določi ustrezna pisna oblika imena, opredelijo morebitni alonimi, imena pa se obravnavajo tudi z vidika morebitne večjezičnosti in ponekod celo jezikov brez pisav. V zadnjem primeru je za potrebe zapisovanja nujno razviti posebno pisavo, prilagojeno značilnostim tovrstnega jezika.
- Administrativna obravnava je druga standardizacijska naloga, povezana zlasti z morebitnimi alonimi na večjezičnih ali manjšinskih območjih, pri čemer je treba vzpostaviti ustrezna medsebojna razmerja in opredeliti morebitne prioritete.
- Uradno potrjevanje imen, s čimer ta dobijo status standardiziranih ali celo uradnih imen.
- Vodenje evidenc o zemljepisnih imenih, kamor sodijo tudi poročila o poimenovanjih in standardizacijskih postopkih. Za posamezne geografske pojave in topografske objekte morajo biti poleg imena zabeleženi natančna lokacija in obseg, natančno opredeljen pomenski tip imena, morebitna variantnost v zapisu in izreki, podatki o predlagatelju imena, zgodovinski okvir poimenovanja, status imena in datum njegove ratifikacije. Evidence se lahko vodijo in vzdržujejo na različne načine, pri čemer so računalniške podatkovne baze že skoraj povsem zasenčile prej prevladujoče kartično evidentiranje. Standardizirana imena se lahko namensko prikažejo na zemljevidih.
- Izdajanje publikacij je ena od glavnih nalog, pri čemer je v ospredju objavljanje rezultatov standardizacijskih prizadevanj. Za ta namen se lahko publicirajo imeniki ali pripravilo poročila s seznama obravnavanih imen. Publiciranje imen je lahko izvedeno v različnem obsegu. Ponekod seznama izidejo v uradnih listih, v posebnih knjižicah ali na zemljevidih, drugje pa se le dostavijo ustreznim ministrstvom, uradom, kartografskim ustanovam.
- Sodelovanje z javnostjo pri poimenovanjih še nepoimenovanih pojavov ali objektov.
- Posredovanje informacij javnosti ter svetovanje vladnim in drugim zainteresiranim ustanovam.

- Sodelovanje v mednarodnih toponimskih dejavnostih, zlasti udeležba na konferencah Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen ter na zasedanjih regionalnih jezikovno-zemljepisnih delovnih skupin in specializiranih delovnih skupin UNGEGN-a.

Za vsako zemljepisno ime, ki naj bi bilo predvidoma standardizirano, je v postopku zbiranja priporočljivo (Kadmon 2000, 287–290):

- da se s terenskim in kabinetnim delom pridobijo informacije o:
 - pisni obliki in izgovarjavi, ter opredelitvi njegovega pomena pri lokalnem prebivalstvu,
 - zapisu imena v katastrskih dokumentih in zemljiški knjigi,
 - zapisu imena na novejših in starejših zemljevidih ter v drugih zgodovinskih virih,
 - zapisu imena v raznih poročilih in imenikih,
 - zapisu imena, ki ga uporabljajo ostale krajevne administrativne in tehnične službe;
- avtohtona izgovarjava imen naj bo zabeležena na magnetofonski trak in zapisana v fonetični obliki;
- treba je določiti značaj ter točno razprostranjenost in pozicijo objekta. Ime je treba natančno registrirati in shraniti, pri tem pa jasno opredeliti pomen krajevno uporabljenega izvirnega izraza;
- če je le mogoče, naj se pri vsakem utemeljevanju zemljepisnega imena uporabita najmanj dva neodvisna vira.

Imenoslovni organ, zadolžen za zemljepisna imena, naj bi opredelil in sprejel tudi pisna načela za obravnavo zemljepisnih imen. Z njimi naj se opredelijo:

- formalni postopki pri predlogih za spremembo statusa ali uvajanje novih zemljepisnih imen;
- dejavniki, ki jih je treba upoštevati pri obravnavanju predlogov:
 - trenutna raba imena,
 - zgodovinsko ozadje imena,
 - obdelava imen na večjezičnih območjih in v jezikih brez lastne pisave,
 - izogibanje sestavljenim imenom,
 - izogibanje podvajanju imen,
 - izogibanje več imenom za isti pojem,
 - določitev natančnega obsega pripadnosti imena določenemu geografskemu pojavu oziroma topografskemu objektu kot celoti ali njegovemu delu,
 - izločitev neustreznih imen;
- pravila za pisanje imen;
- postopki, s katerimi lahko zainteresirani izrazijo mnenja in pripombe o predlaganem imenu;
- formalni postopki, ki omogočajo vpogled v odločitve vladnega organa in zagotavljajo, da se standardizirano ime pojavi na zemljevidih določene države.

Šele po izvedbi vseh teh postopkov sledi izdelava imenikov (evidenc) in skrb za njihovo vzdrževanje. Delokrog nacionalnih imenoslovnih organov je torej precej širok. Čeprav je njihovo delovanje javnosti največkrat slabše poznano, je neprecenljivo zlasti z vidika prizadevanj za mednarodno standardizacijo zemljepisnih imen. Ker tovrstnih učinkov ni mogoče na hitro prepoznati in neposredno ovrednotiti, so na mestu potrpežljivost, naklonjenost in razumevanje oblastnih organov.

Nacionalni imenoslovni organi so pri uresničevanju pobud resolucij konferenc Združenih narodov o eksonimih v kartografski praksi različno uspešni. Medtem ko je v kartografskih izdelkih na državni ravni običajen precejšen red, je v zasebni založniški praksi, namenjeni komercialni rabi, mogoče zaznati precejšnja odstopanja od sprejetih priporočil. Raven uredniške discipline je marsikod odvisna od dejanskih kompetenc nacionalnega imenoslovnega organa, kamor sodi tudi morebitno sankcioniranje pretiranega odstopanja od sprejetih mednarodnih smernic rabe eksonimov. Te smernice naj bi nacionalni imenoslovni organi objavili in jih posredovali tudi urednikom, redaktorjem in kartografom v zasebnem sektorju (Horňanský 2000, 77).

5.6 Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije

Slovenija kot del Jugoslavije dolgo ni imela lastnega imenoslovnega organa. Jugoslavija je bila dolga leta ena redkih vplivnejših držav, ki komisije za zemljepisna imena ni ustanovila. Kljub temu je praviloma sodelovala na plenarnih konferencah Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen, zato so udeleženci zainteresirano strokovno javnost občasno seznanjali z glavnimi težnjami pri mednarodni standardizaciji zemljepisnih imen (Peterca 1984, Zašov 1984). Zvezni izvršni svet je izdal odlok o ustanovitvi (zvezne) komisije za standardizacijo zemljepisnih imen šele leta 1986 (Ur. l. SFRJ št. 8/86). Ta komisija pa ni bila nikoli konstituirana niti ni začela z delom. Vsebina odloka je bila sporna, saj ni bilo predvideno, da bi v komisiji polnopravno sodelovali predstavniki republiških imenoslovnih organov (Rotar 1991, 92).

Prva je takšen organ ustanovila republika Makedonija. Slovenska komisija je bila na predlog Republiške geodetske uprave z dne 20. junija 1986 ustanovljena s sklepom Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije (Ur. l. SRS št. 45/86) in z odločbo predsednika Izvršnega sveta SRS z dne 13. 11. 1986. Jugoslavija tako uradno ni imela imenoslovnega organa, imeli pa sta ga dve republiki, ki pa nista mogli neposredno sodelovati v mednarodnih dejavnostih za standardizacijo zemljepisnih imen, saj zato nista imele potrebnih pooblastil.

S tem je nastal zanimiv paradoks, saj se je za mednarodno komunikacijo na področju zemljepisnih imen skrbelo na zvezni ravni, medtem ko so bile za konkretno obravnavo zemljepisnih imen zadolžene republiške ustanove. Te so bile načeloma tudi bolj zainteresirane za dosežke Skupine izvedencev Združenih narodov za zemljepisna imena, vendar so do njih prihajale le redke in pomanjkljive informacije. O tem

je poročal že Medved (Medved 1969, 16): »... *Uvajanje novih načel pri pisavi tujih geografskih imen se je pri nas šele začelo, medtem ko so mnoge tuje države ta načela že v celoti uveljavile. Zaostajanja za mednarodnim razvojem je krivo predvsem dejstvo, da naša država samo formalno sodeluje z mednarodno komisijo za geografska imena pri OZN; nas je zastopal dr. Velebit. Kolikor vem, naši geografi pri tej komisiji ne sodelujejo in ne sprejemamo nikake literature o splošnih sklepih in o stališčih posameznih držav o pisanju njihovih geografskih imen. Čeprav komisija aktivno dela že skoraj dve desetletji, je njeno delo pri nas skoraj neznano. Spoznamo ga lahko le po rezultatih v modernih geografskih atlasih, ki jih izdajajo razne založniške hiše v Zahodni in deloma tudi v Vzhodni Evropi ...*«.

Za standardizacijo zemljepisnih imen so si v Sloveniji najbolj prizadevali geografi. Že na začetku sedemdesetih let je bila v okviru takratnega Geografskega društva Slovenije ustanovljena posebna komisija za zemljepisna imena. Zveza geografskih društev Slovenije je leta 1984 Republiškemu komiteju za mednarodno sodelovanje predlagala, naj se v Sloveniji ustanovi komisija za standardizacijo zemljepisnih imen. Podoben predlog je leta 1985 Republiškemu komiteju za kulturo posredovala Republiška geodetska uprava. Od obeh komitejev sprva ni bilo odgovora. Šele na predlog Republiške geodetske uprave Izvršnemu svetu SR Slovenije leta 1986 je bila novembra istega leta ustanovljena Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen (Rotar 1991, 92–93). Njen prvi predsednik je bil geodet Peter Svetik. Vsega skupaj se je sestala osemnajstkrat, prvič 15. januarja 1987.

Komisija se je že na začetku srečala z velikimi težavami. Od zveznih organov, na katere se je obrnila, namreč ni prejela vseh gradiv o dosežkih konferenc Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen in delu UNGEGN-a. Nekatera gradiva s konferenc z resolucijami vred so dobivali po »privatni« potji od slovenskega kolega Miroslava Peterce, direktorja Vojnogeografskega inštituta v Beogradu, »... *ki nam je ljubeznivo odstopil vse materiale, s katerimi je razpolagal ...*« (Rotar 1991, 93). V prvem mandatu je poleg proceduralnih vprašanj opravila standardizacijo imen neodvisnih držav in nekaterih odvisnih ozemelj. Pripravila je tudi priporočila o spreminjanju imen naselij in ulic.

Komisija je bila ponovno potrjena in člani komisije ponovno imenovani leta 1990, kar je bila ob spremembi političnega sistema praksa z vsemi komisijami, ki jih je ustanovila vlada. Zaradi kadrovskih sprememb in reorganizacije organov, ki so sodelovali v komisiji, med letoma 1992 in 1995 ni delovala (Pogorelnik 1999, 110). Ker je Slovenija postala samostojna država in članica Organizacije združenih narodov, je bilo treba republiško komisijo preoblikovati v državni organ za standardizacijo zemljepisnih imen. Zato je skupina strokovnjakov oblikovala ustrezno pobudo, ki jo je v predlog preoblikovala Ema Pogorelnik z Geodetske uprave Republike Slovenije. S tem je bil sprožen postopek za oblikovanje slovenske državne imenoslovne komisije (Perko 1995, 3).

Vlada Republike Slovenije je 14. septembra 1995 sprejela sklep o ustanovitvi Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Republike Slovenije in imenovala njene člane. Sedež komisije je na Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU. Na prvem sestanku 26. septembra 1995 je bil za njenega predsednika izvoljen Milan Orožen Adamič. Sestavljajo jo geografi, jezikoslovci, geodeti, kartografi, zgodovinarji, statistiki, pravniki. Od leta 2001 ima status stalnega delovnega telesa Vlade Republike Slovenije.

Na začetku leta 2005 je Vlada RS ob prizadevanjih za racionalizacijo uprave na presenečenje mnogih, še najbolj pa prizadevnega članstva, komisijo za nekaj mesecev preprosto ukinila, saj se očitno ni dobro zavedala njenega mednarodno pomembnega poslanstva. Po opozorilih je svojo zmoto kaj hitro spoznala in komisijo na novo konstituirala septembra 2005. Na podlagi sklepov Vlade Republike Slovenije št. 011-2/2005 z dne 12. 5. 2005 in št. 01201-28/2005/7 z dne 15. 9. 2005 o ustanovitvi Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije je komisija na svojem 3. sestanku dne 5. 6. 2006 sprejela izpopolnjen poslovnik o svojem delovanju. V njem je med drugim navedeno:

- 2. člen: Komisija je stalno delovno telo Vlade Republike Slovenije, zadolženo za standardizacijo vseh zemljepisnih imen v Republiki Sloveniji in zemljepisnih imen v slovenskem jeziku zunaj Republike Slovenije.
- 5. člen: Strokovne in operativne naloge za komisijo opravlja Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, ki mora za izvajanje strokovnih nalog zagotoviti sodelovanje ustreznih strokovnjakov.
- 6. člen: Program dela komisije določa letni program, ki ga komisija sprejme do začetka koledarskega leta, za katerega bo veljal, in ga predloži Geodetski upravi Republike Slovenije za njen letni program dela.

Temeljna naloga komisije je usmerjanje in usklajevanje dela ter reševanje problematike na področju standardizacije zemljepisnih imen v Republiki Sloveniji. Namen standardizacije zemljepisnih imen je določitev njihove pisne oblike ter poenotenje rabe domačih in tujih zemljepisnih imen. V zvezi s tem komisija opravlja naslednje naloge:

- sprejema strokovne standardizacijske dokumente ter tako usmerja in usklajuje standardizacijo zemljepisnih imen v Republiki Sloveniji,
- preverja in predlaga pravilnost zapisov zemljepisnih imen v skladu s standardizacijskimi dokumenti,
- obvešča javnost o poteku standardizacije in rabi standardiziranih zemljepisnih imen,
- posreduje podatke o standardiziranih in drugih zemljepisnih imenih Geodetski upravi Republike Slovenije, ki vodi bazo podatkov o zemljepisnih imenih s potrebno vsebino (zemljepisno ime, lokacija ...),
- opravlja jezikovno obravnavo zemljepisnih imen, ki vključuje ustrezen zapis, navajanje morebitnih alonimov in obravnavo imen na dvojezičnih območjih,

- sodeluje pri preverjanju zemljepisnih imen v Registru zemljepisnih imen (REZI-ju),
- daje pobude nacionalnemu organu za standarde za sprejem novega nacionalnega standarda,
- sprejema program in finančni načrt za delo komisije v naslednjem letu,
- o svojem delu poroča Vladi Republike Slovenije,
- o svojem delu pripravlja letna poročila, ki jih na začetku leta za preteklo leto oddaja Geodetski upravi Republike Slovenije,
- deluje v skladu s sprejetimi resolucijami (priporočili) konferenc Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen.

Na področju standardizacije zemljepisnih imen komisija zlasti:

- sprejema merila za pisanje in rabo zemljepisnih imen v slovenskem jeziku in jezikih narodnih manjšin v Republiki Sloveniji,
- sprejema merila za pisanje in rabo zemljepisnih imen v slovenskem jeziku na ozemljih zunaj Republike Slovenije, kjer živi slovenska manjšina,
- sprejema merila za pisanje in rabo tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku,
- s pobudami za sprejem novih standardov sodeluje z nacionalnim organom za standarde in s tehničnim odborom, pristojnim za standardizacijo zemljepisnih imen v nacionalnem organu za standarde,
- potrjuje zemljepisna imena, ki s tem pridobijo status standardiziranih imen,
- izdaja standardizacijske dokumente o zemljepisnih imenih.

Na znanstvenem področju komisija zlasti:

- upošteva in spodbuja tehnološke in metodološke novosti ter raziskovalno delo na področju svoje dejavnosti,
- spremlja pobude za pravilno pisanje zemljepisnih imen in predlaga ustrezne rešitve,
- spremlja in upošteva strokovno terminologijo ter jo usklajuje s toponimskimi priporočili, slovarji in z že sprejetimi standardi,
- ustanovam v Sloveniji in drugod pripravlja izvedenska mnenja in recenzije s področja zemljepisnih imen,
- pripravlja vseobsežne sezname zemljepisnih imen, zbranih na podlagi najrazličnejših virov, ki so podlaga za standardizacijo (za posamezne zvrsti imen, za določena območja),
- sodeluje z drugimi strokami, ustanovami ali posamezniki ter pri reševanju toponimskih problemov skrbi za interdisciplinaren in znanstven pristop.

Na mednarodnem področju komisija zlasti:

- sodeluje z drugimi državami pri razreševanju skupnih strokovnih problemov na področju zemljepisnih imen,
- sodeluje v izvedenski skupini UNGEGN, njenih delovnih skupinah in v Regionalno jezikovno-zemljepisni delovni skupini za vzhodni del srednje in jugovzhodno Evropo,

- oblikuje stališča Republike Slovenije na področju zemljepisnih imen in jih posreduje ustreznim mednarodnim ustanovam,
- o svojem delu poroča na sestankih izvedenske skupine UNGEGN in v Regionalno jezikovno-zemljepisni delovni skupini za vzhodni del srednje in jugovzhodno Evropo.

Za promocijo stroke komisija zlasti:

- skrbi za uveljavljanje pravilne rabe standardiziranih in drugih zemljepisnih imen na zemljevidih in v drugih dokumentih, pa tudi v vseh drugih okoliščinah, kjer se tovrstna imena pojavljajo,
- pojasnjuje pomen svojega dela v strokovnih in poljudnih publikacijah ter v javnih medijih.

Komisija izdaja publikacije v analogni in digitalni obliki. Z njimi se odziva na priporočila resolucij konferenc Združenih narodov o publiciranju gradiv, zasleduje najnovejša strokovna spoznanja delovnih teles UNGEGN-a, ob tem pa domačo in tujo strokovno javnost seznanja z glavnimi strokovnimi dosežki, pomembnimi z vidika pravilne rabe zemljepisnih imen in njihove mednarodne standardizacije.

Že kmalu po ponovni obuditvi komisije leta 1995 je v slovenskem jeziku in angleškem prevodu izšla publikacija Toponimska navodila za Slovenijo (Radovan 1995a, Radovan 1995b), istega leta pa je ugledal luč sveta še poslovenjeni Slovar toponimske terminologije. Ena prvih uspešno izpeljanih akcij je bila ponovna standardizacija imen držav (Perko 1996). Nedolgo zatem je bil v okviru standardizacije imen naselij pripravljen elaborat Imenik uradnih imen naselij v Sloveniji (Gabrovec, Perko 1997). Leta 1997 so se začela tudi prizadevanja za poenotenje rabe podomačenih tujih zemljepisnih imen (Orožen Adamič 1997), ki so bila nadgrajena s podrobnim, a še ne dokončno poenotenim Imenikom tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku (Kladnik 1999). Kot elektronski vir ima naslov Seznam tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku (Kladnik 2001). Leta 1998 je bila opravljena ekspertiza Standardizacija zemljepisnih imen v Sloveniji (Orožen Adamič 1998), leta 1999 pa je izšla slovenska priredba resolucij OZN o zemljepisnih imenih (Radovan, Orožen Adamič 1999). Zlasti z vidika standardizacije domačih zemljepisnih imen je izjemno pomembna publikacija Pravopisno ustrezen zapis zemljepisnih in stvarnih lastnih imen v registru zemljepisnih imen in registru prostorskih enot (Furlan, Gložančev, Šivic-Dular 2001), z vidika pravilne rabe slovenskih imen v tujini pa dvojezični slovensko-angleški Zgoščeni imenik zemljepisnih imen Slovenije (Perko 2001). Imenik vsebuje seznam zemljepisnih imen z zemljevida Republike Slovenije v merilu 1 : 1,000.000. Vsa zemljepisna imena na ozemlju Republike Slovenije so standardizirana.

Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije ima spletno stran, dostopno na naslovu <http://www.gov.si/kszi/index1.html>. V njej so v elektronski obliki dostopni tudi razni sezname, poročila, toponimska navodila in nekateri drugi dokumenti, ki jih je komisija pripravila med svojim desetletnim delovanjem.

6 Sklep

Zemljepisno ime ali toponim je lastno ime, ki je po definiciji ustaljeno in nedvoumno identificira ter individualizira določen geografski pojav ali topografski objekt. Vsako zemljepisno ime nastane na določeni točki časovne osi in na natanko določenem jezikovnem ozemlju (Šivic-Dular 1988, 55). Problematika zemljepisnega imenoslovja je umeščena na stičišče raznih znanstvenih disciplin, zlasti jezikoslovja, geografije, zgodovine in geodezije oziroma kartografije. V slovenski geografiji sicer ni povsem v ospredju zanimanja, a se v zadnjem času zanimanje zanjo znova krepi.

Celoto vseh zemljepisnih imen na svetu in v vseh jezikih delimo na endonime in eksonime. Endonim je zemljepisno ime določenega topografskega objekta v enem od jezikov, ki se govorijo na ozemlju tega pojava, eksonim pa je zemljepisno ime določenega topografskega objekta v enem od jezikov, ki se ne govorijo na ozemlju tega pojava, če se razlikuje od endonima tega pojava. Poenostavljeno rečeno je endonim domače, izvirno ime zemljepisnega pojava, eksonim pa tuje ime istega pojava.

Sploh prvi je izraz eksonim leta 1957 uporabil avstralsko-britanski geograf Marcel Arousseau. Ker so kljub dolgoletnim prizadevanjem definicije izraza eksonim še vedno nedorečene, je v publikaciji namesto izraza eksonim uporabljana blizupomenka podomačeno tuje zemljepisno ime, ki je glede na večinske opredeliltvene kriterije nekoliko širši pojem. Med podomačena tuja zemljepisna imena so uvrščena imena, ki se od originalnih razlikujejo vsaj v opuščnem ločevalnem ali diakritičnem črkovnem znamenju, kar vpliva (ali pa bi vsaj moralo) na različen izgovor.

Podomačenega tujega zemljepisnega imena torej ne moremo v celoti enačiti z mednarodno veljavno definicijo eksonima (Kadmon 2005, 2): *»Eksonim je zemljepisno ime v določenem jeziku za topografski objekt, geografski pojav zunaj območja, kjer ima ta jezik status uradnega jezika, in se razlikuje od imena v uradnem jeziku ali uradnih jezikih območja, kjer je ta objekt oziroma pojav zastopan.«* Podrobnejša obravnava razkriva različne poglede na to problematiko, zato definicija pojma eksonim ostaja ohlapna.

Raba zemljepisnih imen je občutljiva in ima lahko poudarjeno politično konotacijo. Zaradi tega je ta problematika že dolgo predmet mednarodne obravnave. Ob tem se krepi vloga mednarodnih strokovnih združenj, kakršno je leta 1959 v okviru Organizacije združenih narodov ustanovljeni UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names, po naše Skupina izvedencev Združenih narodov za zemljepisna imena), ki usmerja mednarodno dejavnost na področju zemljepisnih imen.

Strokovnjaki še niso dokončno poenotili pogledov na rabo eksonimov, z gotovostjo pa je mogoče zatrditi, da bi bil svet brez njih popolna iluzija. Prizadevanja UNGEGN-a v zvezi z eksonimi je morda še najbolj ponazoril Woodman, ko naveda (Woodman 2003b, 1): *»Gotovo je pošteno reči, da eksonimi v UNGEGN-u dolgo niso bili najbolj zaželeni. ... V osemdesetih letih, da naveden en sam primer, se je v enem od UNGEGN-ovih prispevkov čez eksonime udrihalo tudi takole: '... ovira v mednarodnem*

komuniciranju; ... neprijetna ovira pri prizadevanjih za standardizacijo zemljepisnih imen ...?«

K odklonilnemu stališču do eksonimov so pripomogle resolucije konferenc Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen, ki izhajajo iz podmene, da je redukcija eksonimov nekaj pozitivnega. Pretirani rabi eksonimov naj bi se izogibali zlasti zaradi njihove zgodovinsko-politične občutljivosti. Posameznim državam se je priporočalo, da sestavijo sezname eksonimov, iz katerih naj bi se postopoma črtali vsi eksonimi, ki niso več v rabi, nikakor pa naj se ne bi dodajalo novih.

Zaradi lažje komunikacije si strokovnjaki UNGEGN-a prizadevajo za standardizacijo zemljepisnih imen na vsej Zemlji. Vsak kraj ali drug topografski objekt naj bi imel le eno uradno ime, ki bi bilo v transliterirani obliki v latinici zapisano na vseh zemljevidih. V prid prevladujoči rabi endonimov govori trenutno stanje v svetu, ko so se zaradi globalizacije razdalje neverjetno zmanjšale, v mednarodni komunikaciji pa je vodilno vlogo prevzela angleščina.

Najvišja raven mednarodne organiziranosti na področju obravnave zemljepisnih imen so konference Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen, ki se organizirajo v petletnih ciklih. Konec njihovih zasedanj zaznamuje sprejemanje resolucij, ki niso obvezujoče, ampak jih je treba razumeti kot trdna priporočila. Prva konferenca je bila izvedena v palači Združenih narodov v Ženevi leta 1967.

Medtem ko konference Združenih narodov predstavljajo formalni okvir za standardizacijo zemljepisnih imen, dejansko delo opravijo skupine strokovnjakov, združene v UNGEGN-u, ki predstavlja operativno raven mednarodne organiziranosti; izpolnjuje naloge, povezane s standardizacijo zemljepisnih imen v času med konferencami. Zasedanja UNGEGN-a se praviloma organizirajo vsako drugo leto. Poleg nacionalnih predstavnikov se jih udeležujejo vodje regionalnih jezikovno-zemljepisnih delovnih skupin in delovnih skupin. Združeni narodi financirajo le delovanje sekretariata, delo vseh drugih strokovnjakov pa je prostovoljno, s tem, da njihove potne stroške in stroške za udeležbo na posvetovanjih krijejo matične države.

Tretja raven mednarodne organiziranosti so različne delovne skupine, ki jih Združeni narodi po potrebi ustanavljajo zaradi poglobljene obravnave posebnih tematskih področij. Ko končajo svoje poslanstvo, prenehajo delovati. Med najmlajšimi je Delovna skupina za eksonime, ustanovljena leta 2002. Njeni cilji so ponovno pretresti resolucije o eksonimih, ovrednotiti njihove učinke, pripraviti podlago za standardizacijo eksonimov na nacionalni in mednarodni ravni ter izdati posebno publikacijo o eksonimih. Z njeno ustanovitvijo se odpirajo možnosti za povsem nove, sveže poglede na problematiko eksonimov. Nenazadnje so morda prav eksonimi v ljudski zavesti še najbolj prepoznavna prвина v široki paleti tematik, s katerimi se ukvarja UNGEGN.

Četrta raven mednarodne organiziranosti so regionalne jezikovno-zemljepisne delovne skupine. Skladno s statusom se lahko vsaka država sama odloči, v kateri skupini želi sodelovati; hkrati je lahko članica več regionalnih skupin. Slovenija skupaj

z Albanijo, Bolgarijo, Ciprom, Češko, Grčijo, Hrvaško, Madžarsko, Makedonijo, Poljsko, Romunijo, Slovaško, Srbijo, Turčijo ter Ukrajino deluje v Regionalni jezikovno-zemljepisni skupini za vzhodni del srednje in jugovzhodno Evropo.

Za delovanje na področju nacionalne standardizacije je zadolžena nacionalna standardizacijska telesa. Prvi državni urad za zemljepisna imena je bil leta 1890 ustanovljen v Združenih državah Amerike, leta 1897 pa mu je sledila kanadska Stalna komisija za zemljepisna imena. V Evropi je imenoslovni organ prva dobila Danska leta 1910. V Sloveniji od leta 1986 s prekinitvami deluje Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije. Sedež ima na Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU. Sestavljajo jo strokovnjaki s področja geografije, jezikoslovja, kartografije, geodezije, statistike, prava in zgodovine ter predstavniki pristojnih ministrstev. Ko je bila Slovenija leta 1992 sprejeta v OZN, se je obvezala, da bo spoštovala tudi resolucije o zemljepisnih imenih, ki državam članicam med drugim priporočajo, da na splošnih zemljevidih uporabljajo endonime in le izjemoma eksonime.

Kljub prizadevanjem po javnosti dela Komisije ter objavljanju njenih izsledkov v tiskanih publikacijah in na medmrežju, se v naši laični in strokovni javnosti še vedno pojavljajo številni primeri, ki kažejo na skoraj popolno nepoznavanje tematike podomačevanja tujih zemljepisnih imen, prav tako je še vedno opazna njihova precejšnja neenotnost.

Neenotna raba zemljepisnih imen povzroča nesporazume in zmedo na mnogih področjih vsakdanjega življenja. Med mednarodnimi strokovnimi organizacijami so se potreb po njenem poenotenju najprej zavedli geografi, ki so že na prvem kongresu Mednarodne geografske zveze v Antwerpnu leta 1871 poudarili potrebo po njihovi standardizaciji na nacionalni ravni, ki naj bo podlaga za mednarodno rabo.

Standardizacija zemljepisnih imen pomeni, da se v primeru več imen za en sam pojav ali objekt, določeno ime premišljeno opredeli kot uradno ime, pri čemer se mu določi ustaljen zapis. Končni cilj je doseči nedvoumnost pri rabi določenega zemljepisnega imena v javnosti. S tem standardizacija ni namenjena le administrativnim potrebam, ampak tudi poenotenju rabi v kartografiji, znanosti, izobraževanju, medijih in pri slehernem posamezniku, ki potrebuje tovrstne informacije. Standardizirano zemljepisno ime je ime določenega geografskega pojava ali topografskega objekta na točno določeni lokaciji, ki ga uradno sprejme pristojno telo in se kot takšno uporablja na določenem jezikovnem območju. Razlikujemo nacionalno in mednarodno standardizacijo.

7 Seznam virov in literature

Arousseau, M. 1957: *The Rendering of Geographical Names*. London.
Atlant. Slovensko besedilo priredil Matej Cigale. V atlas vezana različica, hranjena v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani. Ljubljana, 1869–1877.

- Atlas sveta za osnovne in srednje šole. 4. izdaja. Uredil Karel Natek, prevod zemljepisnih imen Bibijana Mihevc. Ljubljana, 2005.
- Atlas sveta 2000. Prevod in priredba besedil ter zemljepisnih imen Karel in Marjeta Natek. Mladinska knjiga. 1997.
- Berk, S. 2001: O tujejezičnih ustrezninah za slovenska zemljepisna imena. Geografski vestnik 73-1. Ljubljana.
- Boháč, P. 2000: Exonym-Ein Definitionsproblem. Mitteilungen des Bundesamtes für Kartographie und Geodäsie 19. Frankfurt na Majni.
- Boháč, P. 2003: Paper on the disappearance of exonym. Tipkopis, Delovna skupina za eksonime UNGEGN. Praga.
- Brajnik, M., Demšar, J., Mihelič, B., Petrovič, D., Radovan, D., Rojc, B. 1996: Pisave na slovenskih kartah: izdelava enotnega koncepta pisav (notranjega opisa) na državnih nomenklaturnih (sistemskih) kartah. Tehnično poročilo, Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo FGG. Ljubljana.
- Breu, J., Back, O., Desoye, H., Hausner, I. 1996: Toponymic guidelines for map and other editors – Austria. Dunaj.
- Catford, J. C. 1965: A Linguistic Theory of Translation. London.
- Clarc, A. 1985: Longman Dictionary of Geography: human and physical. Burnt Mill, Harlow.
- Comrie, B., Matthews, S., Polinsky, M. 1999: Atlas jezikov: Izvor in razvoj jezikov. Ljubljana.
- Das Große Fremdwörterbuch: Herkunft und Bedeutung der Fremdwörter. Mannheim, Leipzig, Dunaj, Zürich, 1994.
- Der Neue Orbis Weltatlas. München, 1992.
- Deutsche Glossar zur toponymischen Terminologie = German Glossary of Toponymic Terminology, 2. izdaja. Frankfurt na Majni, 2002.
- Družinski atlas sveta. Uredila Mauro Hrvatin in Drago Perko, priredba zemljepisnih imen na zemljevidih Drago Kladnik. Ljubljana, 2001.
- Exonyms and the International Standardisation of Geographical Names: Approaches towards the Resolution of an Apparent Contradiction. Uredili Peter Jordan, Milan Orožen Adamič in Paul Woodman. Wiener Osteuropa Studien 24. Dunaj, 2007.
- Fridl, J. 1999: Metodologija tematske kartografije nacionalnega atlasa Slovenije. Ljubljana.
- Furlan, M., Gložančev, A., Šivic-Dular, A. 2000: Pravopisna ustreznost zapisa lastnoimenskega gradiva v registru zemljepisnih imen in registru prostorskih enot. Geografski vestnik 72-1. Ljubljana.
- Furlan, M., Gložančev, A., Šivic-Dular, A. 2001: Pravopisno ustrezen zapis zemljepisnih in stvarnih lastnih imen v registru zemljepisnih imen in registru prostorskih enot. Ljubljana.
- Gabrovec, M., Perko D. 1997: Imenik uradnih imen naselij v Sloveniji. Elaborat, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Ljubljana.

- GEBCO: Gazetteer of Geographical Names of Undersea Features. Publikacija BP-0008. Monako, 1988.
- Geografski atlas Slovenije. Uredili Jerneja Fridl, Drago Kladnik, Milan Orožen Adamič in Drago Perko. Ljubljana, 1998.
- Geografski terminološki slovar. Uredili Drago Kladnik, Franc Lovrenčak in Milan Orožen Adamič. Leksikografska in jezikovna redakcija Marjeta Humar in Borislava Košmrlj-Levačič. Ljubljana, 2005.
- Harvalík, M. 1998: K problému klasifikace exonym. Slovo a slovesnost 59. Praga.
- Harvalík, M. 2003: Exonyms vs. Endonyms – a Linguistic View of the Determination of the Boundaries between them. Tipkopsis, Delovna skupina za eksonime UNGEGN. Praga.
- Hishiyama, T., Nagaoka, M. 2003: Changing in the Name of the »Japan Sea«. Bulletin of the Geographical Survey Institute 49-3. Tokio.
- Horňanský, I. 1992a: Internacionalizacija standardizacije zemljepisnih imen. Geodetski vestnik 36-2. Ljubljana.
- Horňanský, I. 1992b: Latiniziranje zemljepisnih imen v kartografski praksi. Geodetski vestnik 36-4. Ljubljana.
- Horňanský, I. 2000: Theory and Practice of the Standardization of Exonyms and the Policy of their Usage. Mitteilungen des Bundesamtes für Kartographie und Geodäsie 19. Frankfurt na Majni.
- Index českých exonym: Standardizované podoby, varianty. Praga, 2006.
- Jordan, P. 2000: The Importance of Using Exonyms – Pleading for a moderate and politically sensitive use. Mitteilungen des Bundesamtes für Kartographie und Geodäsie 19. Frankfurt na Majni.
- Jordan, P. 2003: Criteria for the Use of Exonyms. Tipkopsis, Delovna skupina za eksonime UNGEGN. Praga.
- Jordan, P. 2005: Considerations on the Definitions of »Endonym« and »Exonym«. Tipkopsis, Delovna skupina za eksonime UNGEGN. Ljubljana.
- Kadmon, N. 2000: Toponymy: The Lore, Laws and Language of Geographical Names. New York.
- Kadmon, N. 2005: The exonym and endonym – attempting to define the undefinable? Tipkopsis. Jeruzalem.
- Kadmon, N. 2006a: Exonyms, Endonyms and Traditional Names. Delovni dokument št. 5. 23. zasedanje UNGEGN. Dunaj.
- Kadmon, N. 2006b: Report of the Working Group on Toponymic Terminology. 23. zasedanje UNGEGN. Dunaj.
- Kladnik, D. 1999: Imenik tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku. Elaborat, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Ljubljana.
- Kladnik, D. 2001: Seznam tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku. Elektronski vir, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Ljubljana.

- Kladnik, D. 2005a: Geografov pogled na tuja zemljepisna imena v Slovenskem pravopisu 2001. Geografski vestnik 77-2. Ljubljana.
- Kladnik, D. 2005b: Zemljepisna imena v Atlantu in njihov pomen za sodobno imenoslovje. Atlant, faksimilirana izdaja. Uredili Jerneja Fridl, Drago Kladnik, Milan Orožen Adamič, Drago Perko in Mimi Urbanc. Ljubljana.
- Kladnik, D. 2006: Tuja zemljepisna imena v slovenskem jeziku; razvojni vidiki in problematika njihove rabe. Doktorska disertacija, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Lee, K. S., Kim, S., Soh, J. C., Lee, S. T. 2004: East Sea in Old Western Maps with Emphasis on the 17–18th Centuries. Seoul.
- Lenarčič, S. 2002a: Čeri v slovenskem pravopisnem morju. Sodobnost 66-1. Ljubljana.
- Lenarčič, S. 2002b: Čeri v slovenskem pravopisnem morju. Sodobnost 66-3. Ljubljana.
- Lenarčič, S. 2004: Popravopis: Kaj je narobe in kaj manjka v novem slovenskem pravopisu? Ljubljana.
- Medmrežje 1: http://en.wikipedia.org/wiki/Talk:Exonym_and_endonym (25. 5. 2006).
- Medmrežje 2: <http://en.wikipedia.org/wiki/Exonym> (29. 6. 2006).
- Medmrežje 3: http://en.wikipedia.org/wiki/Exonym_and_endonym (25. 5. 2006).
- Medmrežje 4: <http://www.thefreedictionary.com/exonym> (26. 5. 2006).
- Medmrežje 5: <http://www.osu.unp.ac.za/4DEFINITIONS.htm> (25. 5. 2006)
- Medmrežje 6: <http://www.zrc-sazu.si/wge/> (12. 5. 2004).
- Medmrežje 7: <http://www.fida.net/slo/index.html> (26. 3. 2002).
- Medmrežje 8: <http://geonames.usgs.gov/antarctic/index.html> (4. 6. 2006).
- Medmrežje 9: <http://untats.un.org/unsd/geoinfo/mandate.htm> (5. 6. 2006).
- Medmrežje 10: http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/about_us.htm (5. 6. 2006).
- Medmrežje 11: <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/summarytablesessions.htm> (5. 6. 2006).
- Medmrežje 12: <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegnwgroups.htm> (5. 6. 2006).
- Medmrežje 13: <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegndivisions.htm> (5. 6. 2006).
- Medmrežje 14: http://www.geografija.hr/print/asp?id_novosti=60&ime_projekata=0 (22. 10. 2003).
- Medved, J. 1969: O načelih za pisavo tujih geografskih imen. Geografski obzornik 16-2. Ljubljana.
- Mihelič, B., Rojc, B. 1996: Smernice in metodologija za uporabo pisav na slovenskih kartah. Geografski informacijski sistemi v Sloveniji 1995–1996. Ljubljana.
- Moder, J. 1972: O pisavi in izreki zemljepisnih imen. Veliki atlas sveta. Uredila Jakob Medved in Borut Ingolič. Ljubljana.
- Nacionalni atlas Slovenije. Uredili Jerneja Fridl, Drago Kladnik, Milan Orožen Adamič, Drago Perko in Jernej Zupančič. Ljubljana, 2001.

- Natek, K. 2005: Še o pisanju obćih in lastnih imen. Delo (9. 2.). Ljubljana.
- Odlok o ustanovitvi komisije za standardizacijo zemljepisnih imen. Uradni list SFRJ št. 8/86. Beograd.
- Odlok o ustanovitvi komisije za standardizacijo zemljepisnih imen. Uradni list SRS št. 45/86. Ljubljana.
- Orel, I. 2003: Zemljepisna imena v slovenskem časopisu do srede 19. stoletja. Besednoslovne lastnosti slovenskega jezika – Slovenska zemljepisna imena. Pišece.
- Orožen Adamič, M. 1997: Pregled slovenskih eksonimov. Elaborat, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Ljubljana.
- Orožen Adamič, M. 1998: Standardizacija zemljepisnih imen v Sloveniji. Ekspertna naloga, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Ljubljana.
- Orožen Adamič, M. 2001: Mednarodna delavnica o eksonimih »GeoNames 2001«, Berchtesgaden, Nemčija, 1.–2. 10. 2001. Geografski vestnik 73-2. Ljubljana.
- Päll, P. 2000: Do conventional Romanization Systems create Exonyms? Mitteilungen des Bundesamtes für Kartographie und Geodäsie 19. Frankfurt na Majni.
- Päll, P. 2003: Endonyms/Exonyms and Writing Systems. Tipkopis, Delovna skupina za eksonime UNGEGN. Praga.
- Päll, P. 2007: Some reflections on extending the notion of exonyms/endonyms into history. Power Point predstavitev na srečanju Delovne skupine za eksonime UNGEGN. Praga.
- Perko, D. 1995: Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen. Geografski obzornik 42-3. Ljubljana.
- Perko, D. 1996: Standardizirana imena držav v slovenskem jeziku. Geografski obzornik 43-4. Ljubljana.
- Perko, D. 2001: Zgoščeni imenik zemljepisnih imen Slovenije = Concise Gazetteer of Slovenia. United Nations Series of National Gazetteers: Slovenia. Ljubljana.
- Perko, D. 2002: Sodobni problemi aplikacije geografije v tematski kartografiji. Dela 18. Ljubljana.
- Peterca, M. 1982: Terminologija u standardizaciji geografskih naziva: Prilog izradi jugoslovenskog terminološkog rečnika. Geodetski list 1–3. Zagreb.
- Peterca, M. 1984: Standardizacija geografskih naziva na teritoriji Jugoslavije. Zbornik radova savjetovanja o pitanjima standardizacije geografskih naziva u jezicima naroda i narodnosti SFRJ. Sarajevo.
- Pogačnik, A. 2002: Prevzemanje besed v slovenščini. Tipkopis. Ljubljana.
- Pogačnik, A. 2003: Prevzemanje besed v slovenščini. Jezik in slovstvo 48-6. Ljubljana.
- Pogorelčnik, E. 1999: Zemljepisna imena – od zajema do standardizacije. Geodetski vestnik 43-2. Ljubljana.
- Radovan, D. 1995a: Toponimska navodila za Slovenijo. Ljubljana.
- Radovan, D. 1995b: Toponymic Guidelines for Slovenia. Ljubljana.
- Radovan, D., Orožen Adamič, M. 1999: Resolucije OZN o zemljepisnih imenih. Ljubljana.

- Raper, E. P. 1996: *United Nations Documents on Geographical Names*. Pretoria.
- Raukko, J. 2005: *A Linguistic Classification of Exonyms: With a case study of the names of 100 European cities in eight European languages*. Tipkopolis. Helsinki.
- Resolutions adopted at the eight United Nations Conferences on the Standardization of Geographical Names 1967, 1972, 1977, 1982, 1987, 1992, 1998, 2002. Ottawa, 2004.
- Resolutions adopted at the six United Nations Conferences on the Standardization of Geographical Names 1967, 1972, 1977, 1982, 1987, 1992. Ottawa, 1997.
- Rojc, B. 1986: *Prispevek k raziskovanju percepcije vsebine karte*. Doktorska disertacija, Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani. Ljubljana.
- Rojc, B. 1993: *Izobraževanje na področju kartografije*. *Geodetski vestnik* 37-4. Ljubljana.
- Room, A. 1994: *Place-Names Changes 1900–1991*. Lanham.
- Rotar, J. 1991: *Standardizacija zemljepisnih imen*. *Geodetski vestnik* 35-1. Ljubljana.
- Sievers, J. 1999: *Geographische Namen – Schwieriger Weg zur nationalen Standardisierung*. KN 6/99.
- Slovar toponimske terminologije. Prevod in priredba Dalibor Radovan. Jezikovni pregled in priredba slovenskih terminov Viktor Majdič. Ljubljana, 1995.
- Slovenski pravopis 1 – pravila. Uredil Jože Toporišič. Ljubljana, 1990.
- Slovenski pravopis. Ljubljana, 2001.
- Šabec, N. 2003: *Raba angleških zemljepisnih imen v slovenščini. Besedoslovne lastnosti slovenskega jezika – Slovenska zemljepisna imena*. Pišece.
- Šivic-Dular, A. 1988: *K normiranju slovenskih zemljepisnih imen*. XXIV. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj. Ljubljana.
- Šivic-Dular, A. 1989a: *Slovenska matica in akcija za zbiranje zemljepisnih imen*. XXV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj. Ljubljana.
- Šivic-Dular, A. 1989b: *Temeljna načela pri pisanju slovenskih zemljepisnih imen*. *Jezik in slovstvo* 34/1–2. Ljubljana.
- Šivic-Dular, A. 1998: *Lingvistička definicija vlastite imenice (na osnovi imeničkih veza u nominativu)*. *Folia onomastica Croatica* 7. Zagreb.
- Šuntar, A. 1993: *Metode kartografske generalizacije in problematika meril v GIS-u*. *Geodetski vestnik* 37-3. Ljubljana.
- Technical terminology employed in the standardization of geographical names. Uredil M. Stephane de Brommer. *Glosarry No. 330*. New York, 1984.
- Toniolo, S., Pampaloni, M. 1998: *National Standardization: Toponymic guidelines for map editors and other editors – Italy*. New York.
- Toporišič, J. 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Leksikoni Cankarjeve založbe. Ljubljana.
- Veliki atlas sveta. Istituto Geografico De Agostini, prenovljena izdaja. Prevod in priredba Mauro Hrvatin, Drago Kladnik in Drago Perko. Ljubljana, 2005.
- Veliki atlas sveta. Uredila Jakob Medved in Borut Ingolič. Ljubljana, 1972.

- Veliki družinski atlas sveta. Istituto Geografico De Agostini in Mitchell Beazley. Prevod, priredba in ureditev slovenske izdaje Milan Orožen Adamič, Drago Kladnik in Janko Moder. Ljubljana, 1992.
- Veliki slovar tujk. Urednik-redaktor Miloš Tavzes. Ljubljana, 2002.
- Veliki splošni leksikon v osmih knjigah. Uredila Marija Javornik. Ljubljana, 1997–1998.
- Which Countries have a National Authority for Geographic Names? Information from the 8th UN Conference, 2002, with later additions. Delovni dokument št. 5, tipkopis, 23. zasedanje UNGEGN. Dunaj, 2006.
- Woodman, P. 2003a: Exonyms: A structural classification and a fresh approach. Tipkopis, Delovna skupina za eksonime UNGEGN. Praga.
- Woodman, P. 2003b: Exonyms and UNGEGN: An unhappy history. Tipkopis, Delovna skupina za eksonime UNGEGN. Praga.
- Woodman, P. 2003c: The UNGEGN definitions of »Endonym« and »Exonym«. Tipkopis, Delovna skupina za eksonime UNGEGN. Praga.
- Zašof, B. 1984: Mednarodni aspekti standardizacije geografskih naziva u SFR Jugoslaviji. Zbornik radova savjetovanja o pitanjima standardizacije geografskih naziva u jezicima naroda i narodnosti SFRJ. Sarajevo.

8 Seznam slik

- Slika 1: Razmerje med številoma podomačenih tujih zemljepisnih imen in eksonimov v izbranih atlasih. 27
- Slika 2: V šolskih atlasih je stopnja podomačevanja praviloma večja kot v splošnih. Imena pomembnejših pojavov so zapisana z večjimi, dobro prepoznavnimi črkami (Atlas sveta za osnovne in srednje šole 2005). 57
- Slika 3: S podrobnejšimi prikazi podmorskega reliefa se je število podomačenih tujih zemljepisnih imen precej povečalo (Veliki družinski atlas sveta 1992). 63
- Slika 4: Načini zapisovanja podomačenih tujih zemljepisnih imen se od zemljevida do zemljevida precej razlikujejo (Atlant 1869–1877; Veliki družinski atlas sveta 1992; Družinski atlas sveta 2001; Veliki atlas sveta 2005). 68
- Slika 5: V kakovostnih atlasih so podomačena tuja zemljepisna imena praviloma zapisana v oklepajih za originalnimi imeni. Izjeme, kakršne so na prikazanem zemljevidu Španije, kjer so samo slovensko zapisana imena držav, morij, mejnih gorovij in zgodovinskih pokrajin, so plod redakcijske odločitve (Veliki atlas sveta 2005). 73
- Slika 6: V nekaterih srednjeevropskih atlasih se še vedno rabi imenje, ki opominja na polpretekle ekspanzionistične težnje (Der Neue Orbis Weltatlas 1992). 75
- Slika 7: Strokovna telesa za obravnavo zemljepisnih imen. 92

9 Seznam preglednic

Preglednica 1: Pogostnost rabe različic nekaterih podomačenih tujih zemljepisnih imen, prevzetih iz jezikov z izvorno nelatiničnimi pisavami (prilagojeno po Pogačnik 2003, 42; Pogačnik 2002, 12 in 14).	47
Preglednica 2: Pogostnost rabe različic nekaterih podomačenih tujih zemljepisnih imen, prevzetih iz jezikov z izvorno latiničnimi pisavami (prilagojeno po Pogačnik 2003, 39; Pogačnik 2002, 12 in 14).	48
Preglednica 3: Dozdajšnja zasedanja UNGEGN-a (medmrežje 11).	96

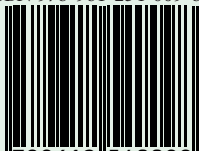
Seznam knjig iz zbirke Georitem

- 1 Aleš Smrekar: Divja odlagališča odpadkov na območju Ljubljane
- 2 Drago Kladnik: Pogledi na podomačevanje tujih zemljepisnih imen

<http://zalozba.zrc-sazu.si>

ISBN 978-961-254-009-8

9 789612 540098

15,00 €